

KAKOLANMÄEN UUSI AIKA
VANHAN VANKILA-ALUEEN KULTTUURIPERINTÖARVO

Rebekka Hermonen
Pro gradu -tutkielma
Folkloristiikka
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Kesäkuu 2019

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

HERMONEN, REBEKKA: Kakolanmäen uusi aika. Vanhan vankilan kulttuuriperintöarvo

Pro gradu -tutkielma, 109 s., 6 liites.

Folkloristiikka

Kesäkuu 2019

Tutkin pro gradu -tutkielmassani Turun Kakolanmäen muutosprosessia kulttuuriperintönäkökulmasta. Alle kahden kilometrin päässä Turun kauppatorista sijaitsevalla noin kahdenkymmenen hehtaarin alueella Kakolanmäellä on toiminut vuosina 1853–2007 kolme vankilaa: Kakola eli keskusvankila, lääninvankila ja vankimielisairaala. Vankilat, henkilökunnan asuinrakennukset sekä puisto- ja viheralueet muodostavat merkittävän rakennushistoriallisen kokonaisuuden ja osan turkulaista paikallisidentiteettiä. Vankilatoiminnan päätyttyä alue ja sen tulevaisuus ovat herättäneet vilkasta keskustelua ja suuria tunteita. Vanhoille vankilarakennuksille on täytynyt löytää uudet käyttötarkoitukset ja koko alueelle on laadittu runsaasti uudisrakentamista sisältävä asemakaava. Useita vuosia tyhjillään olleilla vankilarakennuksilla on nykyisin uudet omistajat, rakennusten uudet pääasialliset käyttötarkoitukset on päätetty ja niiden kunnostaminen näihin tarkoituksiin on käynnissä tai osittain valmista.

Tutkin sitä, miten Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi sen nyt kokeman perustavanlaatuisen muutoksen taitoskohdassa. Tutkimuskysymykseni on: Kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi alueen muutosprosessissa vankilatoiminnan päättymisen jälkeisenä aikana alueen aktiivisten toimijoiden toimesta? Tutkimusaineisto koostuu 31.5.–19.12.2018 välisenä aikana toteutetuista kahdeksasta Kakolanmäen keskeisen toimijan teemahaastattelusta (näistä yksi sähköpostitiedonantona).

Aineisto on muodostettu etnografisin menetelmin puolistrukturoitua teemahaastattelua, kanssatutkijuuden periaatetta ja dialogista kenttämetsodia käyttäen. Tutkielma noudattaa teoreettiselta viitekehykseltään hermeneuttista tutkimustapaa. Aineiston analyysimenetelmä on yhdistelmä hermeneutiikkaa, teemoittelua ja retorista diskurssianalyysia. Analyysia ohjaavat kulttuuriperintönäkökulma ja kulttuuriperinnöntutkimuksen teoriat.

Aineiston analyysi osoittaa, että Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi sen muutosprosessissa monin tavoin, moniäänisesti ja useissa vaiheissa. Kulttuuriperinnön määrittelyä on tehty jatkokäytöistä päättämässä ja käyttöjen arvioimisessa, alueen tyhjillään olon aikana omistajuuden vaihtuessa, uudelleen kaavoituksessa ja siinä yhteydessä suojelupäätösten tekemisessä sekä rakentamisen ja uusien toimintojen määlelle tuomisen yhteydessä. Aineistosta nousi esiin useita Kakolanmäen kulttuuriperintöarvoa rakentavia diskursseja, joista osan kaikki informantit jakoivat ja joista osaa hyödynnettiin keskenään vastakkaisten näkemysten perustelemissa. Muutosprosessin aikana tapahtunut Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi tuottaminen on ollut monimutkainen kokonaisuus. Sen lähempi tarkastelu tarjoaa kriittisen ymmärryksen siitä, mitä asioita Kakolanmäkeen liitettäviin nykyisiin mielikuviin on valikoitu mukaan ja mitä ei.

Asiasanat: kulttuuriperintö, kulttuuriperintöprosessi, Kakola, Kakolanmäki, Turku, vankila, vankilaturismi.

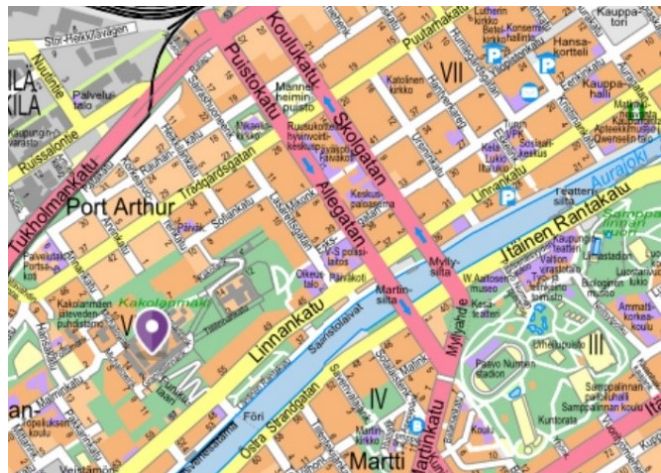
Sisällys

1. JOHDANTO.....	1
Tutkimuksen lähtökohdat	2
Kysymyksenasettelu ja tutkimuksen tavoitteet.....	3
Aiempi tutkimus	4
Asemoiminen folkloristiikan tieteenalaan	8
Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio	11
Tutkijan positio	11
Tutkimuseettiset kysymykset.....	12
2. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS SEKÄ AINEISTO	16
Teoreettinen viitekehys: hermeneuttinen tutkimustapa.....	16
Tutkimusaineisto ja etnografiset menetelmät.....	18
Aineiston muodostus ja rajaus	19
Aineiston kuvaus.....	22
Etnografinen puolistrukturoitu teemahaastattelu ja dialogisuus	24
Analyysimenetelmänä menetelmäyhdistelmä	26
Retorinen diskurssianalyysi.....	27
Keskeiset käsitteet	29
3. KAKOLANMÄKI VANKILA-AJASTA NYKYISYYTEEN	33
Kakolanmäen vankilahistoria	33
Kakola, keskusvankila	34
Lääninvankila.....	38
Vankimielisairaala	40
Kakolanmäen kokonaisuus vankilatoiminnan aikana	42
Kakolanmäen vankilatoiminnan päättyminen ja kaavoitus.....	45
Vankilatoiminnan päättyminen	46
Kaavoitus	48
Näköalatorni tai tornitalo	53
Funikulaari	56
4. KAKOLANMÄEN KULTTUURIPERINNÖKSI TUOTTAMINEN VANKILATOIMINNAN PÄÄTYTTYÄ.....	59
Kulttuuriperintöarvot Kakolanmäen jatkokäytön arvioinneissa.....	59
Tyytyväinen vai pettynyt: erilaiset arviot erilaisista lähtökohdista	60
Mono- ja monikäytön vertailua: tavoitettavuus kulttuuriperinnössä	63
Paine saada jotain käyttöä Kakolalle	65
Kenellä on oikeus Kakolanmäkeen	67
Ei-kenenkään maa ja turkulaisten Kakola	67
Huoli kulttuuriperinnön heitteille jäämisestä.....	70
Kuka saa omistaa ja kenellä on lupa hyötyä	72
Suojelun problematiikka	75
Suojelun tärkeysjärjestykset ja reunaehdot eri toimijoilla	76
Suojeluarvot tornikeskustelussa: suojeludiskurssi ja vetovoimadiskurssi.....	78
Erikoisuuden ja tavanomaistumisen tasapaino.....	82
Julkinen huomio ja kritiikki osoituksina kulttuuriperinnön merkittävydestä	83
Matkailu, yleisön kiinnostus ja Kakola-brändi	87
5. LOPUKSI: KAKOLANMÄKI KULTTUURIPERINTÖNÄ JA TAVALLISENA TURKULAISENA KAUPUNGINOSANA	92
LÄHTEET	100
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Kakolanmäki on yksi Engelin ruutuasemakaavassa rakentamattomaksi jätetyistä Turun seitsemästä kukkulasta. Alle kahden kilometrin päässä kauppatorista sijaitsevalla noin kahdenkymmenen hehtaarin alueella on toiminut vuosina 1853–2007 kolme vankilaa: Kakola eli keskusvankila, lääninvankila ja vankimielisairaala. Vankilat, henkilökunnan asuinrakennukset sekä puisto- ja viheralueet muodostavat merkittävän rakennushistoriallisen kokonaisuuden ja osan turkulaista paikallisidentiteettiä. Vankilatoimintansa aikana Kakola tunnettiin halki Suomen kaikkein vaarallisimpien vankien säilytyspaikkana. Vankilatoiminnan päätyttyä alue on herättänyt vilkasta keskustelua ja suuria tunteita, kun vanhoille vankilarakennuksille on täytynyt löytää uudet käyttötarkoitukset ja koko alueelle on laadittu runsaasti uudisrakentamista sisältävä asemakaava.

Alueen tulevaisuus on ollut Turun kaupungin asukkaiden, päättäjien ja suojeluviranomaisten puheenaiheena jo useita vuosikymmeniä. Päättäjien on täytynyt tehdä periaatteellisia ja kauaskantoisia linjauksia muun muassa siitä, mikä on sopivaa jatkokäyttöä entiselle vankilalle ja mikä ei. Vanhojen rakennusten ja uudisrakennettavien tonttien uusien ostajien on täytynyt huomioida toiminnassaan paitsi taloudelliset realiteetit, myös Kakolanmä-

Kakolanmäki kartalla. ©Turun kaupunkiympäristötoimiala.

keen liittyvät voimakkaat tunteet, arvostukset ja toiveet. Suhtautuminen alueen muutoksiin, olivatpa muutokset sitten vankiloiden uusien omistajien tekemiä, museoviranomaisen lausuntoihin perustuvia tai asemakaavaprosessin aiheuttamia, on ollut laajaa ja voimakasta. Näkemykset ja tulevaisuustoiveet ovat olleet julkisessa keskustelussa moninaisia, ja tapahtuneet muutokset ovat nostattaneet ajoittain voimakastakin kritiikkiä. Kakolanmäen muutos kiinnostaa, koska Kakolanmäki on jotakin erityisen merkittävää, yhteiseksi koettua ja siksi suojelemisen ja säilyttämisen arvoista.

Vuoden 2007 jälkeen useita vuosia tyhjillään olleilla vankilarakennuksilla on nykyisin uudet omistajat, omistajien ajamat kaavamutokset on käsitelty, vanhojen vankilarakennusten uudet pääasialliset käyttötarkoitukset on päätetty ja niiden kunnostaminen näihin tarkoituksiin on käynnissä tai osittain valmista. Asuntokauppa alueelle rakentuviin uusiin asuntoihin on vilkasta

ja osassa vankilarakennuksia ja monissa uudisrakennuksissa asutaan jo. Kakolanmäki on kuitenkin kokonaisuudessaan vielä kaikkea muuta kuin valmis, ja lukuisten eri rakennusfirmojen koneet jylläävät rakennustyömaillaan vielä vuosien ajan. Sitä, minkälainen elinympäristö tunnelmaltaan, käyttöasteeltaan, puistoalueiltaan, saavutettavuudeltaan ja toiminnoiltaan Kakolanmäestä tulee työmaiden äänten vaimennuttua, ei tiedä varmaksi kukaan.

Tällaisessa muutoksen vaiheessa alueen kokonaisuudesta ei ole olemassa mitään kattavaa tietolähdettä. Sen sijaan tätä tutkimusta tehdessäni olen itsekin saanut huomata, että edes alueen aktiivisilla ja vaikutusvaltaisilla toimijoilla ei ole kaikenkattavaa tietoa siitä, mitä kaikkea alueella on tehty, miksi ja kenen toimesta. Vanhat rakennukset ja alueen tontit on myyty useille eri yksityisille omistajille pitkän ajan kuluessa. Kukin omistaja on tahollaan päättänyt viime kädessä itsenäisesti kohteestaan ja käynyt tarvittavia omia neuvotteluja käytännön toteutuksesta viranomaistahojen kanssa. Toisin sanoen kulttuuriperinnöstä neuvottelu on kohteen kohdalla hyvin pirstaloitunutta.

Tutkimuksen lähtökohdat

Huolimatta siitä että kulttuuriperinnön usein ajatellaan olevan olemassa ennen sen identifiointia, kulttuuriperintö syntyy juuri tuottamisensa prosesseissa. (Tieteen termipankki: Kulttuuriperintö 2019.)

Edelliseen kulttuuriperinnön käsitteeseen liittyvään keskeiseen huomioon sisältyy tämän tutkimuksen lähtökohtainen ajatus. Tutkijana näen Kakolanmäen olevan malliesimerkki paikallisesti ja valtakunnallisesti tunnustetusta erityisen merkittävästä rakennetusta ympäristöstä, joka pakollisen muutoksen kohdatessaan on ollut jollakin tapaa uhattuna. Tyypillisesti juuri tällaisessa uhatussa tilanteessa kulttuuriperintö-käsite nousee esille (Tieteen termipankki: Kulttuuriperintö 2019). Kulttuuriperintö tunnistetaan ja määritellään vasta tässä vaiheessa – muuttuvaa tilannetta vastaavalla tavalla, muutoksen tuomilta uhilta puolustautumista varten. Kulttuuriperintö-käsite toimii oikeastaan kuin kaunistava kimalle, joka voi yksinkertaistaa menneisyyden sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset kokemukset vähemmän kompleksiseksi kokonaisuudeksi (Bendix 2000, 38). Kulttuuriperinnöksi tuottaminen tähtää kohteen merkittävyyden lisäämiseen ja tätä kautta siihen, että sen säilyttämiseksi löytyisi suurempaa halukkuutta ja mahdollisesti myös valmiutta taloudellisiin panostuksiin. Kulttuuriperintökytkennässä tapahtuu siis paljon samanaikaisesti, ja sen auki purkamisen ja ymmärtämään pyrkiminen voi auttaa näkemään muutoksen kulun monet vaikuttimet.

Kiinnostuksesta tällaisiin kulttuuriperinnön tuottamisen mekanismeihin kumpuaa mielenkiintoni pureutua Kakolanmäen tapaukseen. Tutkin pro gradussani Kakolanmäen muutoksen ja mullistuksen aikaa eli vuosia 2007-2019 kulttuuriperintöarvon muotoutumisen ja muokkauksen näkökulmasta.

Kakolasta yleisesti puhuttaessa tarkoitetaan entistä Turun keskusvankilaa, jonka nimi on ollut myös ojennuslaitos, kuritushuone, rangaistusvankila ja Turun vankila. Tässä työssä käytän siitä nimeä keskusvankila tai Kakolan keskusvankila. Kakolanmäellä sijaitsee keskusvankilan lisäksi kaksi muuta entistä vankilaa, jotka ovat erillisiä kokonaisuuksiaan: vankimielisairaala eli psykiatrinen vankisairaala tai Annes (Kakolan Annex eli lisäosa) ja lääninvankila eli tutkintavankila. Näistä käytän tässä työssä nimiä vankimielisairaala ja lääninvankila. Tutkimuskohteeni alueellinen rajaus on koko Kakolanmäki kaikki kolme vankilaa mukaan lukien. Kokonaisuuteen kuuluvat myös alueen puistot ja polut sekä sinne kaavoitetut, nyt rakenteilla olevat ja osittain jo valmistuneet uudisrakennukset.¹ Seuraavissa alaluvuissa esittelen tarkemmin tutkielman tieteenalakohtaiset ja tutkimusasetelmaan liittyvät lähtökohdat.

Kysymyksenasettelu ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkin sitä, miten Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi sen nyt kokeman perustavanlaatuisen muutoksen taitoskohdassa. Pro gradu -tutkielmani tutkimuskysymys on: *Kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi alueen muutosprosessissa vankilatoiminnan päättämisen jälkeisenä aikana alueen aktiivisten toimijoiden toimesta?* Tähän kysymykseen käsiksi pääsemisessä auttavia tarkempia osakysymyksiä ovat: Miten kulttuuriperintöä on rakennettu vankilarakennusten jatkokäytöstä päättämisen prosessissa? Kuinka suunnitelmiin, muutoksiin ja päätöksiin on reagoitu ja mitä nämä reaktiot kertovat Kakolanmäen arvostuksista? Keillä ajatellaan olevan oikeus Kakolanmäkeen tilana ja kulttuurisena pääomana, eli ketkä määrittävät aineistossani kulttuuriperintöyhteisöksi? Millaisista asioista ja arvostuksista Kakolanmäen maine / vetovoimaisuus koostuu?

Pyrin selvittämään, kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi eli mistä kaikesta Kakolanmäen kulttuuriperintöarvo koostuu. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä siihen, millaisista asioista ja mielikuvista alueen ja sen rakennusten nykyinen arvostettu status muodostuu, millaisia asioita tästä mielikuvasta jätetään pois, sekä mielikuvan muuttumiseen. Kulttuuriperintö on prosessi, eikä mikään paikka tai tapa synny valmiina kulttuuriperinnöksi, eikä

---

¹ Kakolanmäen alue ja rakennuskanta vankilatoiminnan päättämishetkellä on esitetty liitteessä 1.

myöskään pysy sellaisena ilman vahvistamista ja tarvittaessa muuttumista. Käytän kulttuuriperintöä tässä työssä *etic*-käsitteenä eli se on tutkijan, ei tutkimuskohteen ilmiölle antama nimi. Siten kulttuuriperintö ei näyttäydy tutkimusaineistossa välttämättä informanttien itse käyttämänä sanana, vaan esimerkiksi alueen ainutlaatuisuuden tai merkittävyyden korostamisena, historian tai menneisyyden säilyttämisen pyrkimyksenä ja alueen menneisyyden eri puolien esiintuomisena tai hyödyntämisenä nykyisessä toiminnassa. Kulttuuriperintöä luodaan myös keskustelussa siitä, mikä on sopivaa tai epäsopivaa käyttöä Kakolanmäen vanhoille rakennuksille, millaisia muutoksia tai lisäyksiä niihin saa tai ei saa tehdä ja millä perusteilla.

Tutkielman tavoitteena on luoda ymmärtävä käsitys siitä, minkälainen Kakolanmäkeen liitettävien arvojen ja merkitysten sekä näiden välisen neuvottelun kokonaisuus on. Teen tämän muutosprosessin merkittävien toimijoiden puhetta ja käsityksiä analysoiden sekä nämä muuhun muutoksesta saatavilla olevaan tietoon yhdistäen. Tavoittelemani ymmärtävä käsitys on tutkijan tulkintaa ja jo aineiston rajallisuuden takia sillä on vajavaisuutensa. Tavoite onkin luoda aineistoon perustuva näkemys, jota olisi jopa toivottavaa täydentää tulevaisuudessa jatkotutkimuksella ja mahdollisesti muuttuneessa tilanteessa kerätyllä uudella aineistolla.

Aiempi tutkimus

Tutkimuskohdettani Kakolanmäkeä on tutkittu aiemminkin Turun yliopiston kulttuurintutkimusaineissa. Vuonna 2008 silloisen kulttuurien tutkimuksen laitoksen oppiaineet folkloristiikka, kansatiede, uskontotiede, arkeologia ja museologia sekä Turun maakuntamuseo aloittivat yhteisen Kakolanmäki-projektin, joka keskittyi laaja-alaisesti Kakolanmäen vankila-alueen menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Sittemmin hanke on jatkunut kansatieteen omana tutkimushankkeena *Vankilat murroksessa: etnologinen näkökulma vankilayhteisöjen muutokseen*, jossa on mukana lähellä Lappeenrantaa sijaitseva Konnunsuon vankila. Hanke tutkii vankiloiden muuttunutta arkea yksilölähtöisesti keskittyen erityisesti vankilahenkilökunnan kokemuksiin työpaikan ja työyhteisön murrostilanteessa. (Nieminen 2012, 1; Turun yliopisto 2019a.)

Tutkimushanke on tuottanut monipuolista aineistoa Kakolanmäestä. Loppuvuonna 2008 hankkeessa toteutettiin kaikille vastaajille avoin kysely (TYKL/b-kys/46 Turkulaisten Kakola kilpakeruu), useita entisiä Kakolanmäen vartijoita ja muita työntekijöitä haastateltiin, toteutettiin tutkimuskävely henkilökuntaa haastatellen, aluetta ja rakennuksia valokuvattiin ja kerättiin muuta tutkimusaineistoa, kuten lehtileikkeitä (Nieminen 2012, 1). Hanke on poikinut jonkin verran tieteellisiä julkaisuja: siinä on valmistunut kaksi pro gradu -tutkielmaa (Nieminen 2012

ja Autere 2012). Hankkeen tuotosta on myös jo edesmenneen vanginvartija ja varanotaari Harri Hakamäen käsikirjoitukseen perustuva, kattavasti alueen vankila-ajasta kertova kirja *Kakolan vankila 1853–2007* (Hakamäki 2016, toim. Jussi Lehtonen). Hakamäen käsikirjoitus keskittyy keskusvankilaan, mutta julkaistuun teokseen on lisätty luvut muistakin kahdesta vankilasta. Edellä mainitun lisäksi tutkija Marja-Liisa Räisänen valmistelee parhaillaan hankkeen aineistoihin nojaavaa väitöskirjaa valtionhallinnon uudistuksen vaikutuksista työntekijöiden arkeen Konnunsuon vankilassa (Turun yliopisto 2019a).

Lisäksi Kakolasta on julkaistu populaari teos *Kakola – vankilan tarina* (Lahtinen & Salminen 2014, uudistettu painos 2018). Teos esittelee alueen historiaa, kuuluisia vankeja ja elämää vankilassa. Se oli julkaisuaikanaan vuonna 2014 ensimmäinen kattava, suurelle yleisölle suunnattu tietoteos Kakolanmäen vankila-ajasta (AS 5). Tätä varhaisempia Kakolan keskusvankilaan keskittyviä teoksia ovat Vihtori Nybergin (1903) katsaus Turun kuritushuoneen vuosiin 1853–1903 ja Tapio Onnelan (1992) vankila-arkkitehtuuriin vuosina 1853–1879 keskittyvä teos. Vankimielisairaalaista on kirjoitettu oma historiikkinsa (Ranta 1979). Lääninvankilasta ei ole vastaavaa omaa historiategostaan. Kakolasta on tietoa lisäksi vankilahistoriaa ja -kulttuuria käsittelevässä kirjallisuudessa, vankilan vuosikertomuksissa ja vankien muistelmassa (Lahtinen & Salminen 2014, 6).

Omaa tutkimusongelmaani vastaavaa tutkimusta Kakolanmäestä ei ole tehty aiemmin. Lähimmäs osuu kenties Anne Niemisen kansatieteen pro gradu vuodelta 2012. Nieminen selvitti työssään tulevaisuudentutkimuksen Delfoi-menetelmällä, millaisena Kakolanmäki tuolloin nähtiin vuonna 2025. Hän kysyi asiantuntijapaneelinsa vastaajilta, millaisia toimintoja ja uudistuksia vankiloihin ja puistoihin todennäköisesti tulee, kuinka toivottavina tulevaisuuskuvia pidettiin ja miten alueen haluttiin kehittyvän. Niemisen työssä pääsivät ääneen nimeämättömäksi jäävät kaksitoista yksityisihmistä erilaisista Kakolanmäkeen liittyvistä tahoista. (Nieminen 2012, 7, 11.) Suurimpana erona tutkimuksillamme on niiden toteutuksen ajankohta, joka jo luonnostaan tekee tutkimusten lähtökohdasta täysin erilaiset tutkimuskohteen muuttumisen vuoksi. Tämä työ, toisin kuin Niemisen, on toteutettu tilanteessa, jossa Kakolanmäen kaikilla vanhoilla rakennuksilla on uudet omistajat ja heidän osaltaan myös selvät tulevaisuudensuunnitelmat. Lisäksi lähestymistapani poikkeaa Niemisen tulevaisuudentutkimuksellisesta lähtökohdasta, ja aineistoa ei anonymisoida tai pseudonymisoida. Tämän työn kiinnostuksenkohteena on nimenomaan se, kuinka eri taustaiset toimijat suhtautuvat Kakolanmäkeen ja tuottavat sitä kulttuuri-perinnöksi. Niinpä tämän työn ensisijainen aineistokin koostuu harvoista mutta suuren painoarvon ansaitsevista teemahaastatteluista, joissa kontekstiedot nousevat tärkeään osaan ja kriittisen analyysin kohteeksi.

Kakolanmäestä on kirjoitushetkellä käynnissä julkaisuun tähtäävä akateeminen projekti Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa Turun yliopiston Porin yksikössä. Projekti keskittyy alueella lapsuuttaan viettäneiden ihmisten muistelmiin. Haastateltavat ovat asuneet alueella eri pituisia jaksoja 1950-luvulta vankilan lopettamiseen asti. Projektista vastaavat Eeva Raike ja Riina Haanpää. (Eeva Raike, sähköpostiviesti Rebekka Hermostelle 31.5.2019. Tekijän hallussa.)

Jos poistutaan Kakolanmäeltä ja tarkastellaan maailmanlaajuisesti tehtyä tutkimusta käytöstä poistuvien vankiloiden muutosprosesseista ja erityisesti kulttuuriperintönäkökulmasta, tutkimusta löytyy jonkin verran. Tällaisia teemoja tutkii varsinkin viime aikoina päätään nostanut *vankilaturismin* tutkimus. Vankilaturismilla tarkoitetaan yksinkertaisuudessaan entisiin, toimintansa lopettaneisiin vankiloihin, mutta toisinaan myös yhä toiminnassa oleviin vankiloihin suuntautuvaa turismia. Ilmiö on ollut tunnistettavissa globaaliksi, erilliseksi turismin muodokseen vasta verrattain lyhyen aikaa ja näin ollen myös sen tutkimus on vasta nousussa. Tuskin vuosikymmen sitten tämä tutkimuskenttä käsitti vain kourallisen tutkijoita, mutta se on ollut uskomattomassa nosteessa tieteellisessä mielenkiinnossa. (Wilson, Hodgkinson, Pinché & Walby 2017b, 1-4.)

Huomionarvoisin esimerkki viimeaikaisesta tieteentekijöiden heräämisestä aiheen tutkimisessa on 48 artikkelin kansainvälisen tutkimusyhteistyön tuloksena toimitettu jättikokoelma *The Palgrave Handbook of Prison Tourism* (Wilson et al. 2017a). Se on kattavin vielä koskaan julkaistu kokoelma vankilamuseoista ja vankilaturistikohteista. Jo teoksen kirjoittajien poikkitieteellisyys, näkökulmien kirjo ja tutkimuskohteiden maantieteellinen kattavuus kuvaa sitä, kuinka moniulotteisesta ja laajalle yhteiskunnassa kurottuvasta asiasta vankilaturismissa on kyse. Kulttuuriperinnöntutkimuksellinen näkökulma käytöstä poistuneisiin vankiloihin on yksi muiden joukossa.

Mainitakseni muutamia vankilaturismin julkaisuja, joissa tutkimuskohde on samankaltainen kuin tässä työssä, etnologi Grete Swensen (2012; 2014) on tutkinut norjalaisten entisten vankiloiden käyttötarkoituksen muuttumisen vaikutuksia. Hän analysoi näiden kohteiden uudelleenmäärittämistä kulttuuriperinnöksi ja on käyttänyt tästä vankilakohteiden muutoksesta nimeä *heritagisation process* eli vapaasti käännettynä kulttuuriperinnöllistymisprosessi (Swensen 2012). Lisäksi oman tutkimuskohteeni kaltaisessa pitkittyneessä muutoksen tilassa olevaa Maze prisonia tai Long Keshin vankilaa Pohjois-Irlannissa on tutkittu paljon (ks. McAtackney 2014; McDowell 2009; Neill 2017). Kyseisen vankilan menneisyys on Kakolan vankiloita tunnetumpi ja liittyy Pohjois-Irlannin kansalliseen kahtiajakoon ja vaikeisiin historiallisiin

tapahdumiin, joten sen tulevaisuuden ratkaiseminen on ymmärrettävästi monin tavoin erilainen tapaus kuin Kakolanmäen. Tapauksilla on kuitenkin selviä yhteneväisyyksiä.

Useat vankilaturismin piirissä tehdyt tutkimukset kiinnittävät huomion tämän työn tavoin niihin pulmiin ja kiistoihin, joita syntyy kohteen tulevaisuudesta neuvottelemisessa sekä vaikean menneisyyden ja kärsimyksen paikan esittämisessä. Yhtymäkohdat omaan työhöni ovat siis ennen kaikkea näkökulmalliset. Olen hyödyntänyt tätä työtä tehdessäni vankilaturismin kirjallisuutta etenkin kenttätyövaiheessa ideoiden ja inspiraation lähteenä. Olen esittänyt tutkimuskohteelleni samoja kysymyksiä, kuin muut tutkijat ovat kysyneet omilta kohteiltaan.

Tieteenteoreettisesti hyvin lähellä samoja kysymyksiä liikkuu *synkän turismin* (engl. *dark tourism*) tutkimus. Senkin teemat nousivat merkittävään osaan alustavia tutkimus- ja haastattelukysymyksiä laatiessani. Toimintansa lopettaneisiin vankiloihin suuntautuvaa matkailua voidaan pitää synkän turismin muotona (Wilson 2008, 9; Sharpley 2009, 10). Synkkä turismi on matkustamista kuolemaan, onnettomuuksiin, tuhoon, julmiin tekoihin, kärsimykseen tai näennäisesti makaaberiin liitettävälle paikoille (Lennon & Foley 2000, 3; Hovi 2014, 74; Stone 2006, 146; Wilson 2008, 9). Ilmiö ei ole missään nimessä uusi, mutta akateeminen kiinnostus synkkää turismia kohtaan on noussut vasta hiljattain saaden alkunsa John Lennonin ja Malcolm Foleyn teoksesta *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster* (2000; Sharpley 2009, 6). Turismin tutkimuksen piirissä *dark tourism* on muodostunut jonkinlaiseksi kattokäsitteeksi matkailutrendeissä tapahtunutta suuntausta nimittämään jo ennen vankilaturismitutkimuksen nousua. Synkän turismin monet problematisoinnit osoittautuivat aineistossani kuitenkin lopulta Kakolanmäen kohdalla pienemmän painoarvon saaviksi, kuin ennakkoon olin arvioinut.

Paitsi turismitutkimuksessa, myös kulttuuriperinnöntutkimuksessa laajemminkin on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota menneisyyden synkkiin tai vaikeisiin puoliin ja niiden esittämisen hankaluuteen. Kulttuuriperintöä tutkivilla tieteenaloilla ovat yleistyneet 2010-luvulla termit, jotka viittaavat historian traumaattisiin, väkivaltaisiin ja traagisiin piirteisiin. Tällaisia ovat synkkä (engl. *dark*), vaikea (*difficult*), negatiivinen (*negative*), ristiriitainen (*dissonant*) ja kiistanalainen (*contested*) kulttuuriperintö tai perintö. Johanna Enqvistin mukaan näitä termejä yhdistää niiden sisältämä oletus, että ”tiettyjen menneisyydestä muistuttavien jälkien käsittely on edelleen vaikeaa, ahdistavaa, torjuttua tai jopa kiellettyä”. (Enqvist 2018, 7.) Käytöstä poistuvan vankila-alueen muutosprosessin kohdalla tämä näkökulma paikkaan liittyvästä vaikeasta menneisyydestä on tärkeää ottaa huomioon.

Omassa tutkimusasetelmassani on vielä huomionarvoista Kakolanmäen kulttuuriperinnöstä neuvottelun jakautuminen monille eri tasoisille tahoille. Näkökulmani rajautuu alueen

aktiivisiin toimijoihin, jotka nauttivat – osa enemmän ja osa vähemmän, mutta kuitenkin – jonkinlaista auktoriteetin asemaa kohteeseen nähden. Heillä on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa kohteen muuttumiseen haluamaansa suuntaan, kuin yksittäisellä alueen käyttäjällä tai turkulaisella, jolle kohde saattaa kuitenkin olla yhtä tärkeä ja omakohtaisesti koettu. Tällaisia asioita on huomionut Eeva Karhunen väitöskirjassaan. Hän tutki Porin Kuudennen osan rakennusperintöä kriittisen kulttuurintutkimuksen ja muistitietotutkimuksen näkökulmasta. Hänen tutkimusasetelmassaan oli leimallista kulttuuriperintöä määrittelevien tahojen kahtiajako: asiantuntijoiden ja asukkaiden lähtökohdat suojeltavan asuinalueen arvottamiselle olivat erilaiset. Asiantuntijoiden näkemykset perustuvat eksplisiittiseen viralliseen tietoon, josta heijastuu positivistinen käsitys maailmasta kokonaisuutena, joka koostuu mitattavista objekteista. Asukkaiden näkemys taas perustuu sukupolvien takaa välittyvän aineettoman perinnön yhteisölliseen merkitykseen, ja tämä tulkinta haastaa ja täydentää virallista tietoa. (Karhunen 2014, 5, 26-27.) Omassa työssäni vastaava asetelma ei näyttäydy sellaisenaan, koska haastatteluaineistooni ei sisälly Kakolanmäen pitkäaikaisten asukkaiden tai ”perinteenkannattajien” ääntä. Kuitenkin nämä Karhusen tutkimuskohteensa eri tasoista tekemät huomiot tuovat hyvän lisän tapaani tarkastella omaa tutkimuskohdettani.

Asemoiminen folkloristiikan tieteenalaan

Folkloristiseen traditioon kuuluu ajatus folkloresta konstruktiona, toisena, esteettisesti vaikuttavana kielenä. Sitä käytetään, kun halutaan muistettavalla tavalla välittää kulttuurin keskeisiä arvoja, huvittaa, viihdyttää ja vedota tunteisiin, tai ilmaista sellaisia asioita, joita on välttämätöntä sanoa, mutta joita arkikielellä ei voi sanoa. Folkloristin perusosamista puolestaan on näiden konstruktioiden tunnistus, toistuvien rakenteiden, teemojen ja motiivien näkeminen vaihtelevan ilmaisun takana. (Lehtipuro 2003, 19.)

Näin Outi Lehtipuro hahmottelee folkloristisen tieteellisen identiteetin ydintä. Tähän vertautuen ja ajatusta jatkaen oma määritelmäni on, että kulttuuriperinnön tuottamisen prosessikin on folklorea. Kulttuurinen neuvottelu, jossa Kakolanmäestä tuotetaan kulttuuriperintöä, on folklorea. Siinä luodaan konstruktio Kakolanmäestä yhteisön jakamana, muistamisen arvoisena kohteena. Siinä välitetään yhteisön jakamia arvoja ja vedotaan tunteisiin. Kulttuuriperinnön tuottamisen prosessissa on lopulta kyse folkloristiikan keskeisinä mielenkiinnon kohteina olevista ihmisyyshyöntejen luovasta itseilmaisusta, menneisyyden jälkiin pohjautuvan identiteetin ylläpitämisestä ja sen eteenpäin välittämisestä.

Kulttuuriperintö on kuulunut aina folkloristiikan tieteenalan näkökulmien ja teorioiden pankkiin, ja sen paikka tutkimuskohteena on vain vahvistunut *heritage*-ilmiön tultua suosituksi ja

monitieteelliseksi tutkimuskohteeksi. Viime aikoina teema on saanut yhä enemmän jalansijaa useimmissa humanistisissa oppiaineissa ja kulttuuriperintö-käsite lävistää jo lähes jokaisen tieteenalan (Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013b, 7). Kulttuuriperinnön tutkimus on noussut Suomessa jo itsenäiseksi tieteenalakseen esimerkiksi Turun yliopistossa ja Helsingin yliopistossa (Turun yliopisto 2019b; Helsingin yliopisto 2019). Kulttuuriperintö on maailmalla nyt niin suuressa suosiossa, että vuonna 2018 vietettiin kulttuuriperinnön eurooppalaista teemavuotta (Kulttuuriperintövuosi 2018).

Suomalaisen folkloristiikan ja etnologian piirissä *heritage*-ilmiöitä on tutkittu viimeisten noin neljän vuosikymmenen aikana enenevässä määrin, ja myös suomen kielellä käytävä keskustelu kulttuuriperinnöstä on laajentunut ja se on moniulotteista. *Heritage*-ilmiötä on analysoitu esimerkiksi pohjoismaisten tutkijoiden artikkelikokoelmissa *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity* (Anttonen, Siikala, Mathisen & Magnusson 2000) ja *Creating Diversities: Folklore, Religion and the Politics of Heritage* (Siikala, Klein & Mathisen 2004; ks. Aarnipuu 2008, 17). Vastaavanlainen eurooppalaisen tutkimusyhteistyön tuotos on artikkelikokoelma *Sustainable Heritage* (Hoppál 2010). Suomenkielinen keskustelu kulttuuriperinnöstä on lisääntynyt 2010-luvulla, mistä esimerkkinä mainittakoon kulttuuriperinnön tutkijoiden tekemät artikkelikokoelmat *Mitä on kulttuuriperintö?* (Tuomi-Nikula et al. 2013a) ja *Muuttuva kulttuuriperintö* (Steel, Turunen, Lillbroända-Annala & Santikko 2014).

Kotimaisessa folkloristiikassa ilmiöön keskittyi folkloristiikan ja lähialojen verkkojulkaisu *Elore* vuoden 2009 kulttuuriperintö-teemanumerossaan. Siinä Pertti Anttonen pohti folkloristisen tieteenalan keskeisten käsitteiden kulttuurin, perinteen ja perinnön muodostamaa yhteneväistä merkitysvyyhtiä. Hänen mukaansa näiden käsitteiden rinnastus auttaa silloin, kun halutaan korostaa tiettyjen aineellisten tai aineettomien asioiden sosiaalista arvoa ja historiallista jatkuvuutta. (Anttonen 2009, 1-2, 5.) Petja Aarnipuu tulkitsee kulttuurista ja perinnöstä muodostetun yhdyssanan, kulttuuriperinnön, olevan aivan erityisesti ylätasoa käsitte. Sillä määritellään, mitä tulisi pitää kansallisesti tai paikallisyhteisön kannalta tärkeänä tai suojeltavana pääomana. (Aarnipuu 2009, 1-2.)

Aarnipuun mukaan kulttuuriperintöä tarkastelevalle folkloristiselle katseelle on luontevaa suuntautua etenkin siihen, *mitä* peritään: esimerkiksi tapakulttuuriin, tarinoihin ja lauluihin tai perintönä siirtyvään omaisuuteen (Aarnipuu 2009, 1-2). Anttonen puolestaan nostaa huomionarvoisiksi tutkimuskohteiksi varsinaisten kulttuurituotteiden ohessa prosessit, joissa historiaa ja perinnettä otetaan haltuun kulttuurisena omaisuutena. Tällaisissa kulttuuriperinnön välittymisen prosesseissa keskeisiä ovat representaatiot eli kulttuurisen tiedon uudelleen esittäminen, edustaminen, jäljittely tai lainaaminen. (Anttonen 2009, 1-2, 5.) Saman *Eloren* artikkelissaan

Tuomas Hovi puolestaan nosti tutkimuksen kohteeksi kulttuuriperinnön autenttisuuden. Kulttuuriperintöturismissa perinteen käyttö elämyksien aikaansaamiseksi on muodostunut jo niin sanotuksi perinneteollisuudeksi, jossa autenttisuus voi olla kokemukseen perustuvaa eikä välttämättä historiaan nojautuvaa. (Hovi 2009, 8-9.) Nähdäkseni edellä mainittujen folkloristien tavassa tarkastella kulttuuriperintöä korostuu kriittinen ja samalla ymmärtämään pyrkivä näkemys sen tuottamisesta aina kytköksissä moniin tilannesidonnaisiin asioihin. Asemoin tämän työn saman ajattelutavan jatkumoksi, ja se ponnistaa samoista keskeisistä huomioista kulttuuriperinnön olemuksesta.

Käytän käsitettä kulttuuriperintö kuvaamaan Kakolanmäkeä siitä syystä, että tieteellisenä käsitteenä se kuvaa parhaiten Kakolanmäen muodostamaa rakennetun kohteen ja sen paikallisesti ja kansallisesti saamien aineettomien merkitysten kokonaisuutta. Tämän tutkimusnäkökulman olen valinnut folkloristiikan tieteenalan tiedonintressiin sopien. Valitsemani näkökulma on siis vain yksi ja samalla aivan erilainen, kuin vaikkapa historiallinen tai kaupunkitutkimuksellinen. Näkökulmassani painottuvat haastateltavien itse kohteelle antamat merkitykset ja heidän käsityksensä muiden ihmisten vastaavista, kohteeseen liitetyistä merkityksistä.

Tutkielman mielenkiinnon kohdistuessa kohteen läpi käymään muutokseen ja siinä vaikuttaneisiin merkityksiin, tutkin käytännössä *kulttuuriperintöprosessia*. Kulttuuriperintöprosessi on se tapa, jolla kulttuuriperintöä määritellään paikallisen perinteen, muistin sekä rahan, vallan ja politiikan keinoin. Siinä jokin merkitykselliseksi koettu menneisyyden jälki valitaan säilytettäväksi ja vaalittavaksi. Yksilöt, yhteisöt tai erilaiset instituutiot tuottavat sen tietoisesti kulttuuriperinnökseen. (Tuomi-Nikula et al. 2013a, takakansi; 2013c, 13.) Tunnistaminen, tulkinta ja valinta ovat keskeisessä osassa. Kulttuuriperintöprosessissa ihmiset suhtautuvat menneisyyteen ja omaan identiteettiinsä tietyllä tavalla ja hyödyntävät sitä, sekä käyttävät kulttuuriperintöobjekteja painottamaan ilmiötä halutulla tavalla. Kulttuuriperintökytkennässä objektia muokataan täyttämään esiin nousseet tarpeet tiettyjä ominaisuuksia korostamalla ja toisia häivyttämällä. (Steel et al. 2014, 25, 29.)

Australialaisen Laurajane Smithin käsitykset kulttuuriperinnöstä prosessina ovat saaneet paljon kannatusta tutkijoiden keskuudessa. Varhaisessa teoksessaan *Uses of Heritage* (2006) hän näkee kulttuuriperinnön olemukseltaan ei niinkään ”asiana” tai ”esineenä”, vaan kulttuurisena ja sosiaalisena prosessina, jossa muistelemisella luodaan tapoja ymmärtää menneisyyttä ja olla yhteydessä siihen. Siinä kulttuuriperintöä hyödynnetään nykyisyydessä monenlaisten identiteettien, arvojen ja merkitysten rakentamiseen, muokkaamiseen ja neuvottelemiseen. Sosiaalisena käytäntönä ja neuvotteluna Smithin mukaan kulttuuriperintö on oikeastaan diskurssi: se on loppupeleissä joukko arvoja ja merkityksiä sekä näiden ymmärtämisen kulttuurisia

käytäntöjä. Hän käyttääkin nimeä ”auktorisoitu kulttuuriperinnön diskurssi” länsimaisesta ajattelumallista, jolla tehdään luonnolliseksi monia kulttuuriperinnön olemukseen liittyviä oletuksia. Tämä diskurssi korostaa varsinkin esteettisesti miellyttäviä objekteja ja niiden tuleville sukupolville säilyttämisen välttämättömyyttä. (Smith 2006, 2-4, 11, 28.) Smith korostaa näin kulttuuriperintöprosessin kriittisen tarkastelun tärkeyttä. Tämä, samoin kuin kulttuuriperinnön diskurssianalyttinen tarkastelu, näkyvät myös oman työni lähtökohdissa.

Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio

Sinikka Vakimon sanoin tutkimuseetiikassa ”mietitään oikeaa ja väärää, hyödyllistä ja haitallista ja sitä, keihin erilaiset eettiset vastuut kohdistuvat tutkimusprosessin eri vaiheissa” (Vakimo 2010, 86). Tutkijan tulisi tiedostaa, että tutkimusprosessi on jatkuvaa tutkimuseettisen harkinnan käyttöä. Hänen tulisi huomioida eettisyys kaikissa tekemissään valinnoissa aina tutkimusaineiston muodostuksesta tutkimuksen julkaisemiseen ja jopa sen jälkeiseen aikaan asti.

Kulttuurien tutkimuksessa, kuten tässäkin työssä, tutkimusasetelmat ovat usein yksilöllisiä ja sidoksissa ajallis-paikalliseen kontekstiin, ja tutkija paikantuu osaksi tätä kontekstia (Vakimo 2010, 95). Tutkimuseettisen herkkyyden tärkeä osa onkin tutkijan position reflektointi: kuinka minä tutkijana, kokemani asiat ja elämänpiirini vaikuttavat tai voisivat vaikuttaa tutkimukseen? Tutkimuseetiikassa on kyse tutkimusprosessille ominaisen vuorovaikutuksen eettisestä problematisoinnista (mts.). Avaan omia valintojani ja reflektointiani tämän tutkielman suhteen seuraavissa alaluvuissa.

Tutkijan positio

Henkilökohtainen kiinnostukseni Kakolanmäen muutosprosessia kohtaan syntyi graduprosessin alettua ja kohteen valikoiduttua mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi. Olen kuitenkin tuntenut nimeltä Kakolan vankilan ja Kakolanmäen niin kauan kuin muistan, joten minulla on ollut ennakkokäsityksiä tutkimuskohteestani jo työtä aloittaessani.

Henkilökohtainen kytkökseni mäkeen on kuitenkin muodostunut, kun äitini työskenteli 2000-luvun alussa kaksi vuotta vankeinhoitolaitoksen pastorin virassa Turun kaikissa vankiloissa ja vankimielisairaalassa. Tällöin, itse vielä lapsena, kuulin hänen kauttaan joitakin varsin yleisluontoisia asioita Kakolanmäen vankiloissa työskentelystä. En ole kuitenkaan ennen tämän työn aloittamista tutustunut tätä tarkemmin Kakolanmäen tapahtumiin tai alueen historiaan. Uskon tämän taustan kuitenkin vaikuttaneen siihen, että esimerkiksi vankiloiden myynneistä

uutisoitaessa olen saattanut seurata uutisia tarkemmin. Lisäksi suhtautumiseeni kohteeseen vaikuttaa kotiseutuni. Olen kotoisin Turun seudulta, mutten läheltä Kakolanmäkeä. Sen sijaan sellainen yllättäväkin kytkös tutkimuskohteen ja kotipaikkani välillä on se, että sama yhtiö (entinen Verkaranta Yhtiöt, nykyinen Kakola Yhtiöt) on saneerannut Littoisten entisen Verkatehtaan ja saneeraa nyt Kakolan keskusvankilaa ja lääninvankilaa. Varhaislapsuudessani tapahtunut, oman kotini läheisen verkatehtaan saneeraaminen asunnoiksi ja toimitiloiksi oli yrityksen suurin hanke ennen Kakolanmäen kohteita. Tämän vuoksi tunsin hieman ennestään tämän Kakolanmäen toimijan taustaa.

Olen reflektoinut työn alkumetreistä asti sitä, miten taustani voivat vaikuttaa suhtautumiseeni tai oletuksiini tutkimuskohteesta. Olen pyrkinyt minimoimaan subjektiivisten ennakko-oletusten muodostamista sillä, että olen tutustunut tutkimuskohteen moniin vaiheisiin, toimijoihin ja saatavilla olevaan aineistoon laajasti ja pikkutarkasti. Oppimalla tuntemaan tutkimuskohteen mahdollisimman hyvin olen uskoakseni voinut muodostaa perusteltuja olettamia. Tämä on ollut tärkeää tutkimuksen alkuvaiheissa: haastateltavien valinnassa ja haastatteluteemojen laatimisessa. Lisäksi ollessani tekemisissä haastateltavien kanssa olen pyrkinyt asemoimaan itseni mahdollisimman neutraalisti tutkimuskohteeseen nähden, eli tutkimusongelmani lähtökohdista enkä omasta taustastani käsin. Olen kuitenkin halunnut kertoa rehellisesti ainakin kysyttäessä omasta taustastani ja suhteestani Kakolanmäkeen. Näin koin myös saaneeni luotua joissain haastattelutilanteissa luottamuksen ja avoimuuden ilmapiiriä. Viimeisenä ja ehkä tärkeimpänä reflektoinnin paikkana on ollut analyysivaihe. Muodostaessani tulkintoja ja päätelmiä olen pyrkinyt säännönmukaisesti nojaamaan ainoastaan tutkimusaineiston itsessään tarjoamiin vastauksiin ja haihduttamaan muut epärelevantit taustaoletukseni. Haastatteluaineiston lisäksi päätelmäni nojaavat sekundaariaineistonani oleviin taustatietolähteisiin, kuten alueen historiasta kerroviin teoksiin, sanomalehtiartikkeleihin ja julkiseen keskusteluun.

Tutkimuseettiset kysymykset

Tämän tutkielman huomionarvoisin tutkimuseettisen harkinnan paikka liittyy informanttien yksityisyydensuojaan. Eettisesti toteutetussa tutkimuksessa on huolehdittava siitä, etteivät tiedon tuottamisessa käytetyt menettelytavat loukkaa tutkittavien henkilöiden oikeuksia tai aiheuta heille vahinkoa. Arkaluotoisten tietojen paljastaminen tutkittavasta saattaa vaarantaa lain turvaamat yksityiselämän, kunnian tai kotirauhan. Henkilötietolaki estääkin henkilötietojen tarpeettoman keruun, tallentamisen ja käsittelyn. (Kuula 2011, 15, 135-136; Karhunen 2014, 50; Heimo 2010, 33.) Tämän vuoksi aineistosta tehtävissä tutkimuksissa informantit tai koko

jatkokäyttöä varten arkistoitava aineisto on usein tarpeellista anonymisoida, pseudonymisoida tai muulla tavoin suojata henkilötiedot (Aineistohallinnan käsikirja 2019; Heimo 2010, 33).

Tunnisteellisia aineistoja voi silti käyttää tieteelliseen tutkimukseen, jos se on tarkoituksenmukaista, asiallisesti perusteltua ja suunniteltua. Tietojen käsittelyyn tulee olla laillinen peruste, kuten tutkittavan suostumus. (Aineistohallinnan käsikirja 2019.) Tutkittavan esiintymistä omalla nimellään on myös pidetty hänen oikeutenaan ja kunnia-asiana muistitieto- ja historian-tutkimuksissa (Heimo 2010, 33). Tieteen pysymiseksi avoimena, objektiivisena ja kriittisenä tutkimusaineistojen tulisi olla avoimia niin pitkälti, kuin vallitseva lainsäädäntö ja tutkimus-etiikka sallivat (Kuula 2011, 16). Kysymys henkilötietojen esittämisestä tutkimuksessa on siis eettisesti haastava, ja se täytyy ratkaista aina tutkimuskohtaisesti. Tutkija on viime kädessä vastuussa tutkittavilleen siitä, kuinka tutkimuksen julkistamien vaikuttaa heihin, heidän jälke-läisiinsä tai yhteisöönsä (Karhunen 2014, 50; Fingerroos, Heimo, Mahlamäki, Siivonen 2002).

Olen katsonut, että oman tutkimuskohteeni luonne sekä aineistonrajaukseni edellyttävät informanttien esiintymistä tunnistettavina itsenään. Kaikki tutkittavat ovat antaneet suostumuksensa ennen haastatteluiden toteuttamista sekä tutkimuksessa heidän henkilötietojensa kertomiseen että haastatteluäänitteiden arkistointiin mahdollista myöhempää tutkimus- ja opetuskäyttöä varten. Näin olen pyrkinyt antamaan informanteille mahdollisuuden arvioida itse, mistä asioista ja miten heistä tuntuu hyvältä puhua äänitteellä. Olen päätenyt ratkaisuun kertoa haastateltavieni nimet ja kytköksen Kakolanmäen muutosprosessiin sekä muita heidän elämäänsä liittyviä yksittäisiä asioita siinä määrin, kuin he ovat itse tietoisesti tuoneet niitä esiin haastattelutilanteissa ja ne on mielestäni ollut sopivaa tuoda ilmi tutkimusongelmaan vastatessani, kolmesta syystä.

Kakolanmäen muutosprosessi on ensinnäkin ollut erittäin laajan mediahuomion kohteena maan laajuisesti ja varsinkin Turun alueella reilusti yli vuosikymmenen ajan. Mediassa käytetään alueen muutoksiin liittyvistä ihmisistä heidän nimiään. Kaikki haastateltavani ovatkin esiintyneet Kakolaan liittyen julkisuudessa kuten paikallislehtien haastatteluissa. Niinpä alueen yksittäisistä vaiheista kuten tonttistoista kirjoittaessa olisi tekstistä ollut lähes mahdotonta haihduttaa kaikki niin lähteeni kuin kommentoinnin kohteena olevan toimijan henkilötiedot. Tekaistun nimen käyttö tai kontekstin määrittäminen ”erääksi suomalaiseksi rakennusperintökohteeksi” suojaisivat informantin intimitteettiä, mutta veisivät samalla mahdollisuuden puhua todellisista kohteista ja ihmisistä (Lehtipuro 2003, 25). Koska olen halunnut tutkia juuri Kakolanmäkeä ja myös kertoa sen tutkielmassa, myös siihen liittyvät toimijat on täytynyt nimetä.

Toiseksi, alueen aktiivisia toimijoita on varsin rajallinen määrä. Tämä lisää ennestään erilaisten lukijoiden todennäköisyyttä tunnistaa lähteeni pienistäkin yksityiskohdista, joita en välttämättä osaisi häivyttää. Pseudonymisointi eli henkilötietojen korvaaminen peitenimillä tai koodeilla ei aina riitä suojaamaan informanttien intimitettisuoja, jos kyseessä on pieni yhteisö (ks. Fingerroos et al. 2002; Aineistohallinnan käsikirja 2019). Tutkimukselleni on alueen pienuuden vuoksi myös leimallista, että haastateltavat todennäköisesti tietävät tai tuntevat toisensa. Heillä on mahdollisesti yhteistä menneisyyttä ja keskinäisiä kohtaamisia, yhteistyötä tai yhteentörmäyksiä. Osa tällaisista on julkista tietoa ja monista yhteyksistä haastateltavat halusivat itse kertoakin haastatteluissa, mutta kaikkia tutkittavien välisiä kohtaamisia tai suhteita en usko tuntevani. En ole myöskään katsonut asiaksemi enkä tutkimusongelman kannalta oleelliseksi tiedustella näistä kovin tarkkaan, vaan olen pyrkinyt kunnioittamaan informanttien omaa valintaa kertoa tai jättää kertomatta tällaisista asioista arkistoon päätyvälle haastattelutallenteelle. Joka tapauksessa on selvää, että haastateltavien tietoisuus siitä, että tutkimukseni kohteena ovat heidän itsensä lisäksi todennäköisesti muutkin heidän tietämänsä tai tuntemansa ihmiset, ja että heidän omat sanomisensa tulevat vertautumaan työssä näihin, on varmasti vaikuttanut osaltaan heidän vastauksiinsa.

Kolmas peruste henkilötietojen kertomiseen olisi muussa tapauksessa niin haastateltavieni kuin erilaisten lukijoidenkin asettaminen eriarvoiseen asemaan. Aineistoni kommentoijat ovat myös kommentoitavina toisten haastateltavien toimesta. Jos olisin pyrkinyt haihduttamaan kaikki haastateltavieni henkilöllisyyteen viittaavat tiedot, heihin tai heidän toimiinsa kohdistuvaa kommentointia olisi jäänyt silti väistämättä näkyviin työhön. Aiheeseen vihkiytynyt lukija olisi todennäköisesti osannut muodostaa mielikuvia siitä, mikä taho tai ihminen jonkin näkemyksen takana olisi voinut olla. Luenta olisi tällöin pohjautunut silkalle arvailulle ja jopa virheellisiin oletamiin.

Tässä yhteydessä on syytä painottaa, että en missään vaiheessa aktiivisesti tuonut tutkittaville esiin sitä, keitä muita olin haastatellut tai tulini vielä myöhemmin haastattelemaan. Valitsin tällä tavoin tietoisesti olla keskusteluttamatta haastateltavia keskenään kauttani. Käytännössä en siis paljastanut haastattelutilanteissa esimerkiksi toiselta informantilta aiemmin kuulemaani näkemystä tai mielipidettä puheena olevasta asiasta, vaikka varsinkin myöhäisemmissä haastatteluissa tilanne olikin jo se, että olin puhunut samasta teemasta jo yhden tai useamman muun haastateltavan kanssa. En kuitenkaan häivyttänyt kokonaan aiempien haastattelujen vaikutusta myöhempisiin – mikä ei olisi täysin mahdollistakaan – sillä tietämykseni tutkimuskohteesta karttui haastattelujen mukana.

Tiedostan mahdolliset tutkimuseettiset vaaran paikat näin tunnetun ja tunteita herättävän tutkimuskohteen kohdalla informanttien henkilötietojen paljastamisessa. Silti nähdäkseni on oikeudenmukaista antaa haastateltavien puhua omalla äänellään ja näin olla tulematta arvioiduksi jonkin sellaisen kommentin antamisesta, jota he eivät ole itse sanoneet. Tämä sama periaate kantaa siinä, että olen pyrkinyt käyttämään työssäni mahdollisimman tarkkaa viittausperiaatetta haastattelujen sisältöpöytäkirjojen kohtiin sekä paljon suoria lainauksia harkintani mukaan hiukankaan tulkinnanvaraisissa kommentteissa. Samoin lainauksia käyttämällä ja mahdollisimman avoimesti aineistoani käsittelemällä ja kommentoimalla pyrin tuomaan läpinäkyväksi päättelyketjuni, joihin analyysini nojaa. Analyysi on aina tutkijan omaa tuotosta, joka nojaa valikoi-tuihin metodologisiin ja tietoteoreettisiin lähtökohtiin, ja sitä voi ja kuuluukin kritisoida tarvittaessa.

2. TOOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS SEKÄ AINEISTO

Tutkielmassani on teoria- ja menetelmätriangulaatiota, eli käytän erilaisia teoreettisia ja metodologisia ratkaisuja samanaikaisesti. Menetelmätriangulaatio tarkoittaa, että tutkimuskohdetta tutkitaan useilla eri tutkimus- ja aineistonhankintamenetelmillä ja teoriatriangulaatio tutkimusaineiston tulkitsemista erilaisilla teorioilla. (Eskola & Suoranta 1998, 68–70; Hynninen 2017, 22.) Juuri tutkimuksenteon elementtien yhteen kietoutumisen vuoksi – tiedonmuodostumiseni kerroksellisuuden ja kehämäisyyden vuoksi – työni tutkimusstrategista teoreettista pohjaa kuvaava hermeneutiikka. Avaan tämän yhtä lailla filosofisen suuntauksen kuin tutkimusmenetelmän käyttöä työssäni seuraavassa alaluvussa.

Teoreettisen viitekehyksen esittelyn jälkeen esittelen tutkimusaineiston ja sen muodostamisessa noudatetut etnografiset menetelmät. Aineiston analyysimenetelmien kuvailu seuraa tätä. Analyysimenetelmissäni tai paremminkin menetelmäyhdistelmässäni näkyy triangulaatio: olen käyttänyt alustavaan aineiston analyysiin teemoittelua. Syvemmissä kulttuuriperinnön tuottamisen teemojen analysoimisessa olen puolestaan toteuttanut retorista diskurssianalyysia. Kulttuuriperinnöntutkimuksen laaja kirjo toimii työlleni näiden taustalla jo hedelmällisenä pohjana, ja tarjotessaan työkaluja aineiston tulkintaan eri näkökulmista se toimiikin keskeisen käsitteen lisäksi työssäni myös lähes metodina.

Teoreettinen viitekehys: hermeneuttinen tutkimustapa

Tutkielmani ponnistaa edustamastani empiirisestä tieteenfilosofiasta ja kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta. Folkloristille laadullisen ja etnografisen tutkimusstrategian valinta työlleni oli luonnollinen, ja tutkimusstrategian ja ongelmanasettelun muotoilu kulkivatkin käsi kädessä toisiinsa vaikuttaen. Asemoin työni lisäksi osaksi hermeneuttista tutkimustapaa. Maria Vasenkari on todennut hermeneuttisen tiedonkäsityksen sopivan ymmärtämiseen kohdistuvan tulkinnallisen folkloristiikan epistemologiseksi lähtökohdaksi. Hermeneutiikan keskeinen teesi nimittäin on, että tieto, merkitykset ja tulkinnat muodostuvat ihmisten tai ihmisen ja tekstin välisessä vuorovaikutustilanteessa. (Vasenkari 1996, 84-85.)

Hermeneutiikka on filosofinen suuntaus, ”jossa tutkitaan ja pyritään ymmärtämään ihmisen tekojen ja käytäntöjen merkityksiä” (Tieteen termipankki: Hermeneutiikka 2019). Hermeneuttisessa tutkimuksessa tiedon ajatellaan olevan jatkuva tulkintojen prosessi. Yksityiskohtien tulkinta ja tulkintojen uudelleen tulkitseminen vaikuttavat kokonaisuuden tulkintaan ja laajentavat

ymmärrystä. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola & Himberg 2009a.) Hermeneuttista tutkimusotetta voi soveltaa periaatteessa kaikkeen inhimillisen olemassaolon tulkitsemiseen: kaikkiin asioihin, joita voi pitää *merkitysten* kokonaisuutena. Tutkimuskohteena voi olla teksti, taide, historia, kulttuuri tai yhteiskunta. (Tieteen termipankki: Hermeneutiikka 2019; Karhunen 2014, 24-25.)

1800-luvun metodipainotteiselle modernille hermeneutiikalle kehittyi 1900-luvulla vastaliikkeeksi filosofinen hermeneutiikka. Sen perustana on Edmund Husslerin (1859-1938) myöhäisajattelu, mutta enemmän suunnan kehitykseen on vaikuttanut Martin Heideggerin (1889-1976) filosofia. Oma tutkimusnäkökulmani pohjaa vielä enemmän Heideggerin oppilaana olleen Hans-Georg Gadamerin (1900-2002) ajatteluun, missä vaikuttavat kahden aiemman teoreetikon näkemykset. (Tieteen termipankki: Hermeneutiikka 2019; Puuronen 2004, 40-41; Karhunen 2014, 24-25.)

Gadamerilaisessa hermeneutiikassa ajatellaan, että kaikkea ymmärrystä määrittää esiarvostelma. Yhteisöllinen traditio tai aineeton kulttuuriperintö luovat kaikille ihmisille tämän esiymmärryksen, jota kutsutaan *horisontiksi*. Ymmärrys syntyy horisontissa, ja yhteisen ymmärryksen saavuttaminen on mahdollista, jos horisontit kohtaavat. (Karhunen 2014, 25; Tieteen termipankki: Hermeneutiikka 2019.) Tutkimuksen teossa tämä tarkoittaa pyrkimystä asettua avoimeen dialogiseen suhteeseen kohdattavan toiseuden kanssa. Tutkittavan ja tutkijan dialogisessa vuoropuhelussa kummankin esiarvostelmat laitetaan testiin, kun ollaan avoimia vastapuolen tarjoamille vaihtoehtoisille tulkinnoille. (Karhunen 2014, 25.) *Hermeneuttinen kehä* muodostuu tiedon muodostuessa yhä uusien tulkintojen kerrostuessa. Kyseessä on dialogi tekstin ja tulkitsijan välillä. Horisonttien kohtaamisista voi löytyä yhteinen ymmärrys, johon nojaten kohteesta esitetään tulkinta. Tämän tulkinnan avulla kohdetta tarkastellaan uudestaan ja entistä syvemmin, ja päästään tutkimaan asioita itsessään. Näin muodostuu uusi tulkinta, joka syventää ymmärrystä kohteesta ja voi ohjata uusiin tutkimuksiin. Lopullista tulkintaa ei tarvitse ollakaan, vaan tutkimus on loputonta jo siksi, että tulkitsijaa ohjaavat hänen omaan elämäänsä ja aikaansa liittyvät ajattelumallit. (Tieteen termipankki: Hermeneutiikka 2019.)

Oman tutkimukseni tiedon muodostumisen prosessi on esimerkki hermeneuttisesta kehästä. Ymmärrys tutkimuskohteestani on syventynyt vähitellen, useissa ”kierroksissa” ja dialogissa haastateltavien ja koko tutkimuskohteen kanssa. Olen esittänyt aineistolle kysymyksiä, joihin saamani vastaukset ovat lisänneet ymmärrystäni, haastaneet esiarvostelmaani sekä ohjanneet tulkintoihin ja uusiin kysymyksiin. Minullekin on esitetty kysymyksiä, joihin avoimesti vastaamalla olen vaikuttanut tutkimuskohteeni tulkintaan minusta ja tekemästäni tutkimuksesta. Onnistuneeseen dialogiin kuuluu toiseuden aito kohtaaminen sekä se, että molemmat osapuolet

saavat pitää oman maailmansa kohtaamisessa. Näin erilaistenkin näkökulmien on mahdollista kohdata ja horisonttien sulautua. Hermeneuttisessa tutkimuksessa keskustelukumppanin ei silti tarvitse olla toinen ihminen, vaan se voi olla joku muukin kulttuurisen tulkinnan sisältävä esitys. (Karhunen 2014, 25.) Koenkin itse käyneeni dialogia haastateltavien lisäksi koko tutkimuskohteeni, Kakolanmäen muutosprosessin kanssa.

Tämän työn muodostuminen on ollut usean kierroksen tulosta: olen aluksi tutustunut Kakolanmäen muutosprosessiin ja senhetkiseen tilanteeseen varsin yleisesti. Aineistonmuodostuksen aikana tein useita uusia tällaisia katsauksia, milloin mihinkin kohteen menneisiin tai uusiin tapahtumiin, kun kokonaiskäsitykseni ja omat tulkintani karttuivat. Aineistonmuodostus sisälsi itsessäänkin useita kierroksia, koska sopivien haastateltavien valinta hahmottui pitkin matkaa, kuitenkin nojaten jo aluksi tekemääni linjaukseen informanttien valinnan perusteista. Aineistoa muodostaessani reflektoin jatkuvasti tutkimusongelmani lisäksi tutkimusstrategiaani. Haastattelumuotoa ja kysymyksiä muotoillessani minun täytyi lisäksi jo tietää, millä menetelmillä haluaisin pystyä analysoimaan aineistoa. Jokaisen uuden haastattelun tai tiedonannon kohdalla käsitykseni tutkimuskohteesta oli karttunut entisestään aiemmista haastatteluista ja muista lähdemateriaaleista, joiden sisältöjen liittymisen tutkimukseeni oivalsin usein vasta joidenkin muiden lähteiden mainintojen kautta. Tämä auttoi minua seuraavilla haastattelukierroksilla muotoilemaan entistä olennaisempaan kohdennettuja kysymyksiä ja jättämään pois joitain tarpeettomaksi käyneitä. Vielä analyysivaiheessa olen joutunut tekemään uusia tiedonhakukierroksia Kakolanmäkeen liittyvistä seikoista niiden noustua esiin aineistossa, ja tällaisten yksityiskohden tulkinta on vaikuttanut kokonaisuuden tulkintaani.

Tutkimusaineisto ja etnografiset menetelmät

Tämän tutkielman toteutuksessa tutkimusstrategia, aineistonmuodostus ja analyysimenetelmät ovat nivoutuneet yhteen siten, että niitä on vaikea erotella toisistaan erillisiksi tai kronologisessa järjestyksessä tapahtuneiksi. Esimerkiksi aineiston muodostaminen, jäsentäminen ja luokittelu ovat osa tutkimusprosessin kokonaisuutta, ja jo ensimmäinen kysymys aineistoille on niiden tulkintaa (Knuuttila 2010, 19).

Seuraavissa alaluvuissa esittelen tutkimusaineiston. Sen kuvaaminen edellyttää myös aineiston muodostuksessa tekemiäni valintojen, noudattamiäni periaatteiden ja käyttämäni etnografisen haastattelumenetelmän esittelyä.

Aineiston muodostus ja rajaus

Tutkimusaineiston valinta ja rajaus lähtevät tutkimuskysymyksestä. Tutkin sitä, kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi alueen muutosprosessissa vankilatoiminnan päättymisen jälkeisenä aikana. Ajallisesti tämä tarkoittaa, että tutkimuksen kohteena on koko vankilatoiminnan päättymisen jälkeinen aika aina työn tekohetkeen saakka. Valinta perustui ongelmanasettelusta kumpuavaan haluun saada mahdollisimman kattava ajallinen käsitys kulttuuriperintöprosessista, joka ei ole vielä päättynyt, vaan päinvastoin alue tulee rauhoittumaan ja saamaan (jossain määrin) lopullisen hahmonsa vasta tulevana vuosina. Kuitenkin prosessin kannalta erittäin mielenkiintoinen aika on jo takanapäin, sillä uudelleenkaavoitus ja vanhojen rakennusten jatkokäyttöjen päättäminen on jo tehty.

Koska suoraan omaa mielenkiintoani vastaavia olemassa olevia dokumentteja ei ollut, valitsin tuottaa sellaiset itse etnografisen kenttätöön kenties perinteisimmällä aineistonkeruumenetelmällä, haastattelemalla asianosaisia ihmisiä teemahaastatteluilla. Tämä tarkoitti työn fokuksen sijoittumista nykyhetkeen, josta käsin menneitä tapahtumia, nykytilannetta ja tulevaisuuden kulkusuuntaa arvioidaan. Näin mukaan tutkimuksen fokukseen tulevat väistämättä myös menneisyyden ja tulevaisuuden aspektit: alueen käyttäjien tämänhetkisiin käsityksiin siitä, mitä Kakolanmäki merkitsee, vaikuttavat väistämättä heidän muodostamansa käsitykset alueen menneisyydestä ja siitä, millaista siellä tulee olemaan nykyisten suunnitelmien valmistuttua.

Tutkimuskohteen muutos ei ole päättynyt tämän tutkielman aineistonkeruun eikä kirjoittamisen hetkellä, eikä se tule loppumaan kokonaan koskaan. Jo työtä aloittaessani tiesin tutkimuskohteen muuttuvan jatkuvasti hieman rakennustyömaiden edistyessä.² Niinpä Kakolanmäen muutosprosessin analysoiminen tässä ja nyt on *pysähdys*, ajan pysäytys tutkimushetkeen ja koko aiheen tarkastelua siitä katsottuna. Informanttien kerrontakin on pysähdys, vaikka se on samalla liikettä ajassa heidän kertoessaan takaumia ja käsityksiään tulevaisuudesta (Hynninen 2017, 80). Puhe on aina tietyllä hetkellä ja tietyssä kontekstissa tuotettua (Huttunen 2010, 45).

Muodostin aineiston toteuttamalla teemahaastatteluja mahdollisimman kattavasti tutkittavasta ilmiöstä tietävien ja siinä osallisina olleiden ihmisten kanssa. Työn ajallinen rajausta eli ”vankilatoiminnan jälkeinen aika” merkitsi sitä, ettei valmista joukkoa tai listaa sopivista informanteista ollut olemassa. Kakolanmäen aktiiviset toimijat eivät muodosta selvärajaista yhteisöä, vaan rajausta on liukuva ja ainoastaan tutkijan tehtävissä. Informanttien etsiminen tähän työhön

---

² Esimerkiksi viimeisin alueelle voimaan tullut asemakaavanmuutos (AK 2018) hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa jo tutkielman tekemisen aloitettuaani mutta kuitenkin ennen yhdenkään haastattelun tekoa. Se tuli lainvoimaiseksi 30.6.2018, jolloin olin jo tehnyt ensimmäisen teemahaastattelun (AS, 31.5.2018).

perustui siis täysin tekemääni taustatyöhön aiheen parissa, ja näin ollen haastateltavien valintaan sisältyi myös joidenkin äänien poisvalintaa. Käytännössä minun oli ensin selvitettävä, mitä kaikkea Kakolanmäellä on tehty, päätetty, ostettu ja myyty vankilatoiminnan päätyttyä ja kenen toimesta (ks. liite 3). Aiheen tuntemukseni parantuessa minulle muodostui käsitys niistä tahoista ja näkökulmista, jotka saattaisivat palvella tutkimukseni näkökulmaa. Olen joutunut rajaamaan aineistosta pois monia tällaisia tahoja, mikä vaikuttaa luonnollisesti koko tutkimukseen. Valinnoissa on kuitenkin noudatettu yhtenäistä linjaa, jonka perustelen seuraavaksi.

Informanttien valinnan peruste on ollut ensinnäkin merkittävyys kohteen muutosprosessissa vankilatoiminnan päättymisen jälkeisenä aikana. Toinen kriteeri oli kattavuus niin alueellisesti kuin toiminnallisesti. Kolmantena olen haastatellut ainoastaan ihmisiä, jotka ovat olleet tekemisissä Kakolanmäellä vanhojen vankilatoimintaan liittyneiden, suojeltujen rakennusten kanssa. Lisäksi haastattelujen määrällinen rajaus on tehty tutkielman laajuuteen sovittaen. Mielienkiintoni suuntautuessa informanttien itse tuottamiin merkityksiin ja tulkintoihin ja haastattelumenetelmän ollessa vapaaseen puheeseen kannustava teemahaastattelu, haastattelujen määrä oli rajattava tarpeeksi pieneksi, jotta niiden kattava analyysi olisi mahdollista.

Käytännössä aineistoa täytyi rajata siten, etten pyytänyt haastateltaviksi kuin tarkkaan valikoimani henkilöt. Potentiaalinen informanttipooli oli kohtalaisen suuri. Kakolanmäellä on joitakin toisistaan erillisten toimijoiden rakennuskohteita: yksi ja sama yhtiö omistaa kaksi alueen kolmesta vankilasta. Kolmannen vankilan omistaja vaihtui hiljattain mutta oli pitkään sama, joka sen aikanaan myös remontoi. Mäen päällä sijaitsevilla suojelluilla, entisillä vankilanjohtajan asunnoilla pihapiireineen on oma yksityinen omistajansa, joka on myös järjestänyt kahvila-, museo- ja tapahtumatoimintaa paikalla. Lisäksi alueen uudisrakennustonteilla on toiminut yhteensä neljä eri rakennusyhtiötä, joista kirjoitushetkellä yhä yksi rakentaa mäellä asuinkerrostalokohteitaan. Muuta rakennustoimintaa alueella on funikulaarin eli rinnehissin työmaa, josta vastaa yksi rakennusyhtiö. Näiden lisäksi olen kartoittanut toiminnallisia tahoja. Turun kaupungin matkailupalvelu Visit Turku (ent. Turku Touring) on järjestänyt tyhjillään olleisiin vankiloihin opastettuja kierroksia useina vuosina. Vankimielisairaalassa on toiminut pitkään majointuspalveluyritys sekä hieman lyhyemmän aikaa pakopeliyritys. Keskusvankilan rakennuksissa on toiminut pitkään erillisen toimijan pyörittämä ravintola³, Kakolan myymälä ja hieman lyhyemmän aikaa panimo sekä kahvipaahtimo, ja uusia toimintoja kuten leipomo ja sisäpihan maa-kannen alle avautuva Spa on aukeamassa. Lääninvankilaan aukeaa erillisen hotelliyrittäjän

---

³ Ravintola *Kakolanruusu* aukesi keskusvankilan päärakennuksen länsipäädystä popup-tiloissa keväällä 2017, sulkeutui joulukuussa 2018 ja avasi uusissa pysyvissä, sitä varten remontoituissa tiloissa yösellisiiven pohjakerroksessa toukokuussa 2019 (Kakola: Kakolanruusu 2019).

vankilahotelli. Muilla tavoin Kakolanmäen muutokseen merkittävästi vaikuttaneita tahoja ovat entinen omistaja eli valtiollinen Senaatti-kiinteistöt, Turun kaupungin kaavoitukseen osallistuvat tahot sekä museoviranomaiset Museovirasto ja Turun museokeskus.

Kaikkien edellä lueteltujen tahojen lähestyminen ei olisi ollut tämän työn puitteissa mahdollista, eikä se olisi tuntunut tarkoituksenmukaiselta. Koen voivani vastata tutkimuskysymyksiini sillä aineistolla, jonka rajasin tästä joukosta edellä kerrottuja kriteerejä käyttäen. Kaikkien toimijoiden ja mahdollisen aineistopoolin esiin tuominen on kuitenkin tehty siksi, että lukijan on mahdollista hahmottaa tämän työn rajaukset ja fokus.

Mahdolliseen aineistopooliin kuuluu myös Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon (HKT-arkisto) kansatieteen oppiaineen kokoelmaan (TYKL-kokoelma) tallennettu Kakolanmäen kilpakeruuaineisto (TYKL/b-kys/46). Kakolanmäki-projektin vuonna 2008 toteuttama avoin ”Turkulaisten Kakola kilpakeruu” sai noin viisikymmentä vastausta, joihin tutustumiseen olen saanut luvan tämän työn teon yhteydessä. Kilpakeruuaineisto on tämän työn sekundaarista aineistoa siinä missä muutkin taustatietolähteeni, kuten sanomalehtiartikkelit, alueen historiateokset ja julkinen keskustelu. Tällaiset aineistot ovat vaikuttaneet käsityksiini tutkimuskohteesta.

Kilpakeruun keruujulistus oli kahden sivun mittainen ohjeistus, jossa kerrottiin hankkeen ja keruun koskevan kaikkia kolmea vankilaa, mäkeä itseään, sen historiaa ja tulevaisuutta. Julistuksessa toivottiin vastauksina omakohtaisia muistoja, tarinoita ja vastauksia tavallisilta kaupunkilaisilta, vangeilta ja heidän omaisiltaan, vankiloiden henkilökunnalta ja esimerkiksi vankiloissa valmistettuja huonekaluja ostaneilta ihmisiltä. Myös mielteitä alueen tulevaisuudesta toivottiin. Kertynyt aineisto sisältää hyvin eri mittaisia ja eri taustaisten ihmisten lähettämiä sähköpostiviestejä, kirjeitä ja kortteja. Osa vastaajista on liittännyt mukaan yhteystietonsa ja ilmaisee halukkuutensa mahdolliseen jatkotutkimukseen osallistumisesta ja suostumuksensa antamiensa tietojen julkaisemiseen, kun taas osa toivoo omien henkilötietojensa pysyvän salassa. (TYKL/b-kys/46.) Tarkka tutustuminen aineistoon antoi minulle uutta tietoa erilaisten ihmisten Kakolanmäellä viettämästä arjesta, varsinkin työntekijöiden ja heidän perheidensä elämään liittyvistä muistoista ja mielikuvista sekä alueen tai vankiloiden osuudesta tavallisten turkulaisten elämässä vuosikymmenten aikana.

Nostan teemahaastattelujen toteuttamisen ja kattavan taustamateriaaleihin tutustumisen lisäksi aineiston muodostamisen tavakseni vielä havainnoinnin. Menetelmä ei näyttele merkittävää osaa työssäni: olen pyrkinyt pysyttelemään niin sanotusti taka-alalla ja mahdollisimman objektiivisessä asemassa tutkimuskohteeseeni nähden. Olen silti toteuttanut havainnointia kaikissa

tilanteissa, joissa olen käynyt itse Kakolanmäellä tai joissain sen rakennuksissa. Tällaisia tilanteita ovat olleet niin tutkimuksenteen nimenomaisesti liittyneet vierailut eli kaksi länsisellirakennuksessa toteutettua teemahaastattelua kuin myös vapaa-ajallani tapahtuneet ja sattumanvaraisetkin vierailut. Olen tällöin tietoisesti havainnoinut Kakolanmäellä tapahtuvia muutoksia. Tämän lisäksi käsitykseeni alueesta vaikuttavat yksityishenkilön roolissa tekemäni käynnit Kakolanmäellä tutkimuksenteon aikana. Olen osallistunut keväällä 2018 opas Anu Salmisen vetämälle, kaikelle yleisölle avoimelle Kakolakierrokselle, joka esitteli lääninvankilan tiloja ennen sen hotelliksi remontoimisen alkamista sekä keskusvankilan alueella käynnissä olevaa sisäpiihan työmaata. Olen käynyt Graniittilinnan yleisessä asunonäytössä sen rakenteilla olevien asuntojen ollessa myynnissä. Olen ruokaillut yksityishenkilönä ravintola Kakolanruusussa ja myös piipahtanut panimo Kakola Brewing Companyn tiloissa sen avajaisissa keväällä 2018. Olen käynyt sisällä vankimielisairaalassa ainoastaan kerran sen käytävillä sekä kahdessa remontoimatta jätetyssä eristysseissä Live Exit Gamesin huonepakopelissä kesällä 2018.

Kaikissa edellä kuvatuissa tilanteissa olen jo tilanteeseen mennessäni tiennyt tekeväni aiheesta tutkimusta, ja tämä on vaikuttanut siihen tapaan, jolla olen tarkastellut ympäristöä. Nimitän havainnoinniksi tätä tapaa, jolla olen katsonut tutkimuskohdetta tutkijan näkökulmasta siitä huolimatta, että olen ollut yksityishenkilön roolissa eivätkä kanssani tekemisissä olleet ihmiset ole tienneet tutkijastatuksestani. Osallistuvasta havainnoinnista on ollut kyse, kun Kakolakierroksen aluksi esittäydyin oppaalle kahden kesken ja kerroin tekeväni pro gradua aiheesta. Kokenemani mukaan tämä ei kuitenkaan vaikuttanut millään tavoin siihen, mitä ja kuinka opas puhui ja käyttäytyi kierroksen aikana.

Aineiston kuvaus

Tutkimukseni ensisijainen aineisto ovat toteuttamani Kakolanmäen keskeisten toimijoiden teemahaastattelut. Pyysin haastateltaviksi yhteensä kahdeksaa Kakolanmäen keskeistä toimijaa tai näiden toimijoiden edustajaa. Kaikki pyydetty olivat yhteistyöhaluisia, mikä kertoo jo itsessään ainakin siitä, että he kokivat tutkimusaiheen merkitykselliseksi.

Informantit ovat: pitkäaikainen Kakola-opas, Kakola-tietokirjan kirjoittaja ja Kakola Yhtiöiden työntekijä Anu Salminen (AS), Kakolanmäen muutoksen kanssa pitkään työskennellyt Museoviraston kulttuuriympäristöpalveluiden osastonjohtaja Mikko Härö (MH), keskusvankilan ja lääninvankilan omistavan ja urakoivan Kakola Yhtiöt Oy:n hallituksen puheenjohtaja Olli Ojala (OO), entiset vankilan johtajien asunnot pihapiireineen omistavat, kesäkahvila-, museo-, kierros- ja tapahtumatoimijat Pia-Liisa Sankari ja Heikki Sankari (PS & HS), vankimielisairaalan

ostaneen ja saneeranneen Rakennuspalvelu J. Martti & Co Oy:n hallituksen puheenjohtaja Janne Martti (JM), vankimielisairaalassa toimivan majoituspalvelu Forenom Oy:n Turun aluejohtaja Max Lindén (ML) sekä lääninvankilaan aukeavan hotellin toimijaksi tulevan Primehotels Oy:n CEO Tomi Peitsalo (TP). Heidän tarkemmat esittelynsä löytyvät liitteestä 2. Käytän kaikista haastatelluista tutkimuksessani heidän nimeään, tietoja heidän osallisuudestaan Kakolanmäen muutosprosessiin ja relevantein osin heidän ammattiaan. Haastattelut ja yksi sähköpostitiedonanto on toteutettu 31.5.–19.12.2018 välisenä aikana.

Yksi, Tomi Peitsalo, kieltäytyi haastattelusta sillä perusteella, ettei kokenut olevansa oikea ihminen keskustelemaan toivomistani teemoista. Hän uskoi Olli Ojalan osaavan vastata Lääninvankilaa koskeviin kysymyksiini itseään paremmin. Hän vastasi kuitenkin sähköpostitiedonantona muutamiin hänelle tämän jälkeen lähettämiini kysymyksiin. Kysymykset mukailivat samoja teemoja, kuin haastatteluissa esille tulleet, mutta huomattavasti suppeammin. Esitin vain seitsemän erillistä kysymystä, joihin nähdäkseni tiivistyivät sellaiset teemat, joihin toivoin juuri Peitsalon näkemystä ja joista osaan muut informantit eivät olisi pystyneet vastaamaan. Peitsalon vastaukset olivat varsin vähäsanaisia ja niissä painottuivat tiedonanto-tyyppiset sisällöt. Niinpä hänen omat merkityksenantonsa ja tulkintansa asioista eivät päässeet yhtäläiseen asemaan tässä tutkielmassa kuin muiden informanttien. Tulkitsen pienemmälle huomiolle jäämisen olleen kuitenkin hänen omakin tahtonsa. Peitsalon sähköpostihaastattelun lisäksi toteutin yhteensä kuusi teemahaastattelua, joissa yhdessä oli kaksi haastateltavaa.

Tutkielman aineistonrajauksesta seuraa, että alueen aktiivisten toimijoiden äänet pääsevät työssä pääasiallisesti edustetuiksi. Tässä mielessä näkökulma ei ole tutkimuksen mielenkiinnon kohteena olevaan ilmiöön nähden täysin kattava. Pois rajautuvat suurelta osin esimerkiksi sellaisten kokijaryhmien kuin paikallisten eli turkulaisten, alueen uusien asukkaiden ja Kakolanmäen entisten vankien äänet. Samalla toisaalta kaikkien edellä mainittujen kokijaryhmien näkemykset heijastuvat aineistossani tavassa, jolla informanttini arvioivat muiden ihmisten suhtautumista alueen muutosprosessiin.

Kaikissa toteuttamissani haastatteluissa toistuvia keskusteluteemoja olivat: toimijoiden oma Kakolanmäkeen liittyvä tausta ja toiminta, tiedot ja tuntemukset Kakolanmäen tyhjiillään ja ilman omistajaa olon ajasta, jatkokäytöt / asuinkäytön valikoituminen vankilarakennusten pääasialliseksi käyttötarkoitukseksi, mediahuomio ja yleinen mielipide Kakolanmäestä ja mahdolliset muutokset siinä, alueen matkailu, mahdollinen yhteistyö alueen muiden toimijoiden kanssa, Kakolanmäen vetovoimaisuus / maine / imago / brändi / arvot, Kakolanmäen suojeleminen, paikan vaikea historia ja synkkyys, kunnallispolitiikan mahdolliset vaikutukset kohteen muutoksessa ja alueen tulevaisuuskuva. Kaikkien haastateltujen kanssa keskusteltiin tai vähintään

sivuttiin myös erityisen paljon julkisuutta saaneita aiheita tornitalosuunnitelmia ja funikulaaria. Näiden lisäksi muotoilin kullekin toimijalle osoitettuja keskusteluteemoja, jotka keskittyivät heidän Kakolanmäkeen liittyvään taustaansa tai toimintaansa. Etukäteen tehdyistä teemalis-toista huolimatta en kykene summaamaan paljon tätä tarkemmin teemahaastattelujen yhte-neväisyyksiä. Jokainen niistä on ollut uniikki puhetapahtuma, jonka etenemistä kuvaileekin pa-remmin sana keskustelu kuin haastattelu.

Tätä tutkielmaa varten tuottamani aineisto on arkistoitu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon (HKT-arkisto) ja siellä folkloristiikan ja uskontotieteen op-piaineiden kokoelmaan (TKU-kokoelma). Kyseessä on tutkimusarkisto, jonne on arkistoitu ja arkistoidaan Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen oppiaineiden toiminnan tu-loksena syntyneitä aineistoja. Arkiston tietosuojailmoituksen ja käyttösääntöjen mukaisesti sen aineistoja voi käyttää yliopisto-opetuksessa, tutkimuksessa, museotoiminnassa ja tapauskohtai-sesti harkinnanvaraisesti muissa tarkoituksissa. (Turun yliopisto 2018.)

Etnografinen puolistrukturoitu teemahaastattelu ja dialogisuus

Teemahaastattelu tarkoittaa tutkimushaastattelua, joka etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tutkijan ennalta päättämien keskeisten teemojen varassa. Vapaalle puheelle, haastatelta-vien tulkinnoille ja merkityksenannolle pyritään antamaan mahdollisimman paljon tilaa, vaikka kaikista teemoista pyritäänkin keskustelemaan jokaisen haastateltavan kanssa. Teemahaastat-telu huomioi sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Yleisesti tutkimushaastattelut voidaan jaotella strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin sillä perusteella, onko kysymykset ja niiden järjestys päätetty etukäteen kyselylomakkeen omaisesti vai ei. Teema-haastattelu on puolistrukturoitu menetelmä sillä perusteella, että siinä ennalta päätetyt teemat pysyvät kaikille haastateltaville samoina. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47-48; Saaranen-Kauppi-nen & Puusniekka 2006a.)

Toteuttamani teemahaastattelut olivat puolistrukturoituja siten, että valmistelin kuhunkin haas-tatteluun varsin tarkan teemalistan, joka sisälsi jopa useita valmiita kysymyksiä. Kysymykset ja myös teemat olivat kuitenkin aina voimakkaasti muokattuja ja suunnattuja nimenomaiselle informantille. Tämän vuoksi käyttämäni haastattelumenetelmä ei sovi joidenkin tutkijoiden esittämiin määritelmiin puolistrukturoidusta haastattelusta, joissa edellytetään esimerkiksi ky-symysten muodon olevan kaikille haastateltaville sama (ks. Hirsjärvi & Hurme 2015, 47).

Haastatteluihin valmistautuminen oli tehtävä huolella, sillä tietoni tutkimuskohteen tilanteesta ei ollut tutkielmaa aloittaessani kattava, ja tiedonhaun jälkeenkään kaikki vastaukset eivät olleet saatavillani. Kakolanmäellä vankilatoiminnan päättymisen jälkeen tapahtuneiden muutosten tieto on pirstaloitunutta, ja kattavatkaan paikallislehden uutisjutut tai kaupunginarkiston kaa-voitusasiakirjat eivät kyenneet täyttämään kaikkia kaipaamiani aukkoja. Myös moni aukko tiedoissani tuli tietoonikin vasta haastattelujen myötä. Näin ollen haastatteluista muodostui minulle paitsi tutkimuskysymykseeni, myös tutkimuskentälläni faktisesti tapahtuneisiin asioihin potentiaalisesti vastaamaan kykenevä aineisto. Tämä lähtökohta vaikutti teemahaastatteluihin kokonaisvaltaisesti. Sellaisille informanteille, joiden tiesin saattavan tietää joistakin alueen tapahtumista enemmän kuin olin itse saanut tietooni, esitin mitä, missä ja milloin -tyylisiä kysymyksiä kyseisiin asioihin liittyen. Tällaiset kysymykset ja niihin vastauksina saamani niin sanotut puhtaat tiedonannot kuitenkin lomittuivat aina muuhun keskusteluun. Haastatteluissa vankimielisairaalan entinen omistaja tulkitsi koko mäen tapahtumia ja merkityksiä vankimielisairaalan tapahtumiin peilaten, johtajan asuntojen omistajat niiden ja keskusvankilan omistaja puolestaan sen tapahtumiin peilaten ja niin edespäin. Tämä oli toivottavaakin, ja tarjosi kullekin haastateltavalle ikään kuin turvallisen, oman näkökulman ja tilan puhua aiheesta. Tutkijana pyrin tällaisella ikään kuin asiantuntijarooliin asettamisella aikaansaamaan ilmapiirin, jossa tutkittava koki voivansa tuoda esiin omia näkemyksiään ja tulkintojaan tulematta arvostelluksi.

Nimitän edellä kuvatun kaltaista asetelmaa *kanssatutkijuudeksi* ja *dialogiseksi kenttämetsodiksi*. Folkloristisessa tutkimuksessa käytetty kanssatutkijuusmetodiikka tarkoittaa tutkimuksen kohteena olevien osallistumista tulkintojen tekemiseen ja tutkimuskysymysten kannalta oleellisen esiin nostamiseen. Aineistoa koskevan kuvauksen tekevät siis haastattelussa tutkija ja tutkittavat yhdessä. (Puuronen 2004, 52; Karhunen 2014, 49.) Toteuttamani haastattelut etenivät kysymys-vastaus-periaatteella, jota määrittä dialogisuus. Minä tutkijana seurasin keskusteltuna olevaa asiaa ja osallistuin keskusteluun. Haastateltavat puolestaan tiesivät, miksi haastattelu toteutetaan eli sillä oli selkeä tarkoitus. Tämä on tärkeää etnografisessa kenttätöyössä: tutkijalla on velvollisuus kertoa selkeästi tutkittavalle, että haastattelun on tarkoitus johtaa johonkin. Näin haastateltavan on mahdollista tunnistaa oma vaikutuksensa haastattelutilanteessa. (Puuronen 2004, 52-53, 57.)

Osapuolten oman vaikutuksensa tunnistaminen ja dialogisuuden periaate ovat osa hermeneuttista tutkimustapaa (Puuronen 2004, 57; Vasenkari 1996, 85; Vasenkari & Pekkala 2000, 244). Dialogisen metodologian lähtökohtana on käsitys tiedon intersubjektiivisesta eli yksilöiden välisestä luonteesta: tieto muodostetaan kohtaamisessa. Tutkimushaastattelussa kaksi eri perspektiiviä ja ennako-oletusten horisonttia kohtaavat, ja pyrkimyksenä on saada ne yhdistymään.

Tulos on aina jotakin uutta eli erilaista, kuin kummankaan osapuolen todellisuus. Vasenkari ja Pekkala määrittelevätkin dialogin olevan kahdenvälisen sijasta kolmenvälistä kanssakäymistä. Tiedon tuottamisen prosessissa on mukana osallistujien lisäksi varjodialogina osallistujien henkilökohtaisesta taustasta, kulttuurista ja ennako-oletuksista koostuva kolmas osapuoli. (Vasenkari & Pekkala 2000, 247-249.)

Vuorovaikutuksen muodolla ja kehittymisellä on suuri merkitys syntyvään tutkimusaineistoon ja myöhempään tutkimustiedon rakentumiseen (Puuronen 2004, 61). Dialogista kenttämetsästä käytävä tutkija pyrkii vertauskuvallisesti etsimään pitkospuuta toisen kulttuurin ymmärtämiseen: hän alistuu perinneyhteisön todellisuuden rajoihin ja ehtoihin varsinkin tiedonhankinnan alkuvaiheessa. Tiedon keruu onkin tässä kohtaa oikeastaan enemmän vuorovaikutuksen luomista kuin informaation metsästyksiä. Informantti on puheena olevan perinteen asiantuntija, ja hänkin omaksuu tutkimustilanteessa tutkimuksellisen näkökulman omaan perinteeseensä. Kun hänkin näin alkaa vaikuttaa tutkimuksen kulkuun, voidaan puhua kanssatutkijasta. Dialogisessa kenttätöössä tutkijan ja informantin välisestä vuorovaikutuksesta syntyy uutta yhteistä tietopääomaa heidän välilleen. (Honko 1992, 123-125, 131-132.)

Analyysimenetelmänä menetelmäyhdistelmä

Aineiston karkeaa analyysia tehdessäni palasin tutkimuskysymyksen äärelle. Kysymällä haastatteluaineistolta, kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi alueen muutosprosessissa, ei päästy vielä kovin syvälle. Tarkemman analyysin pohjaksi minun täytyi palata miettimään tarkemmin, miten tässä tutkimuksessa ymmärrän ”kulttuuriperinnön”, sen ”tuottamisen” ja myös rajaukseksi asetetun ”muutosprosessin” (ks. Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 23). Tällaisen pohdinnan myötä muotoutuivat tutkimuskysymystä tukevat osakysymykset.

Aineiston analyysimenetelmäni on yhdistelmä aiemmin kuvattua hermeneuttista tutkimustapaa sekä *teemoittelua* ja *retorista diskurssianalyysia*. Kaiken taustalla vaikuttaa ja analyysia ohjaa kulttuuriperintönäkökulma. Tämä yhdistelmä itsenäisinäkin toimivia menetelmiä nivoutuu tässä työssä yhdeksi: menetelmät toimivat hyvin yhdessä toisiaan tukien. Tässä vain pilkon strategiani osiin, jotta voin nimetä osat tieteellisessä keskustelussa käytettävillä nimillä. Hermeneutiikka näkyy analyysimenetelmässäni pyrkimyksenä asettua avoimeen dialogiin tutkimuskohteen kanssa: sille toistuvissa kierroksissa kysymysten esittämisessä, aiempien tulkintojeni kyseenalaistamisessa ja uusien muodostamisessa. Aineistoon tutustuessa ja sitä luokitellessa olen tehnyt teemoittelua.

Teemahaastatteluiden analysoinnissa luontevasti toimivassa teemoittelussa aineistosta etsitään aineistoyksikköjä yhdistäviä tai erottavia seikkoja ja näistä muodostetaan teemoja eli keskeisiä aiheita. Aineistossa esiintyvät teemat muistuttavat aineistonkeruussa käytettyä teemahaastattelurunkoa, mutta eivät aina vastaa sitä täysin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Omassa työssäni vastaavuus ei ollut suurta, vaan teemoittelumenetelmällä etsityt keskeiset aiheet muodostuivat lopulta hyvin erilaisiksi, kuin mitä haastatteluja varten muotoilemani teemalistat. Analyysiteemoissa painottuvat jotkin sisällöt esimerkiksi huomattavasti enemmän kuin haastatteluteemoissa, ja tällöin aiheet täytyi purkaa pienempiin osateemoihin niiden syvemmän ymmärtämisen vuoksi. Vastaavasti jotkin haastatteluteemat kuten synkän turismin ja synkkyyden kiehtovuuden teema jäivät varsin pieneen osaan haastatteluaineistossa.

Teemoittelua voidaan tehdä silkan aineistolähtöisesti, mutta sitä on mahdollista tehdä myös teorialähtöisesti eli ohjata jonkin tietyn teorian tai viitekehyksen mukaisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Toteutin tätä kahtalaisesti: teemoitteluani on ohjannut kulttuuriperinnöntutkimuksen teoreettinen katsantokanta. Käytännössä tämä on tarkoittanut, että olen herkistänyt aineistonluentani etsimään aineistosta osoituksia ja jälkiä ”kulttuuriperinnöstä” ja sen ”tuottamisesta”. Olen samalla testannut aineistoani, keskusteleeko se samoista aiheista, kuin kulttuuriperinnön muut tutkimukset. Toinen teemoittelun tapani, jota olen käyttänyt aineistolähtöisessä teemoittelussa, on ollut diskurssianalyttinen luenta. Olen käyttänyt tässä työssä retorisen diskurssianalyysin piirissä esitettyjä näkökulmia silloin, kun olen tarvinnut tarkempaa analyysia informanttien puheesta jonkin teeman sisällä. Olen tällöin kiinnittänyt huomioni erityisesti käytettävään retoriikkaan ja argumentaatioon. Tämän kahtalaisen teemoittelun tuloksena muodostamani aineistoteemat ja löytämäni diskurssit limittyvät toisiinsa: oikeastaan diskurssit ovat itsessään teemoja tai teemojen osia.

Retorinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa ”analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. Se lähtee näkemyksestä, että kielenkäyttö on todellisuuden rakentamista, ei sen kuva. Tällaista ajattelua kutsutaan sosiaalisiksi konstruktionismiksi: kielenkäyttöä tarkastellaan osana todellisuutta sen sijaan, että se nähtäisiin siltana todellisuuteen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 17.) Diskurssin käsite on monimerkityksellinen ja sen käyttö vaihtelee hieman tieteenaloittain, mutta karkeasti määritellen sillä tarkoitetaan kielenkäyttöä osana

sosiaalista toimintaa. Tässä työssä diskurssilla tarkoitetaan tiedon tai ilmiön vakiintuneita merkityksellistämisen tapoja ja näiden verkostoja. (Lähdesmäki et al. 2009b.)

Diskurssitutkimuksen perusajatus on todellisuuden tulkinnallinen luonne: tutkittava ilmiö voi saada erilaisia merkityksiä eri tilanteissa eri ihmisille (Lähdesmäki et al. 2009b). Retorinen analyysi suuntaa tarkastelun vielä tarkemmin siihen, kuinka jotkin todellisuuden versiot pyritään saamaan kannatettaviksi ja vakuuttaviksi ja kuinka keskustelukumppanit tai muu yleisö saadaan sitoutumaan niihin (Jokinen 2016b, 338). Tutkielmassani jäsenän ja selitän Kakolanmäkeen liitettäviä erilaisia merkityksiä, ja tähän retorisen diskurssianalyysin menetelmä tarjoaa työkalun. Jäljitän Kakolanmäen muutosprosessiin liittyviä kulttuuriperintödiskursseja, joita eri toimijat sanallistavat, neuvottelevat ja edelleen muokkaavat monin tavoin.

Retoriikan nousemisesta monien eri tieteenalojen keskusteluun noin 1960-luvulta alkaen on puhuttu jopa retorisenä käänteenä. Tuolloin oli jo jonkin aikaa ollut vallalla kriittinen suhtautuminen antiikin Kreikan ajoista ponnistavaan retoriikkaan. Uusi kiinnostus retoriikkaan käsitteenä ja tutkimusnäkökulmana syntyi kolmen toisistaan riippumattoman teoreetikon ajatuksesta: Chaïm Perelmanin, Kenneth Burken ja Stephen Toulminin. (Palonen & Summa 1996, 7, 15; Summa 1996, 51; Jokinen 2016a, 265.) Uuden retoriikan ja diskurssianalyttisen ajattelun yhdistelmästä on muodostunut retorinen diskurssianalyysi. Diskurssianalyttisen suuntauksen piirissä tehdyn retorisen analyysin merkittävimmät muotoilijat ovat olleet Michael Billig ja Jonathan Potter (Jokinen 2016b, 337).

Jos verrataan uutta retoriikkaa ja diskurssianalyysia toisistaan erillisinä metodisina lähestymistapoina, uudessa retoriikassa analyysi on käytännössä erilaisten retoristen strategioiden erittelyä, ts. vakuuttelun ja suostuttelun keinojen analysointia. Diskurssianalyysissa analyysi tähtää kulttuuristen merkitysten ja niitä tuottavien (kielellisten) prosessien erittelyyn. (Jokinen 2016a, 264.) Näiden yhdistäminen toimivaksi menetelmäksi on nähdäkseni luonnollista, jos mielletään retoriikka ja diskurssi Jonathan Potterin tavoin. Diskursseissa on kyse puheesta ja teksteistä sosiaalisten käytäntöjen osana, ja retoriikka taas on suostutteleva ominaisuus ihmisten kommunikaatiossa ja heidän tavassaan löytää yhteisymmärrys (Potter 1996, 105-106). Diskurssianalyysi huomioi paitsi argumentaation kehittelyn, joka näkyy puheen tai tekstin rakenteissa ja retorisisissa keinoissa, myös argumentoinnissa tapahtuvan ihmisten välisen kommunikaation. Muodon ja muodostuksen lisäksi on yhtä olennaista tarkastella, mitä kuvauksilla tai argumenteilla *tehdään* siinä tilanteessa, jossa ne tuotetaan. (Potter 1996, 103-104; Jokinen 2016b, 338-339.)

Keskeiset käsitteet

Kulttuuriperinnön ohella tai sijasta Kakolanmäkeä voisi kuvata sanoilla *rakennusperintö* tai *kulttuuriympäristö*, ja näitä se onkin. Kuitenkin kulttuuriperintö asettuu työssäni nämäkin kattavaksi kattokäsitteeksi, joka painottaa kohteen luonnetta kokonaisuutena, johon kuuluvat rakennusten ja ympäristön lisäksi sen käyttäjät, kokijat ja siihen liitettävät merkitykset.

Kulttuuriperintö on paitsi tämän tutkielman keskeinen käsite, myös näkökulma ja analyttinen väline. Käytännössä termi muuntautuu tutkimuksen teon työkalukseni, kun suhteutan tutkimuskohteeni kulttuuriperinnöstä laajemmin tehtyyn tutkimukseen. Hyödynnän aiemmin esiin tuottuja monien eri tutkijoiden esiin nostamia ja tutkimia, kulttuuriperinnön käsitteeseen, olemukseen ja muodostumisen prosesseihin liittyviä huomioita omassa Kakolanmäkeen suuntautuvassa tarkastelussani. Nojaudun työssäni siis kulttuuriperinnön tutkimuksen tarjoamaan tematiikkaan ja kysyn hermeneuttista tutkimustapaa noudattaen monia samoja kysymyksiä tutkimuskohteeltani, kuin kulttuuriperinnön tutkimuksessa moni muukin on kohteeltaan kysynyt.

Koko kulttuuriperinnön käsitteen nykyinen merkitys ja laajuus on vakiintunut suomen kieleen käännöksenä Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n käyttämästä *heritage*-sanasta (Aarnipuu 2008, 212). Vaikkei käännös ole suora, kotimaisessa tutkimuksessa kulttuuriperintö-avaintermiin alla tutkitaan samoja ilmiöitä kuin kansainvälisessä *heritage*-keskustelussa (Aarnipuu 2008, 17-18). On syytä huomata, että aivan synonyymeistä ei ole kysymys, mikä näkyy jo siinä, että englanninkielisessä tutkimuksessa termille saatetaan antaa tarkentavia lisämääreitä kuten *cultural heritage*, ja vastaavasti *heritage* voi saada suomenoksekseen yhteyden mukaan myös sanat *perinne*, *perintö* tai *maailmanperintö*. Käytän tässä työssä sanoja toistensa synonyymeina, sillä tutkimuksissa, joihin viitataan, puhutaan nähdäkseni kaikissa samasta ilmiöstä.

Sanan kulttuuriperintö käyttö on niin yleistä ja moninaista sekä arkipuheessa, julkisuudessa että akateemisessa maailmassa, että sen tarkka määrittely on vaikeaa. Tämä eräänlaiseksi muoti-ilmaisuksi levinnyt, vankan jalansijan niin matkailuteollisuudessa kuin museo- ja arkistolaitoksen tapaisten muistiorganisaatioidenkin piirissä saavuttanut käsite voidaankin ymmärtää jo eräänlaisena valmiiksi annettuna merkityshorisonttina, joka ei kaipaa erityistä määrittelyä (Aarnipuu 2008, 17-18; Karhunen 2014, 30; Tuomi-Nikula et al. 2013c, 14-15). Suositusta ja monissa tarkoituserissä käytettävästä käsitteestä on valtavasti kirjallisuutta, mutta juuri sen universaaliuden vuoksi määrittelystä on tullut vaikeaa. Käsitteen – niin kulttuuriperinnön kuin *heritagen* – laajentuminen ja epämääräistyminen on saanut jotkin tutkijat pitämään jo kyseenalaisena käsitteen käyttöä tieteenteon välineenä (Hovi 2014, 24; Tuomi-Nikula et al. 2013c, 15).

Kulttuuriperintö ei ole synonyymi historialle, sillä kyse on pohjimmiltaan hyvin erilaisista konsepteista (Lowenthal 2007, 111). Kulttuuriperintöä käytetään varsin vapaasti historian, etnisyyden ja paikallisuuden suojelemiseen ja kunnioittamiseen liittyvässä julkisessa keskustelussa. Näiden lisäksi tieteellisissä diskursseissa se kytketään usein turismiin, nationalismiin ja postkoloniaaliseen olemassaoloon. Kulttuuriperintö ideana ja käytäntönä sijoittuu politiikan, markkinatalouden ja sosiaalisten suhdejärjestelmien sekä toisaalta pitkään historiassa jatkuneen kulttuurisen representaation risteyskohtaan. Siihen ja sen käyttöön kytkeytyy laajasti poliittisia ja yhteiskunnan nykyrakenteista kertovia kytköksiä. (Bendix 2000, 38; Hovi 2014, 25.)

Kulttuuriperintöä on jaoteltu eri tavoin sitä käsittelevässä tieteellisessä keskustelussa. Se voi olla aineellista tai aineetonta, ja tämä jaottelu onkin yleistynyt jo jossain määrin yleiskielessäkin käytettäväksi niin kotimaassa kuin englanninkielisessä keskustelussa (engl. *tangible / intangible heritage*). Jaottelu on hieman keinotekoinen: kaikki kulttuuriperintö on oikeastaan aineetonta. Aineelliset paikatkaan eivät ole synnynnäisesti arvokkaita tai omaa luontaisesti niihin liitettäviä merkityksiä. Vasta näissä paikoissa ja niiden ympärillä nykyajassa tapahtuvat kulttuuriset prosessit ja toiminta tekevät niistä merkittäviä ja arvokkaita. Aineellinenkin kulttuuriperintökohde saa merkityksensä vasta yhteisön siihen liittämien aineettomien tunteiden ja arvostusten kautta. (Smith 2006, 3; ks. Tuomi-Nikula et al. 2013c, 19.)

Kulttuuriperinnön jaottelun peruste voivat olla kulttuuriperinnön julkisuusarvo ja yhteiskunnallinen merkittävyys. Yhtäältä määrittely voi tapahtua globaalilla tasolla virallisesti ja poliittisesti. Tällöin kulttuuriperintö on julkisesti tai yhteisöllisesti tunnustettu, virallisesti suojeltu, kansainvälisesti tai kansallisesti merkittävä aineellisen tai aineettoman kulttuurin jälki. Toisaalta kulttuuriperintö voidaan määritellä maan, yhteisön, ryhmän tai ”pienen ihmisen” tasolla, jolloin se on ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjelle ja identiteetille erityisen merkityksellinen menneisyyden jälki. (Hovi 2014, 24; Karhunen 2014, 30; Tuomi-Nikula et al. 2013c, 15–18.) Kakolanmäen kohdalla tämä luokitteluperuste on mielenkiintoinen. Sitä koskettavat tunnustetun auktoriteetin Museoviraton määrittelemät suojeluluokitukset, mutta tässä työssä olen halunnut huomioida sen lisäksi yhteisön ja yksilön tason. Nimenomaan näiden eri tasojen yhteistoiminta tuottaa Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi.

Kulttuuriperintökytkennän tekemistä on tärkeää tarkastella kriittisesti ja muistaa kysyä, miksi ja kenen etujen mukaisesti jokin on kulttuuriperintöä. *Kriittinen kulttuuriperinnön tutkimus* (enlg. *critical heritage studies*) onkin jo kerännyt poikkitieteellisesti tutkijoita pohtimaan ilmiötä kriittisesti (Karhunen 2014, 33; Smith 2012; Winter 2013). Tässä uudessa näkökulmassa korostetaan kulttuuriperinnön diskursiivisuutta ja prosessiluonteisuutta sekä pyritään purkamaan ylhäältä alaspäin johdetun länsimaisen kulttuuriperintödiskurssin valta-asetelmia

(Karhunen 2014, 33). Liikkuvaan, jatkuvasti muuttuvaan ja tiukkoja määrittelyjä pakenevaan ilmiöön sekä vähintään yhtä nopeasti muuttuvaan kulttuuriperintöä hyödyntävien ilmiöiden kenttään onkin tärkeää kehittää uusia ja raikkaita näkökulmia.

Omassa kulttuuriperinnön määritelmässäni korostan kolmea asiaa: sen prosessiluontoisuutta, tiivistä kytköstä nykyaikaan ja siihen aina liittyvää valintaa.

Kulttuuriperintö tulisi nähdä ennemmin kulttuurisena prosessina kuin fyysisenä artefaktina. Ihmiset arvioivat, uudistavat, kyseenalaistavat ja muokkaavat kulttuuriperintöä alituisesti: se ei ole staattinen asia. (Hovi 2014, 25.) Paikan, esineen tai tavan kulttuuriperinnöksi muodostuminen on lukemattomien tekijöiden ja ulkopuolisten, keskenään erimielistenkin intressien summa ja monivaiheisen prosessin tulos. Kirshenblatt-Gimblett näkee kulttuuriperinnön olevan yhtä suurta arvon lisäämisen teollisuutta. Lisäämällä menneisyyden, näytteillepanon, erilaisuuden ja mikäli mahdollista myös alkuperäisyyden arvoja kohteeseen, kulttuuriperintöorganisaatiot varmistavat sellaisten katoamisen vaarassa olevien paikkojen tai tapojen säilymisen, mitkä eivät ole enää käytössä, toiminnassa tai arvostettuja. (Kirshenblatt-Gimblett 1998, 150–153.)

Kulttuuriperintö on moderni luomus, joka antaa vanhalle uuden elämän (Steel et al. 2014, 29). Se tuottaa nykyisyydessä jotakin uutta, jonka lähde on menneisyydessä. Se on nyt tapahtuvaa menneisyyden käyttöä. (Hovi 2014, 26; Kirshenblatt-Gimblett 1998, 7.) Vaikka kulttuuriperintöteollisuus nojaa vahvasti säilyttämisen, suojelemisen, ennalleen palauttamisen ja elvyttämisen diskurssiin, se ei niinkään säästä mitään menneisyyden jälkeä tai kulttuuria sellaisenaan. Sen sijaan se on uusi, nykyhetkeen sijoittuva kulttuurisen tuotannon muoto. Tämä ei silti tarkoita, että lopputulos olisi kokonaan keksittyä tai ”epäautenttista”. Silti on huomattava, että menneisyyden ehdoilla toimiva kulttuuriperintöteollisuus ei käänny kulkemaan taaksepäin, vaan se puhuu nykyisyydessä ja nykyisyydelle. (Kirshenblatt-Gimblett 1998, 149–150.) Kulttuuriperintö on jopa tiukemmin kiinni nykyisyydessä ja tulevaisuudessa kuin varsinaisessa menneisyydessä (Hovi 2014, 26).

Kulttuuriperintöprosessissa on aina kyse valinnasta ja uudelleenkäsitteellistämisestä (Swensen 2012, 231). Kaikki kulttuuriperinnön kanssa tekemisissä olevat tahot tekevät jatkuvasti arvoihin ja arvostuksiin perustuvia valintoja nostaessaan esiin ja korostaessaan joitakin menneisyyden seikkoja. Tähän valinnan keskeisyyteen viittaa tutkijoiden käyttämä englanninkielinen käsite ”heritagisation”, vapaasti suomennettuna ”kulttuuriperinnöllistäminen” (Lillbroända-Annala 2010, 39; Nieminen 2012, 5; Swensen 2012, 231)⁴. Valinnat tekevät sellaiset ihmiset, joilla on valta osoittaa jokin objekti säilyttämisen arvoiseksi ja ”oikeaksi kulttuuriperinnöksi”. Valintaan

---

⁴ Lillbroända-Annala (2010) käyttää ruotsinkielistä muotoa ”kulturarvifiering”.

sisältyy aina myös poisvalinta, eli joidenkin toisten asioiden enemmän tai vähemmän tietoinen poissulkeminen kulttuuriperinnöstä sekä todellisuuden toisten puolien painottaminen ja toisten piilottaminen. (Lillbroända-Annala 2010, 39.) Poisvalinta onkin nähdäkseni jopa varsinaista valintaa tärkeämpi kriittisen tutkimuksen kohde. Kulttuuriperintö-käsitteellä on kapasiteetti piilottaa historian ja politiikan kompleksisuudet kohteestaan (Bendix 2000, 38).

Kulttuuriperinnön lisäksi työni kannalta keskeisiksi käsitteiksi nousevat synkkä turismi ja vankilaturismi. Matkailunäkökulma ei korostunut Kakolanmäen kohdalla aineistossani lopulta aivan niin paljoa, kuin olin ennakkoon odottanut, mutta synkän turismin tematiikka tarjoaa työlle kuitenkin oivaa teoreettista pohjaa. Olen määritellyt käsitteet edellä *Aiempi tutkimus* -luvussa, jossa tarkastelin toimintansa lopettaneista vankiloista tehtyä aiempaa tutkimusta. Määrittelen Kakolanmäelle suuntautuvan matkailun ensisijaisesti vankilaturismiksi, mutta sellaisena se on myös synkkää ja kulttuuriperintöturismia. Vankilaturismia on usein tutkittu synkän turismin yhtenä muotona ja vankilaturismin tutkimus on kehittynyt tästä tutkimuksellisesta taustasta.

Omaan tarkasteluuni on vaikuttanut näkemys, jonka mukaan synkkä turismi voi olla muutakin kuin autenttisiin kuoleman ja kärsimyksen paikkoihin menemistä. Autenttinen kokemus voi syntyä historiallisiin elementteihin nojaamisen sijaan myös muulla tavoin. (ks. Hovi 2009, 8-9; 2014, 75.) Kokemukseen perustuva autenttisuus ”vankiluudesta” voi nähdäkseni muodostua aivan hyvin esimerkiksi kaikilla mukavuuksilla varustetussa vankilahotellin huoneessa yöpymällä, näyttelijöiden elävöittämällä Kakola Goes Halloween -kauhukierroksella tai entiseen selliin rakennetusta huonepakopelistä ”pakenemalla”. Philip R. Stonen synkän turismin spektri kuvastaa osuvasti, kuinka synkkä turismi voidaanakin jaotella synkkyyden eri sävyihin. Tyypillisesti sellainen turismi, joka kiinnittyy historiaan, sijoittuu kohteeseen, joka on todellisen kuoleman tai kärsimyksen paikka ja tapahtumasta on kulunut suhteellisen lyhyt aika, sijoittuu spektrin synkimpään päähän. Vastaavasti kuolemaan tai kärsimykseen liittyvä turismi, joka sijoittuu ei-autenttiselle tapahtumapaikalle, kiinnittyy kulttuuriperintöön, jossa tapahtumasta on kulunut pidempi aika ja johon liittyy mahdollisesti viihhteellisiä elementtejä, sijoittuu spektrin kevyimpään päähän (ks. Stone 2006, 151-152). Vaikka Kakolanmäki onkin todellinen historiallisten synkkien tapahtumien paikka, asemoin sen enemmän spektrin kevyeseen kuin synkkään päähän. Kakolanmäen kohdalla vankilamenneisyys ei nouse aineistossani kovinkaan vaikeaksi – tai ainakaan vaikeille asioille ei haluta antaa suurta painoarvoa kokonaisuudesta puhuttaessa.

3. KAKOLANMÄKI VANKILA-AJASTA NYKYISYYTEEN

Tämän tutkielman haastatteluaineiston kattava analyysi on mahdollista vain hahmottamalla se ajallinen ja muutoksen vaiheiden laaja konteksti, jossa aineisto on muodostunut. Kaikki kulttuuriperinnön neuvottelussa risteävät diskurssit kommentoivat jollain lailla Kakolanmäen historiaa tai uudelleen kaavoitusta. Tämän vuoksi näihin aiheisiin on syytä paneutua hetkeksi.

Tässä luvussa esittelen ensin Kakolanmäen vankila-ajan, jona mäelle on rakennettu kolme erillistä vankilaa ja niihin on tehty suuriakin uudistuksia ja lisärakentamista aina vankeinhoidon periaatteiden muuttuessa. Kiinnitän Kakolanmäen vankila-ajan tarkastelussa erityistä huomiota siihen, että eristetyistä vankiloistaan huolimatta kukkula on ollut aina myös satojen ihmisten asuinalue ja osa turkulaisten jokapäiväistä arkista elämää. Käyn läpi myös Kakolan vankilatoiminnan lopettamiseen johtaneet syyt, vanhojen rakennusten jatkokäyttöjen pohtimisen ja muutoksen edellyttämän kaavoituksen vaiheet.

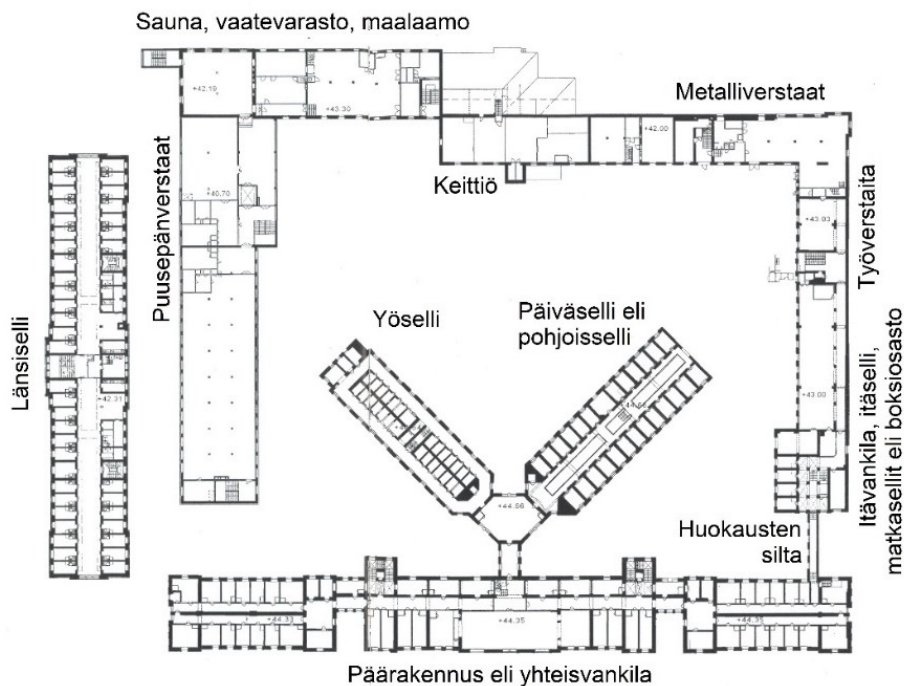
Kakolanmäen vankilahistoria

Tieto Kakola-nimen alkuperästä on kadonnut vuosisatojen saatossa. Kukkulaa kutsuttiin Tallimäeksi keskiajalta 1600-luvulle asti sen lounaisrinteellä sijainneiden Turun linnan hevostallien mukaan, ja tämän jälkeen siitä käytettiin pitkään nimiä Linnanvuori tai Linnanmäki. Kakolanmäestä käytettiin sen nimeä kuitenkin jo ennen ensimmäisen vankilan rakentamista sinne: nimi ilmestyi vuoden 1827 Turun palon jälkeen laadittuun kaupungin uuteen ruutukaavaan. Nimen kantaosan *kako*:n on esimerkiksi ajateltu voivan viitata sairaalan asukkeihin, ”kakoihin” eli lounaismurteella mielenvikaisiin. Mäen kaupunginpuoleisella rinteellä palveli nimittäin jo keskiajalla kunnallinen köyhäinhoitohuone eli hospitaali, ja sen toimintaa jatkoi lääninsairaala vielä 1800-luvulla mäen meren puoleisella rinteellä. Kako voi tarkoittaa myös hupakkoa ihmistä, ilmansuuntaa tai lehtopöllöä. Toisaalta 1950-luvulta on peräisin kertomus, jonka mukaan 1700-luvulla Kakola-nimisestä talosta Kärkölästä kotoisin oleva mies olisi päässyt pyöveliksi Turkuun ja rakentanut talon Kakolanmäelle. Ajan tavan mukaisesti uudisrakennus olisi saanut rakentajan kotipaikan nimen. (Hakamäki 2016, 15-16; Lahtinen & Salminen 2014, 18-19.)

Oli miten oli, vankilatoiminta alkoi Kakolanmäellä työ- ja ojenuslaitoksen valmistuessa vuonna 1853. Tämän jälkeen Kakola-sana on tullut tunnetuksi koko maassa ja sitä on käytetty puhekielessä tarkoittamaan myös vankilaa yleisesti, kuten nimittämään Kakolanmäen vankilotakin vanhempaa Hämeenlinnan vankilaa (Hakamäki 2016, 15). Mäelle on rakennettu sen yli sataviisikymmentävuotisena vankila-aikana lukuisia uusia vankilatoimintaan ja henkilökunnan

asumiseen liittyviä rakennuksia kolmen vankilan muodostamalle alueelle. Kakolanmäen koko rakennuskanta vankilatoiminnan päättymishetkellä on esitelty liitteessä 1. Seuraavaksi avaan tarkemmin kunkin vankilan ja niiden ympäristön muodostumista.

Kakola, keskusvankila

Kakola, keskusvankila, pohjapiirustus kolmas kerros. Kuva: Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 36-37. Tekstit tekijän lisämiä. Lupa julkaisuun saatu Turun kaupungilta.

Keskusvankilan vanhin, ensimmäisenä rakennettu osa on sen Aurajoelle päin antava, kiemurtelevan serpentiinitien yläpäässä oleva kolmikerroksinen graniittinen päärakennus, joka käsitti valmistuessaan vuonna 1853 yhteisvankilan ja keittiörakennuksen vanhan osan. Se rakennettiin Turun työ- ja ojenuslaitokseksi. (Hakamäki 2016, 21-23.) Nykyisin rakennuksen editse kulkee Graniittilinnankatu, ja se tunnetaan nimellä Graniittlinna, jolla viitataan myös rakennuksen myöhemmin rakennettuihin sellisiipiin. Palatsimainen, uusrenessanssityylinen rakennus vallitsi valmistuessaan Turun kaupunkikuvaa, koska se näkyi kauas matalien puutalojen kaupungin päällä kohoavalta paljaalta kallion laelta (Hakamäki 2016, 29).

Uuden työ- ja ojenuslaitoksen rakentamisen valmistelut olivat alkaneet keisari Nikolai I:n antamasta armollisesta reglementistä vuonna 1839, joka pohjasi vuotta aiemmin tehtyyn komiteanmietintöön (Onnela 1992, 41). Keisari määräsi Suomeen rakennettavaksi neljä työ- ja ojenuslaitosta, jonne määrättiin varkaiden lisäksi myös irtolaisuudesta, juoppoudesta, työttömyydestä tai pahatapaisuudesta. Ojenuslaitos oli ainoastaan miehiä varten: naispuolisia irtolaisia, rikollisia ja työttömiä varten toimi tuohon aikaan kehruuhuoneita. Arkkitehti Ernst Bernhardt

Lohrmanin suunnitteleman laitoksen rakentaminen alkoi vuonna 1845, mutta käynnistyi toden teolla vasta kolme vuotta myöhemmin. Lohrman suunnitteli rakennuksen yhteisvankilaksi, jossa vangit asuivat tehokkaasti suurissa huoneissa, eikä valinnut noudattaa maailmalla jo käytössä otettua uutta sellivankilamallia. 1840-luvulla suhtauduttiin kriittisesti amerikkalaisiin, kasvatuksellista näkökulmaa painottaviin sellivankiloihin: sen sijaan haluttiin järjestää irtolaiset vankikomppanioihin ja käyttää heitä tuottoisiin, suuriin valtion rakennustöihin. (Onnela 1992, 44-45; Hakamäki 2016, 21-24; Lahtinen & Salminen 2014, 20.)

Paikan valinta uudelle työ- ja ojenuslaitokselle oli pitkän ja monivaiheisen keskustelun tulos ja vaati paljon byrokratiaa. Paikan vaatimuksiksi asetettiin muun muassa tonttien omistussuhteet, maaperän laatu, vesihuolto, sotilaskasarmien läheisyys, vankien työtoiminta ja vartiointi. Vangeilla ajateltiin teettää tukkien sahaamista, joiden kuljettamista varten joen läheisyys nähtiin hyödylliseksi. Valvonnan helpottamiseksi sijainti kaupunkialueella mutta vähintään kadunlevyisen rakentamattoman maan ympäröimänä oli toivottavaa. Kakolanmäkeen päädyttiin yhden epäonnistuneen tonttivalinnan jälkeen ennen kaikkea sen maaperän lujuuden vuoksi, sillä Aurajoen penkat olivat liian pehmeitä raskaalle kivirakennukselle. Kakolanmäen huonoja puolia olivat korkean sijainnin vuoksi huono vedensaanti ja jyrkät ajotiet. (Hakamäki 2016, 23; Onnela 1992, 47.)

Rakennusmateriaalina käytettiin jokseenkin poikkeuksellisesti graniittia, jota louhittiin työmaan vierestä Kakolanmäestä. Tämä mahdollisuus oli katsottu sijoituspaikan eduksi, ja senaatti tekikin päätöksen hakatun graniitin käytöstä fasadin pintamateriaalina. Myöhemmin tätä Kakolan graniittia alettiin kutsua *kakoliitiksi*. Senaatti ei puuttunut valittavaan vankilajärjestelmään tai sisätilojen huonejakoon, mutta sen sijaan ulkomuodon haluttiin viestivän pysyvyydestä, vakaudesta ja vallasta. (Onnela 1992, 47; Hakamäki 2016, 23-24; Lahtinen & Salminen 2014, 21.)

Turun työ- ja ojenuslaitoksen toiminta alkoi Turun linnassa väliaikaisissa tiloissa vuonna 1842, mistä ensimmäiset vangit muuttivat uuteen valmistuneeseen laitokseen Kakolanmäelle 1. heinäkuuta 1853. Laitoksen toiminta jäi kuitenkin hyvin lyhyeksi saman vuoden marraskuussa syttyneen Krimin sodan vuoksi. Laitos tyhjennettiin ojenusvangeista jo toukokuussa 1855, jolloin se muutettiin venäläisen sotaväen kasarmiksi. Sota loppui seuraavana vuonna, mutta sotilaat majoittuivat Kakolassa vielä vuoteen 1859 saakka. (Hakamäki 2016, 21-22, 27; Lahtinen & Salminen 2014, 22.)

Kakolaan on yhteisvankilan valmistumisen jälkeen tehty lukuisia muutoksia ja rakennettu useita uusia sellirakennuksia. Muutostarve on syntynyt aina vankeinhoidon periaatteiden

vaihtuessa ja rikoslainsäädännön uudistusten myötä, jolloin vankien asuinoloja ja vartiointia on täytynyt päivittää vastaamaan niitä. Esimerkiksi ojennuslaitoksen taustalla vaikuttanut parannusperiaate perustui kuoleman- ja ruumiinrangaistukset hylänneelle valistusaatteelle, mutta uskoi vankien parantamiseen ankaran kurin ja työnteon avulla (Hakamäki 2016, 25).

Krimin sodan ja sotilaskasarmina toimimisen jälkeen Turun työ- ja ojennuslaitos päätettiin lakkauttaa, irtolaiset määrättiin tulevaisuudessa sijoitettavaksi Hämeenlinnaan ja Kakola muutettiin rangaistusvankilaksi. Kakola remontoitiin kokonaan lääninarkkitehti Georg Theodor Chiewitzin piirustusten mukaan, ja vankipaikkoja kasvatettiin entisestä 160:stä vähintään 300:aan. Päärakennuksen toisen ja kolmannen kerroksen työsalit korjattiin makuusaleiksi ja ikkunoihin tehtiin niistä ennen puuttuneet kalterit; kirkko jätettiin yhä ylimmänkerroksen keskelle ja sairaala toiseen kerrokseen. Sisäpihan ympärille rakennettiin kivimuuri, jonka sivuille jäivät paja, leipomo ja pesutupa, ja sen kahteen kulmaan rakennettiin vartiotornit. Ensimmäiset rangaistusvangit muuttivat Kakolaan vuonna 1862, ja rakennustyöt valmistuivat vasta seuraavana vuonna. Vuosina 1862-1865 rakennettiin Linnankadulta mäelle kiemurteleva serpentiinitie (Chiewitzin serpentiini) ja istutettiin saman rinteen puisto. Turusta tuli vankeinhoidon tärkein keskus, koska siellä sijaisi kolme rangaistuslaitosta: Kakola eli Turun keskusvankila, johon kuljetettiin neljästä läänistä kaikki linnavankeuteen tuomitut rikolliset, Turun linnan kruununvankila sekä Linnankadun kehruhuone naisille. (Hakamäki 2016, 40-42; Lahtinen & Salminen 2014, 22-23, 28.)

Maan vankiloissa tehtyjen muutosten syynä olivat autonomian ajan puolivälin jälkeen alkanut taloudellinen liberalismi, vankilareformi eli vankeinhoitoa koskeneiden uudistusten aika sekä rikoslain uudistaminen. Ruumiinrangaistuksista luovuttiin kokonaan, ja vuoden 1889 rikoslain myötä tärkeimmiksi rangaistusseuraamuksiksi tulivat vankeus- ja sakkorangaistukset. Kakolan muuttaminen rangaistusvankilaksi tehtiin kuitenkin Krimin sodan jälkeen jo ennen varsinaisen vankilareformin alkamista Suomessa. (Hakamäki 2016, 36-37, 46.)

Yhteisvankeudesta siirryttiin sellivankeuteen Kakolassa uusien sellisiipien valmistumisen vuonna 1879 myötä. Yhteisvankilaperiaatetta noudatettiin enää päärakennuksen kolmannen kerroksen entiselleen jätetyissä makuusaleissa, jotka muutettiin vasta 1930-luvun alussa 2-6 hengen selleiksi. Yhteishuoneissa majoittumisen oli huomattu aiheuttavan järjestyshäiriöitä yhä ahtaammaksi käyvässä Kakolassa, ja eristyksen ajateltiin voivan parantaa vankeja huonoista tavoistaan. Jo vuonna 1866 rikoslakia oli muutettu niin, että erityisen turmeltuneet vangit ja alle 18-vuotiaat tulisi laittaa yksinäisselleihin, mutta koko maassa ei vielä ollut sellivankiloita. Viimein valtionalouden sen sallittua, Kakolaan alettiin rakentaa vuonna 1873 kahta, säteittäin

päärakennuksen keskiosaan liittyvää sellisiipeä. Arkkitehtinä toimi Axel Hampus Dahlström, jota ohjasi uudistuksia toteuttavan komitean johtaja Adolf Grotenfelt. (Lahtinen & Salminen 2014, 28, 121; Hakamäki 2016, 48-49.)

Vankila-arkkitehtuurin esikuvina toimivat 1800-luvun alun amerikkalaiset innovaatiot. Pohjoisella eli päiväsella noudatti niin sanottua *philadelphialaista mallia*, jossa säteittäiseen muotoon rakennetuissa sellisiivissä on aina korkea, kerrosten välistä avonainen keskushalli, josta vartija näkee kaikki seinien viereen rakennetut yksinäissellit kerralla. Tämän osaston vangit viettivät selleissä kaiken ajan eristettyjä ulkoilujaan lukuun ottamatta eikä heitä viety päivisin työsaleihin, mutta selleissä pystyi työskentelemään. Pohjakerroksessa eli rundissa oli eristys-sellejä sekä selviämishuoneita. Toinen sellisiipi, yöseli, noudatti puolestaan *auburnilaista mallia*, jossa pienet sellikopit sijoittuvat rakennuksen keskelle niin, että niiden ja ulkoseinien väliin jäi käytävät. Valoa tuli vain sellin oveen ja sen ylle tehdyistä pienistä ikkunoista. Tällä 78 sellin osastolla vangit viettivät ainoastaan yönsä päiväsaikaan ylös nostettavilla lavereilla nukkuen. Heidät vietiin työsaleihin tai ulos töihin päiviksi. Yöseliosasto poistettiin käytöstä kokonaan vuonna 1989. Sellirakennusten rakentamisen yhteydessä päärakennuksessa tehtiin myös muutoksia. Johtajalle ja vahtimestareille rakennettiin vankilasta erillinen asuinrakennus, jolloin heille aiemmin varatut tilat vapautuivat päärakennuksen ensimmäisestä kerroksesta palvelu- ja hallintotoimille. Sairaala siirrettiin toisesta kerroksesta ensimmäiseen, jonne tuli myös vankilassa valmistettuja tuotteita myyvä myymälä, ja toinen kerros muutettiin lähes kokonaan työhuoneeksi. (Hakamäki 2016, 49-53; Lahtinen & Salminen 2014, 29.)

Turun rangaistusvankilan muutosten myötä siellä pystyttiin noudattamaan tehokkaasti irlantilaiseen progressiiviseen järjestelmään pohjautuvaa vankien luokkajakoa, joka määriteltiin vuoden 1889 rangaistusasetuksessa (Lahtinen & Salminen 2014, 61; Hakamäki 2016, 53). Vanki aloitti saapuessaan kolmesta luokasta ensimmäisessä, *pakkoluokassa*, johon kuului päiväselli-osaston yksinäissellien eristyneisyys muista vangeista. Vähintään neljän kuukauden kuluttua oli mahdollista päästä yöseliin *oppiluokkaan*, jossa käytiin päivisin töissä työverstailla. Hyvällä käytöksellä saattoi päästä vielä *koeluokkaan* päärakennuksen yläkerran yhteishuoneisiin. Kakolaan päätettiin sijoittaa kaikki neljän tai useamman vuoden kuritushuonerangaistuksiin määrättyt miesvangit. Lyhyemmän tuomion saaneet sijoitettiin Helsinkiin valmistuneeseen uuteen rangaistusvankilaan ja naisvangit Hämeenlinnan vankilaan. Kuritushuone- ja vankeusvankien välillä vielä vankilareformin aikaan tehdyn teknisen erottelun vuoksi Kakolan virallinen nimi vaihdettiin vuonna 1886 rangaistusvankilasta kuritushuoneeksi. (Hakamäki 2016, 53-54.)

Vankila-ahtaudesta jatkuvasti kärsivään Kakolaan rakennettiin vuonna 1893 vielä uusi sellisiipi, itävankila, kuritushuoneen itäiseltä reunalta purettujen talli- ja vajarakennusten tilalle. Tässä auburnilaisen mallin mukaan rakennetussa neljäkerroksisessa tiilirakennuksessa oli 96 rautalevystä tehtyä sellikoppia, jotka olivat kooltaan 1,2 x 2 metrin kokoisina vielä yösellin koppejakin pienempiä. Rakennuksen eteläpäähän tuli 16 muurattua päiväsellää. Boksiosastoksi kutsutut pienet häkit olivat käytössä vielä 1930-luvulla, jonka jälkeen muutaman vuoden tyhjillään olon jälkeen sinne siirrettiin muun muassa räätälin tilat. Itävankilasta pääsi vuodesta 1935 lähtien kulkemaan päärakennukseen niiden välille rakennettua Huokausten siltaa pitkin. (Hakamäki 2016, 56-57; Lahtinen & Salminen 2014, 29, 121.)

Viimeinen suuri rakennushanke keskusvankilassa oli nelikerroksinen, kakoliitista vankityövoimalla rakennettu länsiselli. Sen piirsi vankimielisairaalan tapaan arkkitehti Stefan Michailow, ja sen rakentaminen aloitettiin heti vankimielisairaalan valmistuttua vuonna 1908. Vuonna 1912 valmistunut osasto oli Kakolan suurin 207 selleineen. Jugendtyylinen rakennus on hyvin näyttävä ja sijaintinsa vuoksi se hallitsee yhä mereltä päin katsottaessa alueen näköalaa. Päiväsellin kaltaisesta philadelphialaisesta mallistaan huolimatta länsiselliin majoitettiin myös muita kuin pakkoluokan vankeja. Sen mittavalla perusorjauksella vuosina 1982-1989 pyrittiin vastaamaan muuttuneisiin vankeinhoidon vaatimuksiin. Modernisoinnin myötä sinne tuli kerrosten väliset välipohjat ja tilavia yhden hengen selliasuntoja vanhan keskushallirakenteen tilalle. Ensimmäisessä kerroksessa oli vuonna 1979 käyttöön otettu vankilan kenties suljetuin osasto, pelkkääjävankien osasto, sekä päiväseljää. Pelkkääjiksi kutsuttiin sellaisia vankeja, jotka toivoivat oman turvallisuutensa puolesta täydellistä eristämistä muusta vankilayhteisöstä. Länsisellin toisessa kerroksessa oli sairaalaosasto, kolmannessa ja neljännessä asui työssä käyviä vankeja. (Hakamäki 2016, 59, 183; Lahtinen & Salminen 2014, 37, 160.) Länsisellin päivittäminen Pohjoismaiden vankilaolojen huipputeknologiaksi ei kuitenkaan riittänyt tuomaan Kakolaa nykyaikaan. Muut vankilan rakennukset olivat yhä vanhoja, eikä myöskään uudisrakentamista ollut juurikaan tehty Kakolassa sotien jälkeisenä aikana. (Hakamäki 2016, 183.)

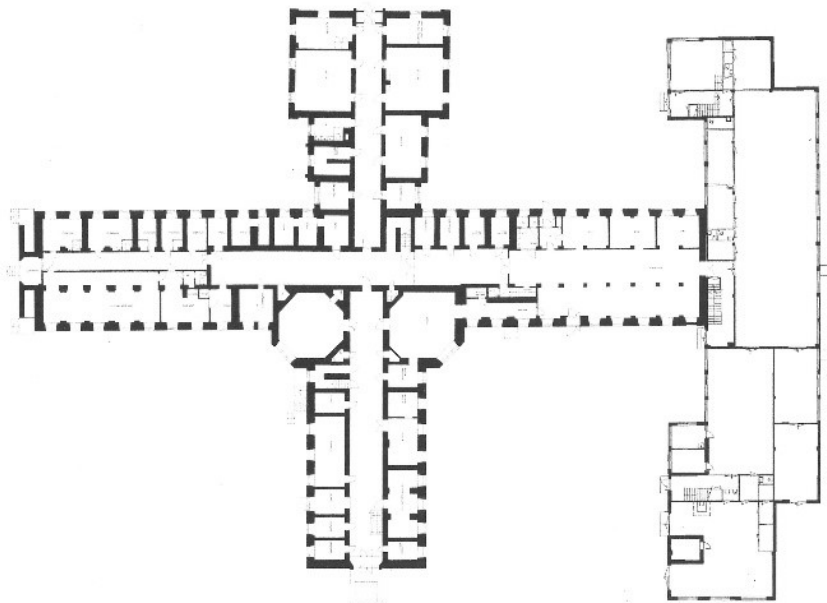
Lääninvankila

Turun lääninvankilan perustamissuunnitelma on päivätty 29.1.1880 ja anomus sen perustamiseksi tehtiin vuonna 1883. Arkkitehti Theodor Deckerin suunnitelma hyväksyttiin vuonna 1866, ja punatiilinen, nelikerroksinen, ristin muotoinen Turun lääninvankila valmistui vuonna 1890. Vangit osallistuivat rakentamisen kivi-, poraus- ja kaivostöihin. Kakolan vankilan

läheisyydessä kalliotasanteella sijaitseva tontti oli lunastettu Turun kaupungilta. (Lehtonen 2016b, 239; Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2012, 10-11.)

Lääninvankiloiden kehittyminen alkoi jo Ruotsin vallan aikana, ja ne olivat yksi vankilatyyppeistä useista erilaisista, joita Suomessa toimi Venäjän vallan aikana. Niitä rakennettiin läänien pääkaupunkeihin täydentämään muita vankiloita. Vankilareformi näkyi Suomessa laajan ja suorituskykyisen lääninvankilaverkoston rakentamisena autonomian ajan jälkipuoliskolla. Turun linnan esilinna oli ollut vankilakäytössä Turun lääninvankilan valmistumiseen saakka, mutta vuonna 1891 viimeiset vangit siirrettiin sieltä uuteen vankilaan. Lääninvankila-nimityksestä luovuttiin Suomessa vuonna 2001, minkä jälkeen Turussakin toimiva yksikkö on tunnettu nimellä Turun tutkintavankila. (Lehtonen 2016b, 239; Lahtinen & Salminen 2014, 31; Hakamäki 2016, 36; Arkistojen Portti 2018.) Nimi lääninvankila on nykyisinkin yleisimmin käytössä oleva. Lääninvankila ja keskusvankila eli Kakola yhdistyivät kesäkuussa 2003 Lounais-Suomen vankilaksi, joka muutti myöhemmin nimensä Turun vankilaksi (Lahtinen & Salminen 2014, 166).

Lääninvankila eli tutkintavankila, pohjapiirustus ensimmäinen kerros. Kuva: Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 38. Lupa julkaisuun saatu Turun kaupungilta.

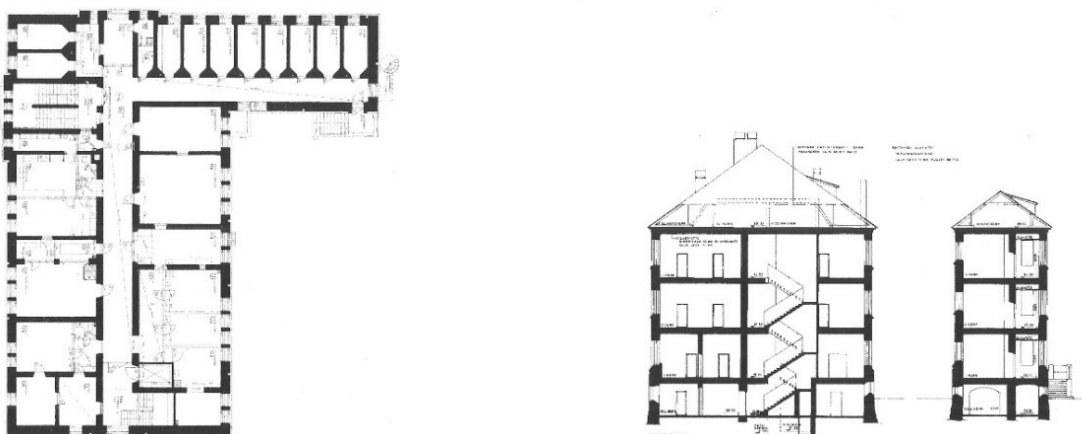
Lääninvankilassa, toisin kuin Kakolassa, rangaistustaan istui kaikenlaisista rikoksista vangittuja vankeja, pääasiassa tuomiotaan odottavia tutkintavankeja ja sakkovankeja. Rakennuksessa oli oma kirkko ja oma osastonsa naisvangeille, joita Kakolan puolella ei ole koskaan ollut. 1900-luvulla vankilassa oli noin 200-300 vankipaikkaa. Rakennuksessa oli keskusvankilan ja muiden maan vankiloiden tapaan paljusellejä eli sellaisia, joissa ei ollut omaa vessaa, vaan vangit tekivät tarpeensa ämpäriin jonka tyhjensivät itse kaatoselliin. Nämä olivat käytössä vielä 1990-luvun loppupuolella. Alkujaan yhteiselleiksi joka kerrokseen rakennetuissa suuremmissa huoneissa oli myöhemmin 2000-luvun alussa opetustila, kuntosali ja elokuvateatteri vankien käyttöön. (Lehtonen 2016b, 240-241; Lahtinen & Salminen 2014, 214.)

1950-luvulla ullakkotiloille remontoitiin työtiloja muista vangeista erillään pidettäville tutkintavangeille, ja 1960-luvulla vankilan yhteyteen rakennettiin laajempi kaksikerroksinen työvers-tarakennus. Tässä 1980-luvulla laajennetussa sivurakennuksessa toimi myös maalaamo, pak-kaamo, ylityönjohtajan työhuone ja lääninvankilan oma myymälä. Myymälä muutti 1990-lu-vulla kaupungin keskustaan. (Lehtonen 2016b, 240-244.)

Turun lääninvankilaan kuului myös monia työsiirtoloita. Yksi tällainen, Minkkitarhaksi kut-suttu avovankilaosasto sijaitsi 1990-luvulta vankilan sulkemiseen saakka lääninvankilan ja Lin-nankadun välisellä alueella. Väliaikaisella rakennusluvalla rakennetuissa parakkimaisissa pie-nissä rivitaloissa asuvat vangit kävivät päivisin vankilan ulkopuolella töissä tai opiskelemassa ja palasivat yöksi takaisin. Muita lääninvankilaan kuuluneita työsiirtoloita oli muun muassa Pansiossa, Ruskolla, Kastelholmassa ja Aurassa. (Lehtonen 2016b, 241-242; Lahtinen & Sal-minen 2014, 161.)

Vankimielisairaala

Suomen rikoslainsäädäntö ja vankilajärjestelmä eivät tehneet selvää eroa psyykkisesti sairaiden ja muiden rikoksentekijöiden välillä ennen vuotta 1894, jolloin vuoden 1889 uusi rikoslaki ja rangaistusten täytäntöönpanosta annettu asetus tulivat voimaan. Mielenterveysongelmista kärsiviä vankeja hoidettiin tällöin vielä tavallisissa vankiloissa. 1800-luvun jälkipuoliskolla psyyk-kisesti sairaiden hoitamista kehitettiin koko yhteiskunnassa, kunnallinen köyhäinhoito ja kroo-nisesti mielisairaiden hoito parani ja tarvittavia laitoksia rakennettiin. (Ranta 1979, 1, 4-5.)

Vankimielisairaala, pohjapiirustus ensimmäinen kerros. Kuva: Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 38. Lupa julkaisuun saatu Turun kaupungilta.

24. kesäkuuta 1904 keisari antoi armollisen käskykirjeen Kakolan kuritushuoneen alueelle mielisairaita vankeja varten rakennettavasta rakennuksesta. Sairaalarakennuksen toteuttaminen annettiin toimikunnalle, jonka jäseniä olivat Turun kuritushuoneen johtaja Vihtori Nyberg, lääkäri Karl Kyrklund ja arkkitehti Stefan Michailow. Rakennustyöt aloitettiin jo huhtikuussa 1905 vankimielisairaalaan ympäröivän nelimetrisen kivimuurin rakentamisella, ja koko rakennus valmistui kolme vuotta myöhemmin syksyllä. (Ranta 1979, 16-17.) Vaikka rakennus todettiin käyttövalmiiksi jo lopputarkastuksessa lokakuussa 1908, sairaalan toiminta alkoi vasta syyskuussa 1911. Tänä väliaikana rakennuksessa majoitettiin Kakolan uutta länsiselliosastoa rakentaneita kuritushuoneen vankeja. Aluksi Turun kuritushuoneen yhtenä osastona toiminut vankimielisairaala erkaantui omaksi laitoksekseen vuonna 1925. Vankimielisairaala on käytetty nimiä Annes tai Kakolan annes, mikä juontuu englannin kielen sanasta *annex*, lisärakennus. (Ranta 1979, 16-17; Lehtonen 2016a, 231, 233.)

Turun sijaan maan ensimmäistä erillistä vankimielisairaalaan suunniteltiin aluksi rakennettavaksi helppojen kulkuyhteyksien päähän pääkaupunkiin Helsinkiin. Turun valikoitumiseen vaikutti lopulta kuitenkin Kakolanmäellä jo olevien, vankimielisairaalahoidon tarpeessa olevien vankien suuri määrä: vuonna 1902 Suomen vankiloissa laskettiin olevan yhteensä 48 mielisairasta vankia – mukaan lukien vain kaikkein räikeimmät tapaukset – joista 31 kärsi rangaistustaan Turun kuritushuoneessa. Lisäksi Turun kuritushuoneessa säilytettiin pitkän rangaistuskauden vankeja, joiden keskuudessa nähtiin esiintyvän eniten mielisairauksia. (Ranta 1979, 11-12.)

Vankimielisairaalan rakensivat pääasiassa Turun kuritushuoneen vangit, joille maksettiin työstä Senaatin määräyksestä 42 pennin päiväpalkkaa. Vankimielisairaalan seinien ulkopinta verhoiltiin ja muuri rakennettiin kakoliitista. Valmistuneessa 2280 neliömetrin sairaalarakennuksessa oli neljä kerrosta, joista kolme ylintä oli potilaskerroksia, ja alimmassa kellarikerroksessa sijaitsi muun muassa monimutkaisen lämmitysjärjestelmän voimanlähde pannuhuone. (Ranta 1979, 16-17; Lehtonen 2016a, 233.) Rakennukseen on tehty suuret peruskorjaukset vuosina 1964 ja 1985. Kuitenkin niin rakennuksen ulkomuoto, vallitsevat rakenteet kuin tonttia ympäröivä muuri ovat säilyneet tähän päivään asti lähes muuttumattomina. Potilaspaikkojen lukumäärä vaihteli suurestikin vuosien aikana: 1920-luvulla määrä nousi 85:stä hieman yli sataan muutamaksi vuosikymmeneksi, ja myöhemmin määrä laski neljäänkymmeneen. Vankimielisairaala oli maan ainoa miespuolisia vankeja palveleva mielisairaala ainakin vuoteen 1974 asti, jolloin Helsingin keskusvankilaan perustettiin hetkeksi psykiatrinen osasto. Potilaita tuli vankimielisairaalaan siis Kakolanmäen lisäksi kaikkialta Suomesta. Sinne sijoitettiin yleensä vain kaikkein vaativinta hoitoa vaativat vangit. (Mattila, Joukamaa, Holm, Salokangas, Jäppinen & Salmi 1978, 9; Lehtonen 2016a, 233.)

Elämä vankimielisairaalassa poikkesi niin tavallisesta vankilasta kuin tavallisesta mielisairaala-
lasta. Siellä vankia kutsuttiin potilaaksi ja kohdeltiin ja hoidettiin sellaisena. Samalla kuitenkin
hoidettavat olivat rikostuomioista vangittuja vankeja, mikä vaikutti hoitamiseen ja valvomi-
seen. Etenkin alkuvuosina kuri oli ankaraa vankimielisairaalassa, mutta siellä oli myös joitain
vapauksia Kakolaan nähden, kuten kortin peluun salliminen (tosin ei rahasta). Arki pyöri al-
kuun pitkään askartelun, siivoamisen ja työttömänä olon kolmijaolla, ja vankien tekemien kä-
sitöiden myynnillä tehtiin tuloja vankimielisairaalalle. Hoitomuotoina käytettiin vuosien var-
rella muun muassa paljon käytettyjä rauhoittavia kylpyjä, vuodelepoa, askarteluterapiaa, säh-
köshokki- ja insuliinishokkihoitoa sekä pakkopaitaa. Väkivallalla uhkailu niin vankien kuin
vartijoiden toimesta oli varsin tavallista, ja vangit onnistuvat rakentamaan erilaisia itse tehtyjä
aseita eli rasseja tai astaloita, joita käyttivät henkilökuntaa vastaan. (Lahtinen & Salminen 2014,
34-35; Lehtonen 2016a, 234-235; Ranta 1979, 83-86; Autere 2016, 201.) 1960-luvulla tulivat
rauhhoittavat lääkehoidot, mikä teki vankimielisairaalasta joidenkin Kakolan vankien keskuu-
dessa paikan, jonne toivottiin päästä hetkeksi ”lomalle” pois Kakolan vilinästä (JM 12).

Erityinen jälki rakennuksen toiminnasta on jäänyt sen seinille, joilla on vankien maalauksia. Ne
ovat 1920-luvun lopulla alkaneen taideterapian tuotoksia, ja kymmenessä vuodessa tauluja oli
seinillä jo yli sata. Lähes sattumalta tohtori Hannes Heikinheimon ajatuksesta lähteneessä hoi-
tomuodossa jotkin vangit jäljensivät tunnettuja maalauksia suoraan seinille ja tauluja maalattiin
myös myyntiin. (Lahtinen & Salminen 2014, 34-35; Lehtonen 2016a, 234-235.) Kaikki vielä
rakennuksen tyhjentyessä 2007 tallella olleet maalaukset on säästetty: niiden dokumentoimisen
jälkeen uusi omistaja rakensi niiden eteen kevyet, helposti purettavissa olevat seinät. Remon-
tissa paljastuneisiin huonokuntoisiin maalauksiin asetettiin eteen kipsilevyt ilman saneeraus-
laastia. Käytävillä sijainneet maalaukset jätettiin näkyviin. (JM 3.)

Vankimielisairaala muutti muiden Kakolanmäen vankiloiden mukana Saramäkeen vuonna
2007. Siellä henkilökunta, potilaat ja vangit yhä kutsuvat Turun vankilan yhteydessä toimivaa
psykiatriasta vankisairaala Kakolanmäen ajalta tutuksi Annekseksi (Lehtonen 2016a, 236).

Kakolanmäen kokonaisuus vankilatoiminnan aikana

Elämänmeno Kakolanmäen kolmen vankilan sisällä on ollut omanlaistaan, ja vaihdellut vuosi-
kymmenten kuluessa. Kakola on todistanut Suomen historiassa niin Venäjän vallan aikaa kuin
itsenäisyyden aikaa, siellä on säilytetty sisällissodan vankeja ja sotavuosina vangit ja naapu-
rusto ovat suojautuneet yhteisiin pommisuojiin (TYKL/b-kys/46). Karoliina Autere (2012;
2016) on tutkinut Kakolan arkea 1970–1990-luvuilla. Niin vangit kuin henkilökunta pitivät

Kakolaa omaleimaisena paikkana: siitä huolimatta, viihtyivätkö vangit siellä vai eivät, he olivat jollain tapaa ylpeitä pahamaineisessa Kakolassa lousimisestaan. Koska sinne määrättiin vain kaikkein pitkäaikaisimpia vankeja ja rikoksenuusijoita, kuri oli tiukkaa ja laitosrauhan säilyttäminen oli vartijoiden kunnia-asia. Sen takaamiseksi vartijoiden oli omattava hyvät ihmissuhde- taidot, ja vangeille tuli sallia ihmisarvoisen elämän raamit. Kovat huumeet löysivät tiensä vankiloihin 1980-luvulla, mikä näkyi vankien keskinäisessä dynamiikassa ja muutti monia vankilan käytäntöjä. Tällöin esimerkiksi vankilan ulkopuolella luottotehtävissä vankien käyttäminen lopetettiin ja huumeita ruoansulatuskanavassa vankilaan salakuljettaneita vankeja alettiin röntgenkuvata tai käyttää erityisellä seulovalla wc-istuimella. Vankeinhoito on muuttunut paljon varsinkin valvonnan teknistymisen myötä, mikä onkin merkittävä ero Kakolanmäen vankiloiden ja niiden jatkajan Saramäen vankilan välillä. (Autere 2016, 193-195, 201, 211.)

Vankilan muurien sisään jääneen elämän lisäksi niiden ulkopuolellakin oli paljon elämää: mäki on ollut parhaimmillaan eloisa parintuhannen ihmisen pikkukaupunki (ks. Lahtinen & Salminen 186). Vankilan työntekijöiden ja heidän perheidensä muodostamaan elämänpiiriin kuului monia rakennuksia ympäri mäkeä (ks. liite 1, numeroidut rakennukset 10-22, 32-33). Vankilan johtajan ja vartiopäälliköiden virkavelvollisuus oli asua vankilan virkahuoneistoissa, ja he asuivatkin 1870-luvulle asti työ- ja ojenuslaitoksen päärakennuksessa sen ensimmäiseen kerrokseen tehdyissä virkamiesten asuintiloissa. Päivä- ja yösellien rakentamisen aikaan heille rakennettiin oma kaksikerroksinen asuinrakennus Kakolan itäpuolelle. Samasta pihapiiristä löytyy yhä erillinen hirsihuvila Kakolan apulaisjohtajaa varten sekä vanha talli- ja saunarakennus (liite 1, 12-14). Lääninvankilan johtajan puutalo puolestaan löytyy lääninvankilalta laskeutu- vasta rinteestä, ja samassa pihapiirissä on toinenkin puinen henkilökunnan asuintalo (liite 1, 21-22). Sofiankadulla sekä ja 1900-luvun alussa rakennetuissa Portsan puisissa asuintaloissa asui paljon vanginvartijoita ja muuta vankilahenkilökuntaa (liite 1, 16-19). Vuonna 1957 valmistui- vat *Kivitaloksi* kutsuttu nelikerroksinen henkilökunnan asuinkerrostalo mäen koillisreunaan (liite 1, 15) ja *Siittolaksi* kutsuttu vartijoiden asuintalo aivan alueenluoteiskulmaan vankimieli- sairaalanviereen (liite 1, 10). (Hakamäki 2016, 53; Lahtinen & Salminen 186-188; Heino 19.11.2010.) Viimeksi mainitut 1950-luvun kerrostalot on purettu Kakolanmäen vankilatoimin- nan päätyttyä uusien kerrostalojen tieltä.

Vuonna 2008 toteutetun avoimen “Turkulaisten Kakola kilpakeruun” (TYKL/b-kys/46) saa- man noin viidenkymmenen vastauksen joukossa on runsaasti juuri edellä mainituissa vankilan henkilökunnan virka-asunnoissa tai niiden läheisyydessä asuneiden turkulaisten muistelmia alueella viettämästään lapsuudesta tai arjesta vankilan työntekijänä. Vastauksista välittyy tunne siitä, että alueella elettiin 1900-luvun kuluessa aivan samanlaista arkista elämää kuin

muuallakin. Vankien läsnäoloa arjessa ei monikaan ole osannut kummeksua tai pelätä. Vankeja liikkui vankilan ulkopuolella vartijan luotsaamassa vetosakissa puistojen huoltotöissä ja pian vapautumassa olevat, luotettaviksi katsotut luottovangit huolehtivat itsenäisesti henkilökunnan asuintalojen pihatöitä ja saunan lämmittämisen (Lahtinen & Salminen 187). ”Paskasakkiin” kuuluneet vangit tyhjänsivät puolestaan likakaivoja asuintalojen läheisyydessä. Vankeihin suhtauduttiin henkilökunnan jäsenten perheissä yleisesti ottaen arkisesti ja asiallisesti mutta riittäväällä vakavuudella: lapsia oli kielletty ottamasta kontaktia heihin eikä heistä puhuttu kotona esimerkiksi nimillä. (TYKL/b-kys/46.)

Arki Kakolanmäellä oli yhteisöllistä: naimisiin meneminen toisten vankilan työntekijöiden lasten kanssa on ollut varsin tavallista. Näissä ”Kakolan suvuissa” seuraavakin sukupolvi on voinut periä vankilan viran ja jäädä asumaan mäelle. Vankilatoiminnan päättymisen ja virka-asunnoista luopumisen jälkeenkin Kakolan ja lääninvankilan entiset työntekijät ja heidän jälkeläisensä ovat kokoontuneet joitain kertoja ja pitävät yhtä. (PS & HS 4.) Vankilavirkoilijoiden yhdistys järjesti aikanaan paljon mäen asukkaita yhdistäneitä aktiviteetteja kuten kesäisin pallonpeliä pelaamista Kakolan Rivieralle tasoitetulla kentällä, missä vangit saivat pelata päivisin ja virkailijat iltaisin (TYKL/b-kys/46). Aina 1950-luvulle saakka vartijat saivat varata itselleen viljelypalstoja vankilan alueelta. Myös osa vankilan ruuan raaka-aineista kasvatettiin sen omalla, vuodesta 1878 alkaen toimineella kasvimaalla Linnankadun puoleisella rinteellä. Sen lisäksi alueella on ollut peltoja, kasvihuoneita, johtajiston puutarhat ja 1890-luvulta lähtien erilaisia kävelypolkuja. Alue on säilynyt puistomaisena ja ympäröivästä kaupunkimaisemasta erottuvana vankilatoiminnan loppumiseen saakka, ja siellä on yhä niittyä, avokalliota, metsää ja hoidettua nurmea. (Hakamäki 2016, 139; Nieminen 2016, 218-219.)

Louhimoalueella, josta Kakolanmäen kivilinnojen kakoliitti ja myös monien Turun muiden rakennusten materiaali oli peräisin, louhittiin kiveä vuoteen 1935 saakka. Sen jälkeen tämän kivimäen pohja tasoitettiin ja sinne kunnostettiin 1950-luvun alussa urheilukenttä lento-, jalka ja pesäpallokenttineen sekä yleisurheilulajien suorituspaikkoineen. Paikka sai nimen Riviera, kun sen itsestään vedellä täyttyvästä lammesta tehtiin kesäajan uimapaikka kuritushuoneen ja pakolaitoksen vangeille. Vesikuoppaan vaihdettiin säännöllisesti puhtaat hiekat, mitä ennen se aina tyhjennettiin. Uimaan pääseminen oli harvinaista herkkua, joka saatettiin ottaa pois vankien käytöstä käytöshäiriöiden tai karkaamisyritysten vuoksi. Tämän vuoksi vankien keskuudessa vallitsi hiljainen sopimus hyvästä käyttäytymisestä Rivieralla. (Hakamäki 2016, 172; Lahtinen & Salminen 2014, 121.) Tästä menneisyydestä muistutti vielä joitakin vuosia sitten lammen laidalla säilynyt, vankien käyttämä ponnistuslauta. Kirjoitushetkellä Rivieran alueella

on tehty jo pitkään raskaita maanpuhdistustöitä ja sen paikalle on rakentumassa Kakola Yhtiöiden ja Pohjola Rakennuksen toimesta maanalaista pysäköintitilaa, asuin- ja liiketiloja.

Kakolanmäellä asuneiden vankien ja työntekijöiden perheiden lisäksi tavalliset turkulaiset olivat osa mäen elämää, sillä Kakolan myymälästä on ostettu vuosikymmenten aikana paljon hyvälaatuisina pidettyjä huonekaluja ja kodin tavaraa sekä käyty myös suutarin tai räätälin asiakkaana (TYKKL/b-kys/46). Myymälä on löytynyt Kakolanmäeltä aina vuodesta 1879 lähtien, mutta paikka on vaihdellut mäen vankiloissa ja erillisissä rakennuksissa (Hakamäki 2016, 53). Myynnissä oli vankien verstailla valmistamia tuotteita: aikanaan hyvin kaupaksi kävivät etenkin leikkikalut kuten keinuhevokset ja puuautot, ja vankilan sulkemiseen saakka lääninvakilassa valmistettiin huonekaluja, puutarhakalusteita, erilaisia puu- ja metalliesineitä sekä jo tunnusomaiseksi tuotteeksi muodostuneita lasten sienijakkaroita. Myymälätoiminta muutti 1990-luvulla kaupungin keskustaan avattuun Turun kaupungin työliikkeen ja vankiloiden yhteiseen Onnimanni-liikkeeseen. (Lehtonen 2016b, 240-244.)

Kakolanmäen vankilatoiminnan päättyminen ja kaavoitus

Edellä kuvattu Kakolanmäen pitkä ja merkittävä vankilamenneisyys päättyi kertaheitolla vankilatoiminnan päättyessä. Vankilatoiminnasta luopumisesta keskusteltiin pitkään ennen lopullisen päätöksen tekemistä. Tämä vaihe on työni kannalta erityisen mielenkiintoinen: alkuperäisen käyttötarkoituksen poistuessa pitkän ja merkittävän menneisyyden omaavalta kukkulalta täytyi tehdä päätöksiä sen tulevaisuudesta. Juuri tällaisessa vaiheessa kulttuuriperintö nousee usein esiin ja sitä aletaan tuottaa muutoksen tuomilta uhilta puolustautumiseksi (ks. Tieteen termipankki: Kulttuuriperintö 2019).

Liitteessä 3 esitetty aikajana auttaa jäsentämään ajallisena jatkumona Kakolanmäen vankilatoiminnan päätymisen jälkeen tapahtuneet monien tonttiosojen ja -myyntien sekä rakentamisen vaiheet (liite 3). Seuraavaksi avaan pääpiirteissään Kakolanmäen jatkokäyttöjen päättämisen ja kaavoituksen monivaiheista kehitystä tämän tutkielman toteutushetkeä edeltävältä ajalta. Kakolanmäen uudistetun asemakaavan muotoilemisessa ei ollut kyse ainoastaan uusien käyttötarkoitusten mahdollistamisesta vanhoille vankilarakennuksille, vaan se tarkoitti koko parinkymmenen hehtaarin alueen mukauttamista ympäröivään kaupunkirakenteeseen. Myös asemakaavanmuutoksen valmistuttua alueella on tapahtunut paljon ja kaavaan on tullut muutoksia. Esitelen omilla alaluvuissaan suuren painoarvon julkisuudessa ja myös haastatteluaineistossani saaneet näköalatornin tai tornitalon suunnitelmat sekä funikulaarin eli rinnehissin toteutuksen etenemisen.

Vankilatoiminnan päätyminen

Kakolanmäen vankilatoiminnan siirtämisestä muualle on alettu puhua jo 1960-luvulla, jolloin ajatusta ei kuitenkaan pidetty vielä realistisena. Kritiikkiä oli esitetty jo aiemmin näin lähellä keskustaa olevan, asutuksen keskellä sijaitsevan parinkymmenen hehtaarin alueen pitämisestä vankilan eikä vapaiden kansalaisten käytössä. *Turun Sanomien* mukaan vankiloita alettiin häättää mäeltä muualle jo miltei heti niiden valmistuttua, ja Senaatti-kiinteistöjen pöytäkirjoissa on jo vuonna 1906 mietitty vankilan siirtämistä kauemmas keskustasta. (Heino 10.4.2005.) Kakolan rakennukset olivat käyneet sopimattomiksi nykyaikaiseen vankeinhoitoon, ja 1980-luvulta lähtien vankilakäytön lopettamisesta ja alueen uusista käyttötarkoituksista keskusteltiin jo toden teolla (Nieminen 2012, 48; Lahtinen & Salminen 2014, 190).

Kakolan vanhentumiseen oli vaikuttanut vankeinhoidon yleisissä tavoitteissa tapahtunut muutos, kun vuonna 1975 voimaan tulleen rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen (RTA) myötä siirryttiin kolmen vankiluokan progressiivisesta järjestelmästä yksilajiseen vapausrangaistukseen. Yksilönvapauden ja moniarvoisuuden vaatimuksia oli alettu korostaa, vankien paluuta yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi pyrittiin helpottamaan koulutuksen, ammattiopetuksen ja kuntoutuksen avulla entisen parantumisajattelun ja moralisoivan kasvatuksen sijaan, ja vankien säännöllinen lomajärjestelmä luotiin. Kakolan koko vankilateknologia oli rakennettu vanhaa progressiivista järjestelmää varten, joten sieltä puuttuivat edellytykset uusien vankeinhoidon tavoitteiden toteuttamiseksi: yksilöllisen asumisen tai nykyajan mukavuuksien mahdollisuuksia ei ollut ja tilat olivat liian ahtaat niin siviilivaatevarastoissa kuin lomille lähteville ja palaaville vangeille. (Hakamäki 2016, 181-183.)

Kokonaan uusien vaihtoehtojen etsiminen vanhentuneelle Kakolalle heräsi julkisessa keskustelussa viimeistään kesän 1988 karkausvillityksen jälkeen, kun Kakolasta karkasi useita vankeja erillisissä vankilapaoissa. Kakolan ei nähty enää täyttävän ajantasaisia vankeinhoidollisia vaatimuksia, vaan sitä pidettiin vanhanaikaisena ja turvattomana. (Hakamäki 2016, 184; Lahtinen & Salminen 2014, 190.)

Tammikuussa 1989 oikeusministeriö asetti erillisen toimikunnan selvittämään Kakolanmäen vankiloiden tulevaisuutta. Toimikunnan muodostivat puheenjohtaja ja neljä muuta jäsentä oikeusministeriöstä, Turun keskusvankilan johtaja, rakennushallituksen yliarkkitehti sekä valtiovarainministeriön, Museoviraston, Turun kaupungin ja vankeinhoitolaitoksen vartiohenkilökunnan edustajat. (KM 1989, I-III.) Tässä yhteydessä Museovirasto laati alustavan esityksen alueella suojeltavista kohteista, ja rakennushallitus teetti arkkitehtuuritoimisto Ilmo Valjakka Oy:llä erillisen Kakolanmäen alueen käyttöselvityksen, jossa selvitettiin toimikunnan esittämiä

kolmea vaihtoehtoa (KM 1989 liite 1: 1, liite 2: 7, 34). Vaihtoehdot olivat (1) vankilatoiminnan jatkaminen kaikissa kolmessa laitoksessa, jolloin niissä olisi tehtävä huomattavia perusparannuksia mutta ei mainittavaa uudisrakentamista, (2) vankilatoiminnan lopettaminen Kakolanmäellä kokonaan ja alueen käytettävyys muihin tarkoituksiin, tai (3) vankilatoiminnan osittainen jatkaminen, eli keskusvankilan lopettaminen mutta lääninvankilan ja vankimielisairaalan toiminnan jatkaminen (KM 1989, 14, liite 2: 12).

Kakolanmäki-toimikunta päätyi yksimielisessä mietinnössään pitämään parhaimpana vaihtoehtona vankilatoiminnan lopettamista Kakolanmäellä kokonaan ja kolmen laitoksen korvaamista riittävällä määrällä uusia laitospaikkoja Turun seudulla. Kakolanmäen suojeltujen rakennusten uudeksi käyttöksi ehdotettiin valtion virastojen tai muiden vastaavien toimintojen sijoittamista niihin. Vaihtoehto nähtiin parhaana vankeinhoidollisesti, valtiontaloudellisesti ja Kakolanmäen alueen tarkoituksenmukaisen käytön kannalta. Toiminnan jatkamista olisivat puoltaneet vain henkilöstöpoliittiset syyt ja pitkä vankilatraktio. (KM 1989, tiivistelmä, 35, 43.)

Suomen aleneva vankiluku ei enää edellyttänyt Kakolanmäen suuruista laitosta, ja myös vankeinhoidossa katsottiin olevan tarvetta sisällöllisiin muutoksiin, sillä suurissa yliasutuksen aikana rakennetuissa laitoksissa oli vaikea toteuttaa yksilöllistä vankeinhoitoa (Hakamäki 2016, 188). Laitoksen nykyaikaistamiseksi olisi vaadittu suuria perusparannus- ja muutostöitä, ja saneerauksen kustannuksiksi arvioitiin vähintään 80 miljoonaa markkaa eli noin 22 miljoonaa euroa (KM 1989, 16; Hakamäki 2016, 185).

1980–1990-luvuilla esitettiin paljon ehdotuksia Kakolanmäen jatkokäyttöiksi. Oikeusministeri Matti Louekoski ehdotti valtion rakennushallinnon, Museoviraston ja Turun kaupungin aloittavan neuvottelut Kakolan luovuttamisesta Turun kaupungin käyttöön ja vankien siirtämisestä uusiin pienempiin laitoksiin. Kaupunki olikin kiinnostunut Kakolanmäestä, mikä näkyi mm. turkulaisilta Kakolanmäen uusien käyttöjen kyselemisenä paikallisradio-ohjelmissa. (Hakamäki 2016, 184.) Tiedotusvälineissä tuotiin esiin erilaisia vankilakäytön vaihtoehtoja (Niemi 2016, 214). Vuonna 1989 aloittanut uusi kaupunginjohtaja Juhani Leppä ideoi Kakolanmäelle FinFun-huvipuistoa, kansainvälistä pelikasinoa, näköalatornia ja hotellia (Heino 10.4.2005). Ehdotuksen räväkkyudesta huolimatta jälkimmäiset kaksi säilyivät pitkään mukana keskustelussa: näköalatorni ei lopulta toteudu, mutta lääninvankilaan avataan hotelli. Lama kuitenkin lykkäsi ratkaisujen tekemistä Kakolanmäen tulevaisuudesta, ja oikeusministeriössä pohdittiin vankiloiden pitämistä vanhalla paikallaan vielä vuonna 1992. *Turun Sanomien* tietojen mukaan kaupunki suunnitteli tuolloin asuinrakennusten kaavoittamista rinteisiin ja vanhojen rakennusten saneeraamisen rahoittamista näillä tonttimyyneillä. (Heino 10.4.2005.)

Oikeusministeriö teki lopulta marraskuussa 1999 päätöksen vankilatoiminnan lakkauttamisesta Kakolanmäellä ja korvaavan uuden vankilan rakentamisesta Turkuun. Uuden, nykyaikaiseen ja tulevaisuuden vankeinhoitotyöhön soveltuvan vankilan suunnittelua ja toteutusta varten määrättiin uusi toimikunta. Uuden vankilan rakentaminen Saramäen kaupunginosaan kahdeksan kilometrin päähän kaupungin keskustasta aloitettiin helmikuussa 2004 ja se valmistui kolmessa vuodessa. Kakolanmäeltä sinne muuttavat yksiköt olivat virallisilta nimiltään psykiatrinen vankisairaala (ent. vankimielisairaala) ja Lounais-Suomen vankila, joka oli syntynyt kesäkuussa 2003 Turun keskusvankilan ja tutkintavankilan eli vanhan lääninvankilan yhdistyttyä. Nykyiseltä nimeltään Turun vankila Saramäessä otti ensimmäiset asukkaansa vastaan 14.9.2007 ja vangit siirrettiin sinne Kakolanmäeltä kahdessa päivässä. (Autere 2016, 208; Lahtinen & Salminen 2014, 190-191; Ruuska, Vesa-Matti 14.9.2017.) *Turun Sanomat* uutisoi sunnuntaina 16.9.2007 Turun vankilan muuttaneen pois perinteikkäästä Kakolasta, minkä jälkeen autioituneiden vankilan seinien ja muurien taakse alkoi lähes heti virrata uteliaita kurkistelijoita (*Turun Sanomat* 16.9.2007; AS 9). Muuton koittaessa Kakolanmäen rakennusten tulevasta käyttötarkoituksesta ei ollut vielä varmuutta, ja alueen uudistettu laaja asemakaava oli vasta valmistumassa.

Kaavoitus

Kakolanmäen alueesta on tehty viime vuosikymmenten aikana yhteensä viisi asemakaavaa: kaksi sen maanalaista jätevedenpuhdistamoja koskevaa ja kolme maanpäällistä kaavaa⁵. Uuden jätevedenpuhdistamon rakentamisen Kakolanmäen kallion sisään salliva ja puistoalueita mäen lounais- ja itäreunalle muodostanut asemakaavanmuutos (AK 2003) sai lainvoiman vuonna 2003. Puhdistamon rakentaminen alkoi seuraavana vuonna ja se valmistui 2008, mutta vihittiin käyttöön vasta tammikuussa 2010 (Salminen & Lahtinen 2014, 191). Puhdistamon laajennuksen sallinut kaava tuli voimaan vuonna 2018 (AK 2018a). Maanpäällisistä kaavoista merkittävin on vankilakäytön päätyttyä tehty laaja kaava (AK 2010). Sen valmistelussa on ratkaistu suuret periaatteelliset kysymykset vankilarakennuksille sallittavista uusista käyttötarkoituksista, suojelumerkinnöistä, purkuluvista sekä alueen uudisrakentamisen määrästä ja sijoittelusta. Siihen myöhemmin tulleet muutokset ovat rakennusyhtiö Hartelan ostamia tontteja mäen koillisreunassa koskettanut, vuonna 2015 lainvoimaan tullut kaavanmuutos (AK 2015) ja Kakola Yhtiöiden omistamia tontteja koskettanut, vuonna 2018 voimaan tullut kaava (AK 2018b). Kaikki

---

⁵ Ks. tiedot kaavoituksesta myös liitteen 3 aikajanalla.

alueen muutokset eivät kuitenkaan ole päätyneet asemakaavoihin asti, vaan Turun kaupunki on myöntänyt alueelle useita poikkeuslupia eri rakennuttajille ja muille asianosaisille⁶.

Vankila-alueen maanpäällisen asemakaavan muuttaminen tuli ajankohtaiseksi Kakolanmäen vankilarakennusten tyhjentyksen varmistuttua ennen vuosituhannen vaihdetta, ja niinpä alueen rakennuksineen omistanut valtiollinen Senaatti-kiinteistöt teki aloitteen asemakaavan muuttamiseksi 5.2.2002. Alueella voimassa olleesta vanhasta kaavasta ei juuri ollut apua muutoksen suunnittelussa, sillä se oli vuodelta 1897 ja sisälsi peräti 190 000 kerrosneliömetriä rakennusoikeutta. (AKS 2008, 15; Heino 10.4.2005.)

Kaavan muuttamisen perustaksi Senaatti-kiinteistöt esitti oman, vuonna 2001 teettämänsä Kakolanmäen kehittämisselvityksen. Selvitystä täydennettiin vuosina 2002–2003. (Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 15.) Tässä selvityksessä täydennyksineen ehdotettiin Kakolan keskusvankilan rakennuksiin toimisto- ja kongressitiloja, verstaita, studioita, myymälöitä, ravintoloita ja kahviloita, hotellia länsiselliin ja 1100-paikkaista katettua monikäyttötilaa sisäpihalle. Lääninvankilaan ehdotettiin vanhusten palvelu- ja hoivakeskusta ja vankimielisairaalaan toimistotiloja, yksityissairaala tai koulutuskeskusta. Alueelle esitettiin uudisrakennusoikeutta jopa 80 000–90 000 kerrosneliömetriä lähinnä asuintarkoituksiin, joka olisi jakautunut lähes 70 uuteen rakennukseen, pääasiassa 3–4-kerroksisiin kerrostaloihin. (mts.; AKS 2008, 4, 19; Heino 10.4.2005.)

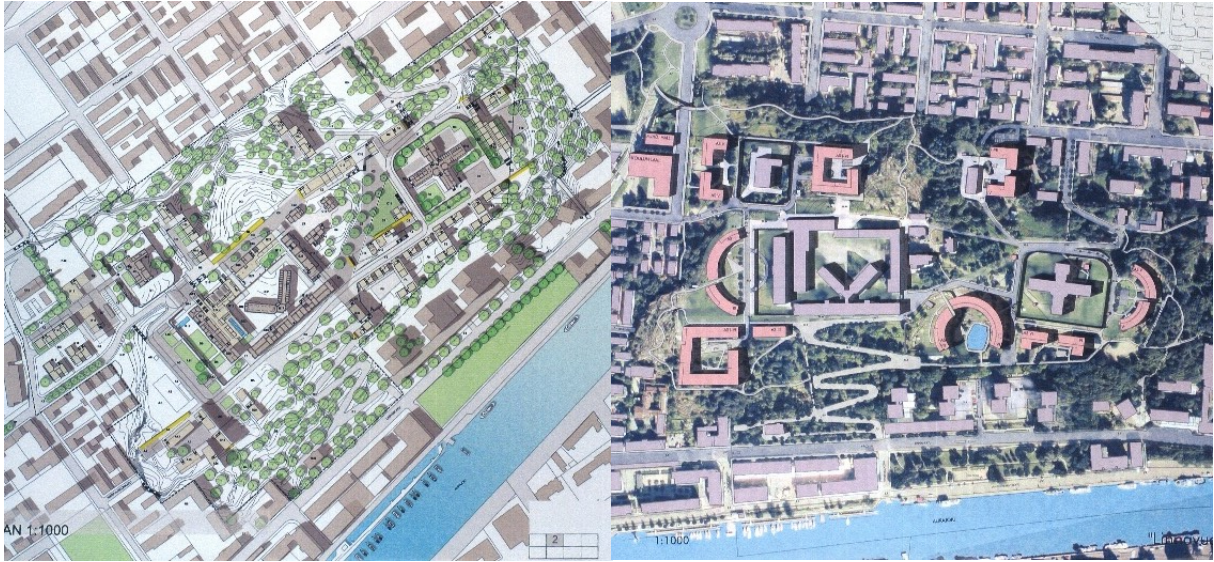
Ehdotus Kakolanmäen täydennysrakentamisesta, Senaatti-kiinteistöjen kehittämisselvitys 2001. Kuva: AKS 2008, 19, ©Turun Kaupunkiympäristötoimiala.

⁶ Kakolanmäen kaava-alueella on tehty ajalla 1.1.2009–2.4.2019 yhteensä kolmetoista (13) poikkeamispäätöstä. Tieto perustuu Turun kaupungin rakennusvalvonnan arkistoista löytyviin päätöspöytäkirjoihin.

Tässä Senaatti-kiinteistöjen ehdotuksessa oli samaa verrattuna vuoden 1989 komiteamietintöön lukuisten pienten asuinuudisrakennusten tiivis sijoittelu luoteisrinteelle, millä haluttiin myötäillä viereisen Portsan kaupunginosan rakentamisen pienimuotoisuutta ja massoittelua. Aluetehokas pienehköjen uudisrakennusten sijoittaminen kaikille kaavoittamattomille alueille ja rinteille näyttäisi olleen Senaatti-kiinteistöjen linjana ehdotuksessaan muiltakin osin. (vrt. AKS 2008, 19 ja KM 1989 liite 2: 10-11.) Erilaista oli kuitenkin se, että komiteamietinnön vaihtoehdoissa uudisrakentaminen oli ollut volyymiltaan maltillista: sitä olisi ollut huomattavasti kaikkia myöhempiä ehdotuksia vähemmän. Komitea olisi tuolloin keskittänyt uudisrakentamisen ainoastaan Portsan puoleiselle luoteisrinteelle yhteensä 27 000 kerrosneliömetrin pienissä taloissa, ja Linnankadun puoleisille rinteille olisi tullut kaksi uutta 10 000 kerrosneliömetrin virastotaloa. Puistoalueita olisi lisätty tai laajennettu entisestään. (KM 1989 liite 2: 10, 14, 16.)

Turun kaupunginhallitus ei kuitenkaan hyväksynyt Senaatti-kiinteistöjen suunnitelmaan perustuvaa kaavaluonnosta käsittelyssään vuonna 2003. Tämän ensimmäisen luonnoksen ongelmina nähtiin liian suuri uudisrakentamisen määrä ja mm. pohjoisrinteen uudisrakennusten muodostama suuri rakennusmassa, rakennusten julkisivujen nouseminen varsin lähelle Portsan puutalojen julkisivuja sekä maaston ja luonnonympäristön voimakkaan muokkaamisen tarve. Kaupunginhallitus päätti jatkaa kaavaluonnoksen valmistelua Kakolanmäen aluekokonaisuudesta järjestettävällä yleisellä aatekilpailulla, johon asetettiin uuden rakentamisen ohjeelliseksi kokonaisuudeksi maltillisempi 35 000–60 000 kerrosneliömetriä. Lisäksi arkkitehtikilpailun lähtökohdiksi annettiin luonto- ja maisemaselvitysten tiedot, kalliopuhdistamon asettamat rajoitteet ja Museoviraston esittämät rakennussuojelun tavoitteet. (AKS 2008, 4, 19-20; Sinisalo & Härö 2003.) Museoviraston myöhempien vuosien toiminta on nojannut paljolti tähän Mikko Härön ja Jarkko Sinisalon arkkitehtikilpailua varten laatimaan muistioon (MH 4; Sinisalo & Härö 2003).

Turun Kakolanmäen yleinen kansainvälinen aatekilpailu järjestettiin 26.5.–20.10.2004. Sen tulos julkistettiin huhtikuussa 2005, mutta ensimmäistä palkintoa ei jaettu eikä mitään ehdotusta hyväksytty sellaisenaan toteutuksen pohjaksi. Kilpailussa saatujen lähes sadan ehdotuksen joukosta valittiin voittajiksi kaksi työtä, ehdotukset *K* ja *Linnavuori*. Jälkimmäisen takana ollut arkkitehtitoimisto Helin & Co työsti kaavaluonnosta kilpailun jälkeen palkintolautakunnan suosituksia noudattaen. Näin muodostunut uusi kaavaluonnos hyväksyttiin niin ympäristö- ja kaavoituslautakunnassa kuin kaupunginhallituksessa tammikuussa 2006 asemakaavaehdotuksen pohjaksi. (AKS 2008, 20-23.)

Havainnekuva *K*, ehdotuksen tekijä Andrew Lee (vas.), ja havainnekuva *Linnavuori*, ehdotuksen tekijä Pekka Helin. Kuvat: Aatekilpailun tulos 2004, 5, 7. Rajannut Rebekka Hermonen. Lupa julkaisuun saatu Turun kaupungilta.

Tässä vaiheessa kaavoitusprosessia yleisön mielipiteitä oli kuultu yleisötilaisuuksissa, joita kaavaselostuksessa luetellaan neljä kappaletta vuosien 2001–2005 aikana. Viimeisessä oli jo esillä Helin & Co:n laatima alustava kaavaluonnos. (AKS 2008, 15.) Arkkitehtikilpailun tuloksena saatuja useita eri kaavaehdotuksia käsiteltiin myös paikallislehdissä ja niistä kysyttiin mielipiteitä kaupunkilaisilta.

Tämän jälkeen prosessissa kului vielä aikaa kaavaehdotuksen lausunnoilla käymiseen ja lausuntojen perusteella sen muokkaamiseen: kaavaan lisättiin sisätilojen suojelumerkinnät ja poistettiin keskusvankilan pihalla ollut musiikkisalivaraus. Muokattu ehdotus hyväksyttiin ympäristö- ja kaavoituslautakunnassa maaliskuussa 2008 ja oli sen jälkeen julkisesti nähtävillä. (AKS 2008, 4, 29.) Lopulta kuusi vuotta aiemmin aloitettu asemakaavanmuutos hyväksyttiin Turun kaupunginvaltuustossa 25.08.2008, ja lainvoimaiseksi se tuli 9.1.2010 korkeimman hallinto-oikeuden hylättyä päätöksestä tehdyt valitukset (AK 2010; Heino 24.1.2012). Tässä vaiheessa Kakolanmäen vankilarakennukset olivat olleet tyhjillään jo yli kaksi vuotta.

Toteutunut kaava noudattaa pitkälti ehdotusta *Linnavuori*, mutta uimalampi Rivieran kohta toteutettiin ehdotuksen *K* tapaan, jolloin uimapaikkaa ei säilytetty. Alueen autopaikat on määrätty monin paikoin uudisrakennusten alle piiloon. Uudisrakennuksilta edellytetään läheisiin vankilarakennuksiin sopivia pintamateriaaleja, arkkitehtonisesti korkeaa laatua sekä sopusoinnussa olemista alueen merkityksen ja suojelun tavoitteiden kanssa. Koko aluetta koskee määräys, että rakennuskantaan, muureihin, luonnon- ja viherympäristöön, kulkuväyliin, serpentiinitiehen tai vastaaviin tehtävistä muutoksista on aina neuvoteltava museoviranomaisen kanssa. (AK 2010.)

Kaavan valmistumisen jälkeen 2010-luvun taitteessa vaikutti pitkään jo varmalta, että Verotoimisto muuttaisi Kakolanmäelle länsisellisiin remontoitaviin uusiin tiloihin, mutta suunnitelma kariutui myöhemmin.⁷

Kakolanmäen asemakaavakartta. Kuva: AK 2010, julkaisusta irrotanut Rebekka Hermonen. ©Turun kaupunkiympäristötoimiala.

Kaavasuunnittelun tavoitteina olivat rakennusten käytön mahdollistaminen muuhun kuin vankilatoimintaan ja samalla arvokkaiden rakennusten suojeleminen, mäen keskeisten alueiden avaaminen avoimeen virkistyskäyttöön ja ulkoilureittien johtaminen mäen yli. Uudisrakennukset haluttiin sijoittaa arvokasta aluekokonaisuutta turmelematta mutta samalla tuomaan mäelle toivottua elämää ja sitomaan alue ympäröivään kaupunkirakenteeseen. Kakolanmäen reunoille kaavoitettiin lopulta hieman yli 51 000 kerrosneliometriä rakennusoikeutta yhteensä kahteenkymmeneen uuteen asuinrakennukseen. Suurehkoista uudisrakennuskerrosalasta huolimatta kaavassa pyrittiin säilyttämään mäen puistomaisuus ja vehreys massoittelemalla korttelit itsenäisiksi ja jättäen niiden väliin vapaata puistoaluetta. Puistoa jätettiin yhdeksän hehtaaria.

⁷ Verotoimiston uusien tilojen sijoittamista Kakolanmäelle mielti jo ainakin vuonna 2008 Senaatti-kiinteistöt. Noin vuonna 2014 tapahtuvasta muutosta Kakolan entisen vankilan alueelle uutisoitiin varmana asiana vielä vuonna 2012, mutta suunnitelmat muuttuivat. Muuttoaikeet jäivät vuonna 2013, kun tehtyjen selvitysten perusteella Kakolan kunnostamisen Turun verohallinnon tarpeisiin arvioitiin tulevan kohtuuttoman kalliiksi, ja jopa uudisrakennus nähtiin kannattavampana vaihtoehtona. Verohallinto muutti kosteusvaurioista kärsineistä vanhoista tiloista Aninkaistenkadun Matintalosta aluksi väistötiloihin Kupittaalalle Turku Science Parkin Datacity-rakennukseen odottamaan uudisrakennukseen tulevien keskitettyjen tilojen valmistumista, mutta myöhemmin päätettiin Datacityn olevan hyvä ratkaisu lopulliseksi sijoituspaikaksi. (Heino 24.8.2008; Venho 3.9.2012; Korja-Kaskimäki 7.5.2013; Turun Sanomat 19.12.2013.)

Suurin osa vanhoista vankilarakennuksista suojeltiin ja niiden käyttötarkoitus muutettiin mahdollistamaan toimisto-, liike- ja hotellikäytöt sekä joissain osissa myös asumista. Rakennuskannan ajallisen kerrostuneisuuden hyödyntämistä toivottiin eri käyttötarkoituksiin. Ensisijaisena käyttötarkoituksena vanhoille rakennuksille toivottiin julkisluonteista toimintaa alueen toiminnallisen vetovoiman ja imagon synnyttämiseksi. Asumiskäyttöäkin pidettiin kuitenkin tärkeänä kaupunkialueen monipuolisuuden ja urbaanin sekoittumisen vuoksi. (AKS 2008, 4-5, 16, 22, 30-31.)

Kaavassa suojeltiin vanhoja rakennuksia suojelumerkinnöillä sr-1 ja sr-2. Kaikkien kolmen vankilan kaikki selliosastoja sisältävät osat, keskusvankilan vankilanjohtajan asunto ja Linnan kadun varrella sijaitseva vanha työntekijöiden asuinrakennus suojeltiin merkinnällä sr-1. Se tarkoittaa ”suojeltavaa rakennusta”, jota kokonaan tai sen osaa ei saa purkaa. Rakennuksen muutos-, korjaus- ja lisärakentamisessa on säilytettävä sen ulkoasun ja sisätilojen arkkitehtoniset ja laitoshistorialliset ominaispiirteet. Lisäksi sr-1-rakennukselta edellytetään, että kaikista sen korjaus- ja muutostöiden suunnitelmista neuvotellaan museoviranomaisen kanssa ennen rakennus- tai toimenpidelupapäätöstä. Sr-2-merkinnän puolestaan saivat lääninvankilan vankilanjohtajan ja keskusvankilan apulaisjohtajan asunnot sekä moni muu vankilan henkilökunnan asuinrakennus ympäri märkeä. Sr-2 tarkoittaa ”historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokasta rakennusta”, jota kokonaan tai sen osaa ei saa purkaa. Rakennuksessa ei saa myöskään suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tarvelevät vesikaton perusmuotoa tai julkisivujen tyyliä. Korjaus- ja muutostöistä on sr-1-rakennusten tapaan neuvoteltava museoviranomaisen kanssa. (AS 2010.)

Näköalatorni tai tornitalo

Kakola Yhtiöt teki elokuussa 2015 Turun kaupungille asemakaavamuutosanomuksen, joka sisälsi 12–15-kerroksisen tornin toteuttamisen keskusvankilan korttelin koilliskolkkaan. Yhtiö jätti uuden anomuksen saman vuoden joulukuussa, missä suunnitelma oli kasvanut 26-kerroksisen asuin- ja liikerakennuksen toteuttamiseen. (Heino 23.9.2016.) Tornisuunnitelmat ovat herättäneet sittemmin kiivasta keskustelua ja jakaneet niin turkulaisten asukkaiden kuin poliitikkojenkin mielipiteitä. Myöskään muut tahot kuten museoviranomaiset eivät ole olleet yksimielisiä asian suhteen, kuten tämän tutkielman teon yhteydessä on selvinnyt. Tornihanke puhutti Turussa pitkään, sillä se myös oli pöydällä ja monissa erinäisissä äänestyksissä useasti. Lähellä toteutumistakin käytiin, mutta nyt tornihanke on – ainakin nykyisen omistajan osalta – kuopattu lopullisesti. Asiasta ehti muodostua kuitenkin jo niin laaja ja poliittisesti sävyttynyt vyyhti, että

tapaukseen suhtautuminen ja sen vaikutukset nousivat väistämättä tämänkin tutkimuksen yhdeksi mielenkiinnonkohteeksi. Tornitalosta tai näköalatornista keskusteltiin kaikissa haastattelussa.

Ojalan haastattelussa kävi ilmi, että siitä huolimatta, että torni on sisältynyt Kakola Yhtiöiden tekemiin anomuksiin, ajatus siitä ei ollut alkujaan heidän omansa. Hän tuo esiin, kuinka julkisuudessa annetaan usein ymmärtää nimenomaan Kakola Yhtiöiden halunneen tornin mäelle, mutta ajatus tuli kuulemma nimeltä mainitsemattomilta viranomais- ja poliittisilta tahoilta. (OO 8.) Onkin totta, että jo vuonna 2010 voimaan tulleen asemakaavan selostuksessa löytyy maininta alueelle toivotusta näkötorresta. Sellaisen toteuttamista mäelle pyydettiin tutkimaan arkkitehtikilpailussa ja siitä saatiinkin useita vaihtoehtoja. Tuomaristo ei kuitenkaan vakuuttanut ehdotuksista eikä torni sisältynyt hyväksytyyn kaavaluonnossuunnitelmaan. (AKS 2008, 31.)

Joulukuun 2015 asemakaavanmuutosanomus otettiin käsittelyyn ja siitä teetettiin kaavoitusta pohjustava osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS). Turun kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunta päätti siihen nojaten kesäkuussa 2016, että kaavoitustyö voi jatkua. Tuolloin päätettiin myös kolmen erillisen kaavoitusvaihtoehdon laatimisesta myöhemmässä luonnosvaiheessa. Kaupunginhallituksessa asiasta äänestettiin uudestaan vihreiden vaadittua OAS:n uutta käsittelyä. Vaatimus kaatui ja tornihanke sai jatkua äänin 6–6 puheenjohtajan Olli Mannin (kok.) ratkaisevan äänen myötä. (Heino 23.9.2016.) Turun museokeskus, Varsinais-Suomen liitto ja Ely-keskus eivät kannattaneet tornihanketta ja myös Museovirasto suhtautui korkeaan torniin kielteisesti (Heino 20.5.2016; 3.12.2016a).

Syyskuussa 2016 Kakola Yhtiöt julkisti omat kolme Sigge Arkkitehtien piirtämää vaihtoehtoaan tornista. Ne olivat 16-kerroksinen, 50 metriä korkea asuintalo *Purje* ja kaksi versiota 45-metrisestä näköalatornista, *Vartiotorni 1* ja *Vartiotorni 2*. Ehdotusten kerrosmäärä oli siis pudonnut kymmenellä aiemmin ehdotetusta 26:sta. Toimittaja Jari Heinon mukaan vaihtoehdot olivat eräänlainen vastaus kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnan vaatimukseen useammista tornivaihtoehdoista, mutta kuitenkin vain omistajan toivomuksia. Kaavoituksen luonnokset ja esitykset tekee Turun ympäristötoimiala. (Heino 23.9.2016.) Kolmen erilaisen varsinaisen asemakaavaluonnoksen laatiminen jatkui tämän jälkeen. Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet kertoi myös kompromissivaihtoehdon, viisikerroksisen talon korkuisen näköalatornin, nousseen esiin heidän ja Kakola Yhtiöiden välisissä neuvotteluissa. (Heino 3.12.2016a.)

Tornikaavoituksen jatko sai kannatusta yhä joulukuussa 2016, kun entistä laajempaa Kakolan uudistamista ajanut uusi OAS tuotiin kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakuntaan. Vihdoin helmikuussa 2017 lautakunta sai nähdäkseen kolme asemakaavaluonnoksen vaihtoehtoa, joista

se hyväksyi näköalatorni-vaihtoehdon pohjaksi varsinaiselle kaavaesitykselle. Tätä ennen Sdp:n esitys luonnoksen palauttamisesta uuteen valmisteluun oli kaatunut. (Heino 4.4.2017.)

Tornihanke kuitenkin kaatui lopulta huhtikuussa 2017, jolloin kaupunginhallitus käsitteli virkamiesselvityksen Kakolan kaava- ja rakentamistilanteesta. Tornin sisältänyt selvitys oli määrä vain merkitä hallituksen tiedoksi, mutta muodollisesta asiasta kehkeytyi poliittinen kamppailu. Vihreät aikoi tehdä näköalatornia ja sen juureen rakennettavaa viisikerroksista uudisrakennusta vastustavan esityksen, mutta veti ehdotuksensa pois Sdp:n tekemän erilaisen ehdotuksen saatua laajaa kannatusta. Siinä ehdotettiin kaavoituksen jatkamista kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnassa hyväksytyyn luonnoksen pohjalta siten, että siitä poistetaan näkötorni. Tämä ehdotus hyväksyttiin äänin 9–4 ainoastaan kokoomuksen edustajien jäädessä erimielisiksi. Tämä kaupunginhallituksen kanta ylitti lautakunnan aiemmin hyväksymän, tornin sisältävän kaavaluonnoksen. Tämän jälkeen Ojala on kommentoinut, että tyytyy päätökseen eikä aio enää nostaa tornitaloa esiin. (Heino 4.4.2017; OO 8.)

Hieman harhaanjohtavasti yhä nimeä *Kakolan torni* kantava asemakaavanmuutos hyväksyttiin ilman tornia Turun kaupunginvaltuustossa huhtikuussa 2018. Se tuli lainvoimaiseksi 30.6.2018. (AK 2018b.) Tornitalon lisäksi joitain muutoksia oli haettu muihinkin Kakola Yhtiöiden omistamiin kohteisiin mäellä eli keskusvankilan koko kortteliin, lääninvankilaan, näiden väliin jäävälle puistoalueelle sekä lääninvankilan koillisen puoleiselle uudisrakennustontille. Kaavamuutos käsitti oli yhteensä noin 6,8 hehtaaria (AKS 2017, 5).

Aiotun tornin paikalle keskusvankilan koilliskulmaan siirrettiin rakennusoikeuksia tontin sisältä niin, että sinne voidaan nyt rakentaa nelikerroksinen, 2700 kerrosneliömetrin uudisasuinrakennus entisen kaavan mahdollistaman 1220 neliön sijaan. Paikalta on jo purettu suojelumerkitykseltään, vanha työhuonerakennus. Keskusvankilakorttelin kokonaisrakennusoikeus kasvoi kaavanmuutoksessa noin sadalla kerrosneliömetrillä. Tämän lisäksi kaava salli Kakola Yhtiöiden suunnitteleman maanalaisen kylpylän, kokoontumis- ja ravintolatilojen rakentamisen pihakannen alle keskusvankilan sisäpihalle yö- ja päiväselliipiä väliin. Lisäksi sallittiin asuntojen rakentaminen kaikkiin keskusvankilakorttelin ja lääninvankilan rakennuksiin, mikä oli suuri muutos vanhaan verrattuna, mutta vastasi yhtiön jo saamia poikkeamispäätöksiä Turun kaupungin ympäristötoimialalta. Vankiloiden väliin jäävälle puistoalueelle, Kakolan Rivieran lousoksen jyrkän rinteiden kohdalle kaavoitettiin puistomaisen pihakannen alle jäävä pysäköintilaitos, jonka kylkeen sallittiin asuntojen rakentaminen. Lääninvankilan koillispuolen kaksi erillistä kaarevaa uudisrakennusala yhdistettiin yhdeksi. (AKS 2017, 4; AK 2010.)

Funikulaari

Funikulaarin eli raiteilla kulkevan rinnehissin rakentaminen Kakolanmäen Linnankadun puoleiselle rinteelle oli esillä jo keväällä 2007 valmistuneessa asemakaavaesityksessä, ja sen varaus löytyy vuonna 2010 lainvoiman saaneesta alueen asemakaavasta. Rinnehissin katsottiin olevan merkittävä helpottaja liikkumisrajoitteisten, lastenvaunujen ja vanhusten kulkumahdollisuuksiin jyrkän mäen alueella. Turun kaupunki eteni tarjouspyyntövaiheeseen vuonna 2011, mutta tuolloin ei tehty hankintapäätöstä ja tarjoukset vanhenivat. (AKS 2008, 31; Kokkonen 23.7.2018.) Muun muassa Turun tiukka taloustilanne lykkäsi päätöksentekoa ja projektin aloittamista joitakin vuosia. Lopulta marraskuussa 2015 kaupunginvaltuusto hyväksyi "Fölikulaarin" rakentamisen osana vuoden 2016 budjettia ja Kakolanmäen joukkoliikennematkaisu (Heino 17.11.2015). Tuolloin kustannusarvio oli 2,5 miljoonaa euroa, johon kaupungin ja Senaatti-kiinteistöjen välisen sopimuksen mukaan Senaatti osallistuisi 500 000 eurolla, jos funikulaarin toteuttaminen alkaisi 7 vuoden kuluessa Kakolan kaavan lainvoimaiseksi tulemisesta (Heino 17.11.2015; Sarelius 28.6.2015).

Funikulaarin kabiinin ja raideosien toteuttajaksi valikoitui tarjouskilpailun perusteella joulukuussa 2016 italialainen Leitner Ropeways. Vasta helmikuussa 2018 kaupunkiympäristölautakunta teki päätöksen kaupungin omistaman Kuntec Oy:n valinnasta varsinaisen radan sekä ala- ja yläasemien rakentajaksi. (Kokkonen 23.7.2018; Heino 13.2.2018.) Hanke käynnistyi siis vuonna 2016, mutta kilpailutus ja suunnittelu veivät aikaa (Lähteenmäki 25.10.2018). Lisäksi Turun kiinteistöliikelaitos joutui hakemaan ja saikin huhtikuussa 2017 kaupungilta poikkeamisluvan funikulaarin rakentamiseen. Ala- ja yläasemien kokoa jouduttiin kasvattamaan asemakaavan sallimasta kymmenestä neliöstä 73 neliöön etenkin talviaikaan tarvittavien katosten saamiseksi, ja suunniteltu sijoituspaikka vaihtui osittain kaavan vastaiseksi. *Turun Sanomien* mukaan kaksi naapuria vastusti poikkeuksien myöntämistä, ja yläaseman länsipuolella vaikuttava Kiinteistö Oy Turun Graniittilinna valitti sekä poikkeamislupa- että funikulaarin rakennuslupapäätöksistä. (Kokkonen 23.7.2018; Hjelt 12.4.2017.) Kiinteistöyhtiö veti sittemmin valituksansa pois, sillä ”Turku suostui muuttamaan asemien kulkureittejä, mikä sai aikaan sovun” (Kokkonen 23.7.2018).

Rakennustyöt käynnistyivät viimein maaliskuussa 2018. Valmistuvaan funikulaariin mahtuu kerrallaan noin kolmekymmentä ihmistä ja ajomatka kestää noin minuutin suuntaansa. Kaupunginhallituksen vuonna 2017 tekemällä päätöksellä kyyti on ilmainen ainakin aluksi, mutta mahdollista maksua tai tunnistautumista matkalle pohditaan vielä myöhemmin. (Lähteenmäki 25.10.2018; Heino 13.2.2018.)

Arvioitu valmistumisajankohta siirtyi moneen kertaan tämän uniikin rakennusprojektin kohdalla: sen haaveiltiin aukeavan käyttöön jo ainakin kesään 2017 mennessä, ja rakentamisen alettuakin annetut arviot siirtyivät monesti eteenpäin. Funikulaarin avajaisia vietettiin viimein 24. toukokuuta 2019 samanaikaisen Jokisataman avajaiset -tapahtuman yhteydessä. Lopulliseksi kokonaishinnaksi muodostui 5,6 miljoonaa euroa. (Turun Sanomat 29.3.2019; Aaltonen & Huuska 24.5.2019.) Hinta-arvio nousi vuoden 2015 arviosta yli kaksinkertaiseksi kesällä 2018, jolloin sen arvioitiin olevan jo noin 5,4-5,5 miljoonaa euroa. (Ervasti 7.2.2019). Hintaa nostivat jo mainitut asemien koon kasvattaminen, radan sijainnin siirtäminen sekä lisäksi kabiinin koon kasvattaminen, funikulaarin tekeminen esteettömäksi ja kallioperän osoittautumisen luultua huonommin pitäväksi (Kokkonen 23.7.2018; Lähteenmäki 25.10.2018).

Somekohun aloittanut meemi, jossa verrattiin funikulaarin visiokuvaa todelliseen kabiiniin. Kuva: kuvakaappaus yhteisöpalvelu Twitteristä, julkaissut käyttäjä Dani Saarinen 6.2.2019. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 10.6.2019.

Funikulaari nostatti somekohun helmikuussa 2019, kun *Turun Sanomat* uutisoi aiemmin mäelle toimitetun kabiinin koeajojen alkamisesta (ks. Granlund 6.2.2019). Internetissä alkoi levitä ”mitä tilattiin vs. mitä saatiin” -meemi, jossa verrattiin vuonna 2015 tehtyä kesäistä funikulaarin havainnekuvaa tuolloin mäellä koeajossa olevan, toteutuneen kabiinin kuvaan. Kuvien välinen suuri kontrasti herätti hilpeyttä ja keskustelua myös funikulaarin nousseista kustannuksista. Kuvavapari levisi maan laajuisesti ja poiki lukemattomia variaatioita, ja meemitaiteella käytiinkin laajaa kulttuurista neuvottelua. Tapaus ylitti uutiskynnyksen paikallisten lisäksi valtakunnallisissa medioissa. Itseironiaan lähti lopulta mukaan Turun kaupunkikin, joka kommentoi asiaa mm. omissa Facebook-julkaisuissaan ja hyödynsi tapausta aprillipilassaan (Turun kaupunki 2019). Turkulaisen Idis Designin käsialaa oleva vanha havainnekuva oli peräisin ajalta, jolloin

laitteen valmistajiakaan ei oltu vielä valittu ja siis ensimmäisiä Turun joukkoliikenne Fölin teettämiä hahmotelmia siitä, minkä näköinen funikulaari voisi olla. Idis Design oli somekokuun mennessä tehnyt ajankohtaisempiakin, todellisuutta vastaavia havainnekuvia italialaisen kabinivalmistajan uusien suunnitelmien mukaisesta hytistä, mutta vanhoihin hahmotelmiin perustuvat kuvat olivat yhä vuonna 2019 nähtävillä esimerkiksi Fölin verkkosivuilla (Föli 2019).

4. KAKOLANMÄEN KULTTUURIPERINNÖKSI TUOTTAMINEN VANKILATOIMINNAN PÄÄTYTTYÄ

Edellisessä luvussa kuvailtiin Kakolanmäen vankilatoiminnan loppumisen, jatkokäyttöjen päättämisen ja kaavoituksen monivaiheinen kehitys, jonka lopputulemana on se tilanne, jossa tämän tutkimuksen aineisto on syntynyt. Kuvatun laisessa tilanteessa aineistoni käy sitä monien mielipiteiden keskustelua, jota käsittelen tässä luvussa. Tarkastelu rajautuu haastatteluaineistoon.

On selvää, että eri aikaan muodostettu haastatteluaineisto olisi tuottanut erilaisia vastauksia, mutta siitä huolimatta aineiston todistusarvo siitä, mitä haastateltavat ajattelivat, kokivat ja arvostivat Kakolanmäessä haastatteluntekohetkellä, säilyy. Jotkin informanttien mielipiteet ovat voineet muuttuakin haastatteluhetken jälkeen, mutta tästäkin huolimatta tulkitseen aineistoni olevan luonteeltaan aikaa kestäväksi, että sen muodostamisessa fokuksena on ollut haastateltavien kokonaisvaltainen suhtautuminen ja vaikutus Kakolanmäen muutosprosessiin. Kontekstin vaikutus aineistoon on joka tapauksessa tunnistettava. Sen vuoksi taustojen ja sen hahmottaminen, mitä aineiston muodostamisen hetkellä Kakolanmäellä oli jo tapahtunut ja myös mitä vielä ei, on tätä analyysia lukiessa tärkeää.

Kulttuuriperintöarvot Kakolanmäen jatkokäytön arvioinneissa

Tässä luvussa analysoin Kakolanmäen jatkokäytön arviointeja. Käytännössä tarkastelen aineistoni sisältämiä erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä siitä, millaista jatkokäyttöä Kakolanmäen vanhoille vankilarakennuksille ja alueelle kokonaisuudessaan olisi haluttu ja on nyt tullut, ja analysoin kulttuuriperintöarvojen heijastumista näissä arvioinneissa.

Kakolanmäen erilaisten jatkokäyttömahdollisuuksien arviointi nousi aineistosta omaksi selväksi kokonaisuudekseen: kaikilla haastatelluilla oli vähintään mielipide asumis- tai hotellikäytön sopivuudesta vanhoihin vankilarakennuksiin tai toiveita tuleville toiminnoille. Usein jatkokäyttöjen sopivuudesta puhuttaessa aihe yhdistyi kiinteästi kovaan tarpeeseen saada Kakolanmäen rakennuksille edes jotakin uutta käyttöä, tavoitettavuuden ja saavutettavuuden teemoihin sekä suojelemisen ja säilyttämisen kysymyksiin. Aineiston läpileikkaava asia oli myös näkemys Kakolanmäestä merkittävänä, ainutlaatuisena ja kiinnostavana kohteena, mitä jatkokäyttöjen avulla toivottiin voitavan säilyttää, mutta osa toivoi myös näiden piirteiden korostamista entisestään ja myös jatkojalostamista. Jatkokäyttöjen arvioinneissa välittyvät siis Kakolanmäkeen liitettävät monet kulttuuriperintöarvot. Oleellinen huomio on, että varsin erilaistenkin näkemysten takana saattaa lopulta vaikuttaa varsin samanlaisia arvoja ja arvostuksia.

Tyytyväinen vai pettynyt: erilaiset arviot erilaisista lähtökohdista

Museoviraston edustaja ja jo Kakolanmäen uuden asemakaavan valmistelun alkaessa asian parissa työskennellyt Mikko Härö arvioi, että aivan alkujaan, kun Kakolanmäen jatkokäyttöä on alettu miettiä ensimmäisiä kertoja noin 1980–90-luvuilla, on lähdetty ajatuksesta, että sinne saataisiin valtiokäyttöä. Perusteluna tälle ajattelulle hän pitää valtiokäytön jatkumoa: ”Toisin sanoen et ku valtio lähtee sieltä, ni sit valtion muita toimintoja - - saadaan sinne.” (MH 5.) Härön mukaan myös siinä vaiheessa, kun Senaatti-kiinteistöt ja Turun kaupunki käynnistivät alueen tulevaan muutokseen liittyvää yhteistyötä, johon Museovirasto myös osallistui, Kakolanmäelle mietittiin pääasiassa julkisia käyttöjä. Sama lähtökohta oli myös arkkitehtikilpailussa ja kaavoituksessa. Käytännön vaiheessa mukaan tuli pitkään esillä säilynyt ajatus hotellitoiminnasta, ja Turun verohallinnon muuttoa länsisellirakennukseen suunniteltiin pitkään. (MH 5.)

Härö kuvailee Museoviraston kantaa Kakolanmäen jatkokäyttöihin näin:

Meki varmaan lähdettiin siitä, että julkinen käyttö olisi parempi kuin ehkä yksityinen, erityisesti asuinkäyttö, ja sit me ollaan oltu myös sitä mieltä, et tällainen monikäyttö - - olisi ehkä se optimaalinen ratkaisu. Toisin sanoen et siel voisi olla virasto- tai toimistotilaa, siel voisi olla asumista, siel voisi olla tapahtumatilaa, siel voisi olla väliaikasta asumista, joka saattaa olla opiskelijoita tai hotelleita tai muuta - -. (MH 5.)

Myöhemmin haastattelussa Härö täydentää vielä, että Museoviraston arvioissa Kakolanmäen suojelutavoitteita, etusijalla oli alueen kokonaisuus. Tämä tarkoitti sen pohtimista, millainen kyseinen alue on Turun kaupunkikuvassa ja kuinka tehokkaasti ja korkeasti siellä voitiin rakentaa. Keskusvankila on Härön mukaan poikkeuksellinen kokonaisuus, jollaista vastaavaa ei ole missään. Peruslähtökohtana oli suojella keskusvankila pihapiireineen, lääninvankila, vankimielisairaala, johtajien asunnot sekä jonkin verran myöhempää rakentamista. Näiden perusasetelma eli Härön sanoin kaavallinen rakenne nähtiin Museovirastossa tärkeänä säilyttää. Arkkitehtikilpailun yhteydessä tutkittiin, miten oli mahdollista tai tarpeen täydennysrakentaa aluetta siten, ettei alueen perusluonne häiriintyisi liikaa. (MH 8.)

Edellä kerrotuin perusteina arvioituna, eli hyvin laajasti aluetta ja sen muutoksen kokonaisuutta tarkastellessaan, Härö on tyytyväinen lopputulokseen. Hän toteaa näin: ”Ja musta toi kaava, nyt kohtuudella, ja toi su-, suojelutavoitteet ja uudelleenkäytön tavoitteet kohtuudella, täyttää ne vaatimukset.” (MH 8.) Hänen suojeluviranomaisen näkemyksessään siis tärkeimmiksi suojeltaviksi elementeiksi Kakolanmäellä nousee rakennusperintö: kokonaisuuden kaavallinen rakenne ja keskeisten vankilarakennusten perusasetelma. Näiden suojelun toteutumiseen nykytilanteessa hän on tyytyväinen.

Pia-Liisa ja Heikki Sankarin visiot Kakolanmäen tulevaisuudesta olivat alkujaan varsin samansuuntaiset kuin Härön ja Museoviraston. He kuvailevat asemakaavan (AK 2010) voimaantumisen jälkeisiä suunnitelmia Kakolanmäen tulevaisuudelle hyvin kulttuuripainotteisiksi. Tuolloin heistä tuntui olevan selvää, että alue tulisi kehittymään kaavan sanelemalla tavalla monipuolisten erilaisten käyttäjien yhdistelmäksi. Heille kaavan ja julkisen keskustelun seurauksena syntynyt käsitys Kakolanmäen tulevaisuudesta oli monipuolinen, eloisa ja toimintojen täyteinen:

HS: Ja silloin tota ni, oli voimakkaasti ilmassa se, että tota ni sinne, täst alueest tulee hyvinkin niinku tällanen, kulttuuripainotteinen, mäki. - - Ja varsinki sitte viel ku, näis keskusteluis, väläytettii semmost mahdollisuutta viel et - - verrattiin tota niin Suomenlinnan aluetta. Ja miten tota ni, miten se yhteneväisyys o va- tähän, ni sillo me oltii ihan myytyjä, et hetkine kyl me ehdottomasti halutaa, halutaa olla osa tätä kehitystä. Ja kaavassahan oli paljon - - julkista tilaa näis rakennuksis, et ne oli suunniteltu niin et o-, täs o iha selvää et tota tää on, kehitys on tän kaavan mukanen. Ja se on vääjäämätön et siit tulee semmone. (PS & HS 2.)

Kuten jo Heikki Sankarin sanavalinnoista ja käytetystä imperfektiaikamuodosta voidaan tulkitella, hän kokee, ettei kuvatus lainen visio ole toteutunut Kakolanmäellä. Hän jättää tässä yhteydessä erikseen mainitsematta, että nämä esitetyt mielikuvat eivät ole toteutuneet, mutta tämä hiljaisuus on kenties tehokeino alleviivata suunnitelmien ja toteutuneen välistä ristiriitaa. Veratessaan Kakolanmäkeä Suomenlinnaa puhuja olettaa kuulijana olevan tutkijan tietävän alueen nykytilanteesta vähintään sen verran, että tällainen rinnastus ei, ainakaan haastatteluhetkellä, vastaa Kakolanmäkeä laisinkaan. Sankarit tekevät yleisarvion alueen toteutuneesta tilanteesta sen käyttötarkoituksia (kulttuuritoiminnan painotus, joka ei ole toteutunut) ja tunnelmaa painottaen, eivät Härön tavoin rakennusperinnön suojelua arvioiden.

Visiosta Kakolanmäestä julkispainotteisten ja monipuolisten toimintojen alueena on pidetty kiinni aluksi kyllä tiukasti. Pitkäaikainen Kakola-opas Anu Salminen kertoo, kuinka jo vuonna 2007 Ojalan Verkaranta Yhtiöt oli tehnyt ostotarjouksen Kakolan keskusvankilan rakennuksista ja ilmaissut olevansa kiinnostunut tekemään niihin asuntoja. Senaatti-kiinteistöt oli torjunut tarjouksen: ”hänel oli vastattu, et tänne ei tuu asuntoi, et täst tulee tämmönen yleishyödyllinen tila, alue. Niin kulttuuritilat ja muut, ni.” (AS 18.) Ojala kertoo asiasta samoin:

Mulle naurettiin silloin, että heil on hienot, sata arkkitehtii tehny hienoi suunnitelmia, ja teiän suunnitelmat e- ei, ei tuu kuuloonkaan, että tuota, heil o hienot ajatukset. Ja mää set teil o hienot ajatukset, ja hienoi arkkitehtejäki nyt on paljonki, mut noi ei tu koskaan toteutumaan. (OO 2.)

Ojala kertoo tienneensä jo tuolloin, että alkuperäisen vision mukainen toteutus ei tulisi onnistumaan ja että noin kymmenen vuoden päästä Senaatti-kiinteistöt palaisi hänen puoleensa. Hän

olisi iältään silloin jo kuusissakymmenissä ja ajatteli, ettei enää lähtisi tällaiseen projektiin. (OO 2.) Salminen kertoo, että vuonna 2014 Ojalaan oli kuin olikin otettu yhteyttä: ”Et nyt Museovirasto on valmis joustamaan tästä ehdottomuudesta, et tänne sais tulla asuntoja” (AS 18). Ojala muutti mieltään ja päätti sittenkin lähteä projektiin: ”Mä olin juuri niin vanha, kun mä väitin, ja mä väitin että mä en lähde, mutta siinä loppuvaiheessa sitte tuli se, se pieni klikki, et jostain syystä mä kuitenkin, päätin lähteä” (OO 2).

Perustelu sille, miksei Ojala uskonut kaavan mukaisen vision kulttuuripainotteisesta Kakolanmäestä voivan toteutua, on keskusta-asumisen suosion kasvu ja se, ettei paikalla olisi voinut toimia muukaan vaihtoehto. Hänestä aluetta olisi vaikeiden kulkuyhteyksien vuoksi järjestäytävää käyttää esimerkiksi suuren ostoskeskuksen paikkana, ja myynnin aikoihin Turussa ei tarvittu Kakolan rakennuksien suuruisia uusia teatterisalejakaan tai muita vastaavia. Näin jäljelle ei oikeastaan jää kuin asuminen, joka on hänestä ollut jo pitkään suuntauksena. Ojala perustelee asumiskäyttöä sen tehokkuudella ja ekologisuudella: ”Ja tietysti maailman säästämisen ja tämmösen niinkun, tehokkuuden kannalta niin, mitä tiheemmin asutaan niin sitä helpompi infraa on hoitaa.” Hän tosin lisää vielä puhujan mielipiteestä etäännyttävää retoriikkaa käyttäen, että se, onko tiheästi asuminen miellyttävää vai ei, on jokaisen makuasia, mutta siihen suuntaan ollaan maailmassa menossa. (OO 4.) Ojalan jatkokäyttöjen arvion lähtökohtana vaikuttaa siis olevan Kakolanmäen sijainti. Koska se sijaitsee kaupunkialueella – alle kaksi kilometriä kauputorilta – tulisi se hänen mielestään hyödyntää kaupungin sen hetkisen tilankäytön kannalta järkevimmin, tällä hetkellä siis keskusta-asumisen tarpeisiin.

Kaikki haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että arkkitehtikilpailuun perustuvassa asemakaavassa hahmotellut jatkokäytöt Kakolanmäelle eivät ole toteutuneet aiotulla tavalla. Asuinkäytön sallittu määrä on muuttunut kaavassa huomattavasti suuremmaksi alkuperäiseen verrattuna. Kuitenkin suhtautuminen tähän muutokseen jakaa informanteja. Sankareiden käsitykseen käyttötarkoituksen painopisteen muuttumisesta liittyy toiveiden toteutumattomuutta ja pettymystäkin. Härökin siitä huolimatta, että on kohtalaisen tyytyväinen suojele- ja jatkokäytön vaatimusten täyttymiseen, myöntää keskusvankilan jatkokäytön muuttuneen ”aika tavalla, enemmän kuin alun perin on ajateltu”, asuinkäyttöön (MH 5). Härö esittää tämän muutoksen jokseenkin valitettavana asiana, joka johtui siitä, etteivät muihin käyttöihin perustuvat suunnitelmat lähteneet syystä tai toisesta realisoitumaan. Asumiskäytön lisäämiseen päädyttiin nykyisen omistajan tahdosta ja Senaatti-kiinteistöjen ja Turun kaupungin kanssa käytyjen neuvotteluiden tuloksena. (MH 5.)

Uusi omistaja, muutoksista vastannut ja niitä toivonut Ojala on myös itse vahvasti sitä mieltä, että nyt toteutuva tilanne poikkeaa asemakaavassa suunnitellusta:

Nyt tämä on niinku rakennettu niin että, - - ku asunnoilla on pääpaino - - ja liiketilat on toissijaisia, kun se siin alkuperäisessä kaavassa, se oli... niin kun, hyvin paljon erilainen, vois jopa sanoo et melkeen päinvastanen. (OO 3.)

Huomattava muutos keskusvankilan rakennuksille suunnitelluissa käytöissä ei näyttäydä Ojalan retoriikassa negatiivisena asiana, niin kuin se näyttäytyy Härön sekä Pia-Liisa ja Heikki Sankarin retoriikassa. Päin vastoin muutos asumisperustaiseksi näyttäytyy tuiki tarpeellisena ja jopa väistämättömänä lopputuloksena Ojalan retoriikassa. Hänen mielestään alkuperäisessä kaavassa oli huonoja puolia eikä sitä ollut tehty taloudellisesti kannattavaksi ostajien näkökulmasta:

Varmaan se saatto olla hienoki kaava johonki käyttöön, mut ei semmoselle löy-, löytyny vaa mistää maksajaa, koska se perustu enemmän tämmöseen julkiseen, julkiseen rakentamiseen, vähem-, vähemmän asumiseen ja, ja sitte tääl oli semmosii keskusparkkihalleja - -. Et, et ne on täysin absurdeja, ei ei kukaan semmosiin läh-, lähde, koska ne on kuitenkin toimintaa, josta on pakko saada ne sijoitetut rahat pois. (OO 3.)

Toteamalla vielä, että ”se vaa, on se elämän realismi se, että pitää ottaa taloudelliset seikat huomioon” (OO 3), Ojala esittää asian varsin vastaansanomattomana totuutena. Alkuperäisen asemakaavan keho toteutuskelpoisuus ei ole näin kuvattuna mielipideasia, vaan on oikeastaan selvää, että sen muuttaminen asumispainotteiseksi olisi tullut tapahtumaan jossain vaiheessa.

Mono- ja monikäytön vertailua: tavoitettavuus kulttuuriperinnössä

Aineistosta nousevat esiin kaksi toisilleen vastakkaista näkemystä Kakolanmäen jatkokäytöistä: *monikäyttö* ja *monokäyttö*, kuten Härö niitä nimittää (MH 5). Monikäytöllä hän tarkoittaa useita toisiinsa tukeutuvia ja toisiaan tukevia käyttöjä tai rakennuksia niiden luonteen mukaisesti käytäviä käyttäjiä. Monokäyttö on tälle vastakkainen tilanne eli pääasiassa yhdenlaisen toimintaan keskittyvä käyttö. (MH 5, 8.) Kakolan keskusvankilan kohdalla on nyt käynyt niin, että vaikka asemakaavanmuutoksessa noudatettiin monikäyttöajattelua ja esimerkiksi asumisen sijoittaminen oli mahdollista vain valikoituihin rakennuksiin, on nyt toteutuva tilanne huomattavasti enemmän asumiseen keskittyvänä monokäyttöä, tai ainakin siihen painottuvaa.

Kakolan tapauksessa monikäyttö näyttäytyy Härön ja hänen edustamansa Museoviraston näkökulmasta tavoiteltavana ja monokäyttö puolestaan huonompana vaihtoehtona. Perustelut ovat, että monikäytöllä kohteen kehittymisen taloudellinen perusta ja kehittymisedellytykset olisivat

ehkä paremmin turvattuja kuin yhden kortin varaan nojaavalla monokäytöllä. Taloudellisen pohjan riskialttiuden lisäksi Härö näkee monokäytön vaarana yksittäisten tilojen käyttömahdollisuuksien heikentymisen. (MH 5.) Esimerkiksi tällaisesta nousee keskusvankilan kirkkosali, joka sijaitsee vanhaan päärakennukseen remontoitavien asuntojen keskellä. Se on desakralisoitu pois kirkkokäytöstä, mutta uusi omistaja on suunnitellut tilaan muuta tapahtumakäyttöä:

Se on erityisesti suojeltu, ja sit on ajateltu et siel vois olla vaikkapa tapahtumakäyttö. Mut jos koko rakennus on asuinkäytössä, niin mun on vaikee ajatella et siellä olis... Ääntä, melua, liikennettä, ihmisten liikennettä tai muuta kauheesti synnyttäviä toimintoja. - - Koska ne vaan ei osu sen asumisen kanssa yksiin. - - Ja täst tulee nyt se, niinku se asumisen, niinku semmosen monokulttuuriin liittyvä ongelma, et se sit heikentää yksittäisten tilojen käytön edellytyksiä sit täs tilantees, ja sillo se kirkkotila siinä jää vähän tämmöseksi, kysymysmerkiksi. (MH 8.)

Härön perusteluissa kuultaa paitsi silkka taloudellinen kannattavuus, myös toive Kakolasta monien erilaisten ihmisten sisäänpääsyn mahdollistavien käyttöjen kokonaisuutena. Nimitän tätä toivetta tavoitettavuudeksi. Tavoitettavuudessa tarkoitus on, että rakennuksia ja aluetta pääsisi käyttämään mahdollisimman moni ihminen, ja tätä palvelisi tilanne, jossa ääntä, melua ja ihmisten liikennettä voisi olla paljon.

Tavoitettavuuden teema nousee myös muissa haastatteluissa esiin. Esimerkiksi Janne Martille se nousee nähdäkseni tärkeäksi jatkokäyttöjen arvioinnin lähtökohdaksi. Kysyttäessä hänen yrityksensä remontoiman vankimielisairaalan saamasta jatkokäytöstä hän vastaa, että se sai hänen mielestään arvoisensa käyttötarkoituksen majoituspalvelutalona. ”Sen takia että, se on ollu van- kien asuintila, nii ni se, siitä tuli nytte tota noi niin, taas sitten vapaitten ihmisten asuintila”, hän perustelee naurahtaen. Tällaisessa aktiivikäytössä se paitsi pysyy hyvässä kunnossa, vuokra- käytössä siellä myös pääsee vierailemaan monia ihmisiä. (JM 4.) Hän toteaa:

Et vois sanoo nii että - - se on parempi että se on, on tälläsessä käytössä, kuin se ois ollu hoivakotina. Nyhän - - monet ihmiset pääsee nauttimaan, nauttimaan siitä rakennuksesta. (JM 4.)

Rakennuksesta voivat siis saada iloa ja nauttia monet ihmiset tällaisessa käytössä. Monien käyttäjien tavoitettavuus ja saavutettavuus korostuvat Janne Martin arviossa. Haastattelussa esitin vielä jatkokysymyksen, olisiko Martista mukavaa saada vankilarakennukselle vielä enemmän kävijöitä tai matkailua mahdollistavaa käyttöä. Vastaukseksi hän tarjoaa mielenkiintoisen ajatuksen: ”Olishan se voinu olla tietenki tietyl tavalla, että se ois ollu sen Ka-, Kakolan alueen portti. Tavallaan sitä kautta. Mutta, ei, mun mielestäni tää on ihan hyvä.” (JM 4.) Tulkitsen hänen tarkoittavan tässä sekä sijainnillista alueen ”porttina” toimimista, koska rakennus

sijaitsee laitimmaisena mäen läntisellä alarinteellä, mutta myös abstraktimpaa tiennäyttämistä. Kävijäystävällisempänä matkailukohteena vankimielisairaala olisi voinut toimia johdattajana alueen kokonaisuuden yhteenkuuluvuuteen tai sen historiaan.

Tavoitettavuus ja saavutettavuus vaikuttaisivat edellä kuvatun perusteella olevan usean informantin mielestä keskeinen ja toivottu osa Kakolanmäkeä. Näiden tavoittelu kertoo siitä, että alueen halutaan voivan elää ja kehittyä tulevaisuudessakin. Monokäyttöä vastaan argumentoivat informantit eivät välttämättä siis ole lähtökohtaisesti niinkään asumiskäyttöä vastaan, vaan eivät vain usko tavoitettavuuden tavoitteen toteutuvan ilman myös muunlaisten käyttöjen riittävää mahdollistamista.

Paine saada jotain käyttöä Kakolalle

Aiemmin kuvatussa keskustelussa jatkokäyttöjen päättämisestä vaa'alla tuntuvat olevan Kakolanmäen menneisyydestä kertovien elementtien säilyttäminen ja toisessa vaakakupissa muuttuva käyttötarkoitus, joka vaatii muutoksia rakennuksissa. Tällaisessa vaakavertauksessa jonkin säilyttäminen entisellään voi näyttäytyä automaattisesti jostakin muusta luopumisena. Esimerkiksi itäseläsiivessä korkeiden huoneiden tilaratkaisujen entisellään säilyttäminen olisi Turun rakennusvalvonnan ja rakennuttajan näkökulmasta tarkoittanut ainakin asumistehokkuudesta tinkimistä (ks. MH 11). Samaan tapaan voidaan nähdä kritiikin, joka liittyi uusien omistajien erilaiseen kohteluun lupa-asioissa⁸, liittyvän samanlaiseen luopumisajatteluun. Muutostöissä nykyaikaisista ja kustannustehokkaista suunnitelmistaan joustamaan joutuva rakennuttaja joutuisi myös luopumaan jostakin uuden käyttötarkoituksen edellyttämästä enemmän, kuin mitä toinen.

Tilanne ei kuitenkaan ole aivan näin mustavalkoinen Kakolanmäen eikä minkään kulttuuriperintökohteen muutoksessa. Rakennusten ennalleen jättäminen sellaisenaan ei olisi ollut mahdollista, vaikka monien Kakolakierroksilla käyneiden matkailijoiden mielestä se olisikin ollut hienoa (AS 25). Haastatteluaineistossa, joko suoraan ilmaisten tai tulkintani mukaan, kaikki toimijat näkivät muutokset rakennuksissa yksiselitteisesti tarpeellisina vankilarakennusten alkuperäisen käyttötarkoituksen poistuttua. Nimitän tätä aineistossa toistuvaa ajattelua ”kunhan saadaan jotain käyttöä” -diskurssiksi. Siinä jaetaan mielipide siitä, että millainen tahansa jatkokäyttö vanhoille rakennuksille on lopulta parempi vaihtoehto, kuin ei käyttöä lainkaan. Tällöin kulttuuriperintökohde raunioituisi pikkuhiljaa purkukuntoon. Kuitenkin käsitys siitä, millaiset

---

⁸ Julkisuudessa nousseesta kritiikistä lisää luvussa ”Julkinen huomio ja kritiikki osoituksina kulttuuriperinnön merkittävydestä”.

muutokset ovat tarpeellisia Kakolanmäen rakennusten muuttamisessa asumiskäyttöön, vaihtelee hurjasti eri toimijoiden retoriikassa.

Esimerkiksi Kakola-opas ja Kakola Yhtiöiden työntekijä Salminen reflektoi haastattelussaan sitä, kuinka hänenkin mielestään olisi ollut hienoa voida säilyttää mahdollisimman paljon Kakolanmäestä ennallaan, mutta kaikki ei vain ole ollut mahdollista. Entisellään säilyttäminen on hänestä utopistista ajattelua. Hyvin yleinen mielipide hänen Kakolakierroksillaan kävijöillä on ollut negatiivisuus alueen kehityksen kannalta: muutosten sijaan olisi haluttu, että kaikki tilat olisi jätetty olemaan alkuperäiseen kuntoonsa. Salmisen mukaan ihmisillä ei kuitenkaan ole realistisia ajatuksia siitä, kuka sitten olisi ylläpitänyt kaikkea ja millä rahalla. Hän uskoo, että tyhjilleen jätetty 27 000 neliometriä pelkästään keskusvankilassa olisi voinut muodostua uudestaan ”rikoksen pesäksi” tiloihin pääsevien ihmisten myötä. (AS 25.) Tilojen muuttamisen vaakakupin puolelle kallistumisesta huolimatta Salminenkaan ei sulata toteutunutta tilannetta kritiikittä. Hänen nähdäkseen Turun kaupungilla olisi ollut mahdollisuus jättää alueen reunoilla uudisrakennuksille kaavoitetut alueet kaavoittamatta ja jättää ne vaikka kaikki puistoiksi. Tämä olisi tehnyt alueesta tulevaisuudessa vielä eksoottisemman, kun valtavan viheralueen ympäröimänä vain entisissä vankilarakennuksissa olisi ollut asukkaita. Näihin suunnitelmiin kaupunkilaisilla olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa, mutta sen olisi täytynyt Salmisen mukaan tapahtua jo kaavoitusprosessin ja arkkitehtikilpailun aikana. Nyt uudisrakennuksista on enää turha valittaa. (AS 26.)

Lähtökohtaisesti muutoksia toteuttavat tahot kuten vankilarakennusten omistajat Martti ja Ojala painuvat tyystin kuvitteellisen vaa’an muutoksen kannalla olevaan kuppiin. Tarkempi analyysi kuitenkin paljastaa, että suojele ja entisellään säilyttäminen eivät ole tässäkään näkökulmassa poissuljettuja. Esimerkiksi Ojalan puheessa toistuu taloudellisten reunaehtojen absoluuttisuus. Hänen yhtiönsä toimintaa leimaa varsin ymmärrettävästi ajatus siitä, mikä on taloudellisesti ja markkinatilanteen kannalta heille realistista toteuttaa ja mikä ei. Tähän yhtälöön liittyvät niin asuntojen rakentaminen Kakolaan ylipäätään, kooltaan pienten asuinhuoneistojen suuri määrä markkinoiden kysynnän ja hintatason vuoksi, kuin myös ehdottomuus parvekkeiden rakentamisessa ja ikkunoiden suurentamisessa. Nämä näyttäytyvät välttämättöminä asioina tulevien asukkaiden asumismukavuuden ja asuntojen arvon kannalta. Tämä kaikki ei kuitenkaan Ojalan retoriikassa poissulje historian kunnioittamista ja vanhojenkin elementtien säilyttämistä. Tämä on erityisen huomionarvoista, sillä yhtä lailla Ojalan puheesta välittyy vahva kiinnostus nimenomaan Kakolan ja lääninvankilan vanhojen rakennusten saneeraamiseen, niiden uudelle aikakaudelle luotsaamiseen ja viihtyisäksi tekemiseen. Museosuunnitelmista puhuminen, omakohmainen lapsuudesta juontuva side ja pitkäaikainen kiinnostus paikkaan lisäävät sitä vaikutelmaa,

että Ojalalle Kakolanmäen muutoksen onnistuminen on tärkeää muistakin kuin esimerkiksi puhtaasti taloudellisista syistä.

Kenellä on oikeus Kakolanmäkeen

Tässä analyysiluvussa tarkastelen kulttuuriperinnön oikeutuksen problematiikkaa. Tarkastelen sitä, kenellä katsotaan olevan oikeus Kakolanmäen tilaan ja sen käyttöön ja kenellä puolestaan ajatellaan olevan vastuu sen ylläpitämisestä ja jatkuvuuden takaamisesta. Myös kulttuuriperinnöllä hyödyn tavoittelun oikeutus on tämän saman kokonaisuuden osateema.

Ei-kenenkään maa ja turkulaisten Kakola

Valtaosa Kakolanmäestä oli täysin tyhjiään varsin pitkän aikaa vankilatoiminnan muutettua Saramäkeen syyskuussa 2007. Kolmen vankilan käytössä olleet selli-, huolto-, varasto- ja työhuonerakennukset tyhjenivät kertaheitolla jääden ne omistavan Senaatti-kiinteistöjen ylläpitovastuulle. Ympäri mäkeä vankilarakennusten läheisyydessä sijaitsevien useiden vankilan henkilökunnan asuntojen tyhjenemisessä oli liukuma-aika. Muutamien vuosien kuluttua kaksi uuden asemakaavan myötä purku-uhan alla ollutta henkilökunnan asuinkerrostaloa autioituivat (niin sanotut *Siittola* ja *Kivitalo*, ks. liite 3). Käytännössä Kakolanmäellä oli siis hyvin hiljaista, autiota ja yöaikaan pimeää, sillä vankilan lähdettyä myöskään kaupunki ei ylläpitänyt katuverkkoa (PS & HS 3). Massiivisissa vankilarakennuksissa oli vain lämmitys päällä, mutta ei valaistusta tai muutaakaan ylläpitoa (OO 17).

Noin vuosina 2007–2014 Kakolanmäellä ehti liikkua monenlaisia urbaaneja löytöretkeilijöitä. Aidatuille alueille mentiin sisään, vankilarakennuksiin murtauduttiin ja sisätiloissa tehtiin paljon ilkivaltaa. Vielä viimeisen sisätilojen turistikierron jälkeenkin tiloja erilaisille ryhmille satunaisesti esitellyt Salminen kuvailee keskusvankilan sisätilojen päässeen järkyttävään kuntoon. Tyhjiään olleissa rakennuksissa ei ollut sähköjä, ikkunoita oli vaneroitu umpeen eli sisällä oli pilkkopimeää, ikkunoita oli rikottu, lattioilla oli lasinsiruja, tiloissa oli oleskellut ihmisten lisäksi eläimiä ja käytävillä oli jopa ulostetta. (AS 5, 8.) Tyhjentyneen tilan haltuunottoon on löytynyt halukkuutta monella.

Vaaratilanteiltakaan ei välttytty Kakolanmäen tyhjiään olon aikana: alueella on ollut ainakin kolme tulipaloa mm. Kakolan lautatarha-nimisen varastorakennuksen palaessa maan tasalle vuonna 2010 (Lahtinen & Salminen 2014, 223; Hakamäki 2016, 191). Eräänä talvena Salminen kertoo soittaneensa kolme kertaa poliisit havaittuaan ulkopuolisten ihmisten vaarallista

toimintaa työmaa-alueilla. Kerran hän keskeytti pikkupojat, jotka olivat surffailleet Kakolan Rivieran talvisen kylmässä lammessa rakennusfirman varastosta ottamallaan styroksilevyillä. Yksi oli kiivennyt vaarallisen korkealle kallionkielekkeelle videokuvaamaan muita. (AS 25.) Vuodesta 2013 asti mäellä asuneet Pia-Liisa ja Heikki Sankari ovat puolestaan korjauttaneet omista rakennuksistaan toistasataa rikottua ikkunaa, hätistelleet ilkivallantekijöitä ja soittaneet usein poliiseja hätiin. He arvioivat ilkivallanteiden keskittyneen suhteellisen lyhyeen ajanjaksoon noin vuosien 2011–2014 väliseen aikaan. Vuosina 2007–2011 ilkivaltaa tapahtui itse asiassa varsin vähän. Sen vähenemiseen vaikutti heidän mielestään selvästi vasta ihmisten muuttaminen alueelle ja kokoaikainen läsnäolo siellä. (PS & HS 3.)

Kulttuuriperintöarvostusten jäljille pääsemiseksi on oleellista kysyä aineistolta, mistä kaikesta ulkopuolisten ihmisten pyrkimys ottaa Kakolanmäellä vapautunut tila haltuun kertoo. Nimittäin samalla, kun haastateltavat pitävät tyhjillään olon aikana huonoon kuntoon pääsemistä valitettavana asiana, he myös vastaavat Kakolanmäen olevan kiinnostava ja suojelemisen arvoinen kohde nimenomaan paikallisille, turkulaisille, alueen käyttäjille ja myös laajemmin suomalaisille. Voidaan siis ajatella, että yhtenä vaikuttavana tekijänä juuri Kakolanmäellä tapahtuneeseen talonvaltaamistoimintaan on ollut alueen kiinnostavuus nimenomaan legendaarisena Kakolan vankilana, jonka koko Suomi on tuntenut nimeltä. Uusia omistajia vailla olleisiin rakennuksiin on haluttu päästä kurkistamaan sisään vaikka omin luvuin.

Koska kyseessä on entinen vankila, paikkaan liittyy erityisen mielenkiintoinen suljetun ja avoimen tilan vuoropuhelu. Sisään ovat aina Kakolan olemassaolon aikana päässeet vain pahamaineisimmat vangit, henkilökunta sekä muut harvat valitut, ja tähän tuli muutos vankilan muuttaessa pois. Tyhjillään olevasta kokonaisesta kukkulasta jännittävine, ainoastaan rajallisen joukon silmille avoinna olleine ja nyt tyhjentyneine vankilarakennuksineen tuli varsinainen ei-kenenkään maa – ja samalla määrittelemättömän ”meidän kaikkien” maa.

Salmisen haastattelun perusteella voidaan nähdä, että suuri yleisö on tulkinnut tämän taitekohdan niin, että vankilatoiminnan vaatiman eristyneisyyden poistuttua vankila-alueen ajateltiin muuttuneen avoimeksi ja ajateltiin, että sinne saisi mennä (AS 9). Tämä kuvastaa yhteisön kulttuuriperintökohteeseen liittämistä voimakkaita omistuksen tunteita. Tässä tilanteessa yhteisöllinen omistajuuden tunne joutui kuitenkin vastakkain niin sanotun maallisen omistajuussuhteen kanssa. Salminen kertoo kuulleensa Senaatti-kiinteistöjen vastuulliselta henkilöltä, että Kakolanmäen kiinnostavuus ja kysyntä yllättivät heidät tällöin täysin:

Sehän oli se ongelma, et ku ilmotettiin Turun Sanomissa et Kakola on tyhjentyä, se oli silloin syyskuun 16. päivä, niinku viikonlopun jälkeen. Ni, ihmisethän tuli tänne, ne

kuvitteli et tä on nyt niinku vapaa tä paikka, et ihmiset tuli ihan niinku sähköaitojen yli ja, ja tääl pyöri ihmisiä ympäriinsä. Ja siitäki oli niinku lehdessä kirjoitettuna et tää on vielä niinku valtion omistama paikka, et ei tänne niin vaa saa tulla - -. Sitte, just hän [Senaatti-kiinteistöjen edustaja] sano just tän et heil soi puhelin ihan tauotta. Et joko yksityiset tai sit entiset ihmiset jotka täällä ollu töissä tai, joskus ja asuneet, tai sitten iha turkulaiset, kaikki yhdistykset halus tänne - -. Et he oli hirvee yllättyneitä siitä, että herätti niin paljon niinku kiinnostusta. (AS 9.)

Tämä vankilan muutettua herännyt valtava kiinnostus kertoo ihmisillä olleesta tunteesta, että Kakola on jotain, johon muillakin kuin nimetyllä omistajataholla on oikeus. Mikä vain muu kohde ei herättäisi tällaista yleisöreaktiota: ”Verrattuna siie et jos joku sähkölaitokse talo tyhjennetään, nii siit ei oo mitää intressii tullu heille, ni. - - Se yllätti heiät tää kysyntä.” (AS 9.) Kakolaan haluttiin sisään näkemään ja kokemaan kaikkien tuntemaa, yhteistä menneisyyttä. Tämä kysynnän määrä sai Turun matkailupalvelunkin näkemään, että Kakolanmäessä ”on saumaa” (AS 9). Kuten tästä työstä käy ilmi, hyvin monilla oli ja on yhä tänä päivänäkin suoraa omakohtaista kokemusta vankila-alueesta sen toiminnan ajalta, mutta ei silti läheskään kaikilla kiinnostustaan osoittaneilla. Kakolanmäki ja sen menneisyys koettiin ja koetaan nytkin yhteiseksi, vaikkei Kakolan vankilasta olisikaan henkilökohtaista aiempaa kokemusta. Kulttuuriperintöyhteisö on laajempi kuin välittömän kokemuksen piirissä olevat ihmiset.

Nimitän välittömiä omakohtaisia kokemuksia laajempaa kulttuuriperintöyhteisöä ”meidän / turkulaisten Kakola” -diskurssiksi. Siihen kuuluu ajattelu, jonka mukaan Kakolanmäki on laajan ihmisjoukon yhteistä omaisuutta, jonka omiminen on tuomittavaa ja jota koskevaan päätöksentekoon koko tämän laajan joukon tulisi saada voida vaikuttaa. Tämän diskurssin esimerkki on esimerkiksi Kakolanmäen puolesta järjestetty mielenilmaus viikonlopputapahtuman muodossa. Puhuimme mielenilmauksesta ja sen paljastamista tunteista tai ajattelusta Salmisen (AS 26) haastattelussa. *Free Kakola weekend* -niminen tapahtuma järjestettiin Kakolan puiston ja Serpentiinitien alueella 2.-4.9.2011. Myös Kakola for the People -tapahtumaksi nimitetyssä viikonlopussa oli tarkoitus kiinnittää ihmisten huomio Kakolanmäellä tapahtuvaan muutokseen ja saada päättäjiä miettimään myös muuta käyttöä alueelle. Tapahtuman järjestäjien toive olisi ollut vapauttaa Kakolan vankila-alue kaikille avoimeksi puistoksi. (Yle Uutiset 31.8.2011; Nieminen 2012, 38-39; Lahtinen & Salminen 2014, 218.)

Salminen näkee tapahtuman taustalla olleen ajattelun utopistisena tilojen silleen jättämisen toivomisena. Kuitenkin kritiikkiä olisi voinut kohdistaa hänen mielestään tällöin etenkin Turun kaupunkia kohtaan siitä, miksei siltä löytynyt halukkuutta ja varoja panostaa tällaisen kohteen tulevaisuuteen. (AS 26.) Tulkitsen mielenilmauksen osoittaman ajattelun ja myös Salmisen näkemyksen ilmentyminä ”meidän / turkulaisten Kakola” -diskurssista. Kakolanmäen ajatellaan

kuuluvan turkulaisille, tavallisille ihmisille. Kulttuuriperintöyhteisöksi määrittyy aineistossani siis häilyvärajainen joukko nimeltä ”turkulaiset”.

Huoli kulttuuriperinnön heitteille jäämisestä

Aineistosta välittyy vahvasti jaettu käsitys Kakolanmäen tyhjillään olon ajasta poikkeavana ajanjaksona, jolloin alue oli ikään kuin jätetty heitteille, oman onnensa nojaan. Kaikki aihetta kommentoivat informantit tuntuvat jakavan ajatuksen siitä, että pitkittynyt myymättä olemisen, ilkeilyn ja ränsistymisen aika oli Kakolanmäelle huono asia. Myös jonkinlainen konsensus vaikuttaisi olevan siitä, että eri tavalla toimimalla ainakin joitain tähän vaikuttaneita asioita olisi voitu muuttaa. Syistä tai syyllisestä vain ollaan jonkin verran eri mieltä.

Salmista huolestutti tyhjillään olon aikainen yleinen välinpitämättömyys. Havaitessaan itse, kuinka huonoon kuntoon rakennukset olivat jo päässeet, hänellä heräsi huoli siitä, että rakennusten annetaan päästä niin huonoon kuntoon, etteivät ne tule enää menemään kaupaksi. (AS 18.) Kiinteistöjen huonoon kuntoon pääsyn syyllisenä näyttäytyy omistaja Senaatti-kiinteistöt, mutta Salminen antaa osansa muillekin tilanteeseen vaikuttaneille tahoille. Museovirasto ei ollut vielä ottanut edes kantaa siihen, saako ikkunoissa olevia kaltereita poistaa. Salminen näkee tämän myyntiä vaikeuttaneena tekijänä. (AS 18.) Museoviraston lausunnot olivat siis hänestä liian tiukkoja, jotta realististen uusiokäyttöjen keksiminen ja siten myös kaupaksi meneminen olisi ollut mahdollista. Edellisten lisäksi Turun kaupungin toiminnassa olisi Salmisen mielestä ollut parantamisen varaa, mutta siinä hänen kritiikkinsä kohdistuu alueen tyhjien tilojen täyteen kaavoittamiseen (AS 26) ja taloudellisten ja/tai suojelullisten panostusten puutteeseen (AS 19).

Härö puolestaan pohtii Kakolanmäen kaupaksi menemättömyyttä näin:

Mut sit syyst tai toisest siin kävi niin, et sit sen, niinku arkkitehtikilpailun ja kaavanki jälkeen ni, niin, en tiedä mi-, johtuaks se aktiivisuuden puutteesta, mutta, se Kakola vaan ei käyny kaupaksi. Joko sitä ei myyty tarpeeks aktiivisesti, ja siinä kehiteltiin uusia erilaisia käyttöjä, mutta mikään niist ei mun muistikuvan mukaan lähteny realisoitumaa. (MH 5.)

Härö siis arvioi tyhjillään olon pitkittymisen syiden piilevän myynnin aktiivisuuden puutteesta. Se on varsin lähellä Salmisen päällimmäiseksi huolenaiheeksi noussutta yleistä välinpitämättömyyden ilmapiiriä. Härö puolustautuu näillä kommentteilla Salmisen esittämiä väitteitä vastaan siitä, että myynti olisi takkuillut siitä syystä, että uusia käyttövaihtoehtoja ei olisi ainakin mietitty Museovirastossa ja Senaatti-kiinteistöissä. Myynnin takkuileminen oli joka tapauksessa molempien mielestä harmillinen ja Kakolanmäelle haitallinen asia.

Tyhjilleen jäänyt yhteisölle merkityksellinen muistin paikka oli uhattuna perustavanlaatuisesti, koska sen oleellinen asia oli kadonnut: sen elävyys ja huolenpito. Ihmisiä, jotka yhä kokisivat, ylläpitäisivät, muokkaisivat ja välittäisivät eteenpäin alueeseen liitettyjä arvostuksia, perimätietoa ja paikkaan sidoksissa olevaa elävää kulttuuria ei ollut. Tätä kuvastaa Pia-Liisa ja Heikki Sankarin tapa käsittää ilkivallan ja rapistumisen syyt: käsityksessä korostuu ihmisten läsnäolon, elävän kulttuurin ja ylipäättään elämän poissaolo Kakolanmäeltä tuona aikana. Muutoksen avain kohti parempaa piili heistä nimenomaan läsnäolossa alueella ja huolenpidossa. Kesällä 2014 heidän rakennuksissaan asui yli parikymmentä lapsiperheiden jäsentä, joista tuli alueelle kaivattua elämää ja läsnäoloa. (PS & HS 3.)

Aineistossa huoli kulttuuriperinnön heitteille jäämisestä jaetaan, mutta herää kysymys, miksi tilanne sitten pääsi niin huonoksi, jos kohde kerran oli jaetun ajattelutavan mukaan erityisen merkittävä. Kysynkin aineistoltani, kenen vastuulla suojelemisen, elävyyden ja huolenpidon toteutuminen sitten on, jos on selvää, että nämä tulivat laiminlyödyiksi. Aineistoni koostuu Kakolanmäen keskeisistä toimijoista, joten sen luulisi voivan vastata tällaiseen kysymykseen erityisen hyvin.

Vastauksena kysymykseen aineistosta nousee vastuun siirtämisen teema. Se kuvaa kokonaisuuden monimutkaisuutta: kaikki vaikuttaa kaikkeen, ja siten lopulta mikään ei ole täysin minkään yksittäisen toimijan syy tai sen enempää ansio. Lähtökohta-asetelmana oleva monien korkeimpien auktoriteettien yhteistyö asettuu jopa itseään vastaan näin ajateltuna. Kakolanmäellä valtiolla on ollut kyseenalaistamaton suuri päätäntävalta, koska vankilat ovat Suomessa valtion laitoksia. Senaatti-kiinteistöt omisti rakennusten lisäksi Kakolanmäen maat. Toisaalta taas kaupunki, jonka keskustan tuntumassa tämä kohde on yli 150 vuoden ajan kehittynyt maineeseensa, on varsinkin vankilatoiminnan päättymisen vuoksi ehkä merkittävämmässäkin asemassa päättämässä sen tulevaisuudesta. Suojeluviranomaiseksi määrittyvät sekä ensisijainen, valtakunnallinen Museovirasto alueen valtionlaitostaustan vuoksi että pienemmässä osassa myös paikallinen viranomainen Turun Museokeskus. Kun alueen eri osat vielä myytiin yksitellen eri yksityisille omistajille, vastuun siirtelyn mahdollisuudet olivat valmiina. En tarkoita tällä, että kukaan ei ottaisi vastuuta teoistaan, sillä näin nähdäkseni ja aineistossani tapahtuu. Tarkoitin alleviivata muutoksen monimutkaisuutta ja vastuiden hajoamista monille tahoille. Totean aineistooni laajasti nojaten, että Kakolanmäen väliaikatilan pitkittymistä ei voi nähdä yksin minkään edellä mainitun tahon vastuuna tai syynä, vaan näiden kaikkien vastuuna ja syynä (sisältäen valtion, kaupungin ja museoviranomaisten päätöksenteon monet toisistaan irralliset elimet).

Kuka saa omistaa ja kenellä on lupa hyötyä

Pia-Liisa ja Heikki Sankari näkevät alkuperäisen asemakaavan mukaisen tulevaisuuden lähteen sivuraiteille jo maanomistaja Senaatti-kiinteistöjen toteuttamissa tontti- ja rakennuskaupoissa. Kaupantekotapaa muutettiin sillä tavoin, että heidän mukaansa pienten toimijoiden ei ollut enää taloudellisesti mahdollista osallistua tarjouskilpailuihin:

HS: Mutta sit siin kaupanteon jossain vaiheessa sitte Senaatti-kiinteistö[t] muuttiki sitten systeemiä siten, että vanhat rakennukset myydäänkin yhdessä uudes-, uudisrakennusoi-keuksien kanssa. Joka luonnollisesti pudotti pois sitte, semmoset toimijat niinku yksityiset ja, yhdistykset ja säätiöt. Sit jäi niinku, grynderit niinku jäljel, jotka on kiinnostunu rakennusmaasta ja jot-, joille sit taas niinku vanhat rakennukset on enemmän niinku taakka ku se, varsinainen bisnes. (PS & HS 2.)

Näin argumentoituna Kakolanmäen tulevaisuuden muotoutuminen arkkitehtikilpailussa ja kaa-voituksessa ajatellun kaltaiseksi näyttää tyssänneen jo varsin alkumetreillä. Martin haastattelussa toisaalta käy ilmi, että uudisrakennusoikeudellisen naapuritontin osto oli vapaaehtoisena optiona vankimielisairaalan oston yhteydessä. Silti, kuten myöhemmin kaikkien muidenkin alueella myytyjen vanhojen rakennusten myynnin kohdalla on käynyt, Martti yrityskumppaneineen käyttivät osto-oikeutensa samalla kertaa myytäviin viereisiin uudisrakennustontteihin. (MH 2.)

Niinpä vaikka kaikkien vanhojen vankilarakennusten myyminen ei olekaan tapahtunut ”pakko-kauppaamalla” niitä yhdessä uudisrakennustonttien kanssa, on Sankareiden esiin tuoma huoli looginen. Yhdistettyinä paketteina kauppaamalla ostot ovat todennäköisesti houkutelleet vain taloudellisesti suuria toimijoita ja myös asettaneet näitä etulyöntiasemaan pelkistä vankilarakennuksista kiinnostuneisiin nähden. Tällä tavoin voidaan ajatella, että vanhojen vankilarakennusten omistuksen siirtymistä ei käytännössä edes mahdollistettu muille kuin suurille rakennusalan toimijoille.

Vankilarakennusten siirtyminen suurten rakennusliikkeiden omistukseen näyttäytyy Sankareiden retoriikassa selvästi negatiivisessa valossa ja jopa uhkakuvana, joka on osin toteutunutkin. Välittyhän heidän alkuperäisistä toivekuvistaan Kakolanmäki pienten toimijoiden yhteisöllisenä, elävänä ja kulttuuripainotteisena kokonaisuutena. Ainakin alueesta kiinnostuneen pienen kulttuuritoimijan näkökulmasta Kakolanmäki on näyttäytynyt suurten toimijoiden pelikenttänä:

HS: - - tuol ei ollu mitään rakennustyömaata muuta ku sitte toi Hartela tossa, rakenteli, et ei siel ollu muuten semmosta. Kakstuhatviistoistahan myytii sitte vankimielisairaala - -, ja sii, siin, meni tämä uudisrakennustontti niinku samassa, niinku puhuttii et nää myytiin

aina näin kimppaa. Ni senki osti sitten, rakennusliike ja he myivät taas tämän tontin sitte eteenpäi. (PS & HS 4.)

Lainauksessa ei moitita rakennusyhtiötä, mutta puhetavalla ja sanavalinnoilla rakennetaan kaikista rakennusliikkeistä keskenään yhteneväistä kuvaa ja toisaalta puhuja tietoisesti etäännyttää itseään niistä. Hartela, jolta Sankarit ostivat omat rakennuksensa, mainitaan nimeltä, mutta vanhimielisairaalan ostaneita Rakennuspalvelu J. Martti & Co:ta ja Hento Kiinteistöjä tai heiltä myöhemmin tontin ostanutta PEAB-rakennusyhtiötä ei tässä kohta nimetä. Tätä ennen itse asiassa myös rakennusliike YIT oli ostanut oman tonttinsa, ja tämän jälkeen ovat ostaneet ja/tai jälleenmyyneet tontteja Kakola Yhtiöt, Pohjola Rakennus ja OP Palvelukiinteistöt (ks. liite 3 aikajana). Suurten rahojen, tonttiosojen ja niiden edelleen myyntien tapahtumakenttä näyttäytyy Sankareiden puheessa vaikeasti käsitettävänä ja osin nimettömänäkin. Tällainen toimintakenttä voi olla muunlaisten toimijoiden vaikeasti tavoitettavissa. Uhkakuvaksi muodostuessaan tällaisessa tilanteessa monenlaiset äänet vaimennetaan suurten toimijoiden tieltä.

Ojala ottaa vastuun vankilarakennusten käyttötarkoitusten muuttumisesta asumispainotteisemmaksi, mutta ei näe, että monikaan muu asia olisi Kakola Yhtiöiden toimien seurauksena muutunut alkuperäisestä kaavasta. Hän nostaa itse esiin julkisuudessa esillä olleet väärät luulot asiasta: ”julkisuus on ollut se käsitys välillä, että ’ahaa, grynderi huutaa, vaatii lisää rakennusoikeuksia’, se on iha roskaa.” (OO 3.) Hän puhuu näin sen jälkeen, kun on kertonut yhtiön hakevista poikkeusluvista ja kaavamuutoksista. Ojala haluaa siis alleviivata, että Kakola Yhtiöiden motiivina muutoksille ei ole ollut lisärakennusoikeuksien saaminen, vaan jokin muu asia. Hän painottaa rakennusoikeuksien ja rakennuspaikkojen pysyneen lähes entisellään, ja näkee muutoksien kohdistuneen vain rakennusten käyttötarkoituksiin ja autopaikoitukseen:

Siis käytännöllisesti katsoen täällä on ihan sama rakennusoikeusmäärä mitä täällä mäel on ollu sen alkuperäsen kaavan mukaa. Vaan se mitä saa rakentaa, mihin saa rakentaa, millä tavalla saa rakentaa et niis on tehty muutoksia, ja aika vähän siihenki että mihin saa rakentaa, et kyl, siis kyl nä periaattees on kaikki rakennukset kaikki rakennuspaikat on edelleen lähes niitä mitä on alkuperäsesti. Suurin muutos on nimenomaa autopaikotusjärjestelyt, ja sitten se että mitä, min-, minkälaista toimintaa täällä voi olla. (OO 3.)

On oleellista kysyä, miksi Ojala haluaa alleviivata tässä yhteydessä sitä, että yhtiön motiivit eivät ole olleet sellaiset, kuin julkisuudessaakin on väitetty. Lausunnossa halutaan selvästi irtisanoutua käytetystä rakennustoimijaa kuvaavasta ilmaisusta ”grynderi”, johon liitetään tässä ajattelussa ahneus ja taloudellisen hyödyn maksimointi. Irtisanoutumalla voimakkaasti jostakin ääripäästä saadaan aikaan vertautuminen johonkin vastakkaiseen ääripäähän. Tässä tapauksessa vastakkainen ääripää olisi alueen, kohteen itsensä ja sen käyttäjien etuja ajava toiminta, jossa ensisijalla ei ole taloudellisen voiton tekeminen. Tästä on luettavissa Ojalan toive tulla nähdyksi

toimijana, jolle Kakolanmäki on muutakin, kuin sijoitus. Ojala arvostaa Kakolanmäkeä sen menneisyyden ja merkittävyyden vuoksi, eikä halua tulla nähdyksi näitä puolia tuhoavana tai väheksyvänä toimijana. Tällä tavoin hän pyydettyäessä kuvailee Kakola Yhtiöitä alueen toimijana:

No mä kuvailisin sillä tavalla että jos meitä ei olis, niin Kakolanmäelle ei oltais rakennettu yhtään mitää. Se ois raunioina ja meil ois täällä rauniot nyt sitten. Ja nyt mietittäis että minkä muotoinen se, se Kakolan rauniomuseo on. - - Joku sano että kyllä tääl on ostanu jo kaks muutaki rakennusliikettä jo aikasemmin. OK, ostanut tuolta rinteiltä, alhaalta, mut me ollaan ostettu Kakolanmäki, ja mahdollistettu tämän kulttuurihistoriallisen ympäristön säilyminen. Me ollaan se joka säilyttää nää rakennukset, me jäädään ainoana tänne mäelle. (OO 9.)

Rakennusliikkeiden ja muiden omistajien kanssa neuvottelevan Härön käyttämässä retoriikassa puolestaan tasapainoillaan mielenkiintoisesti sen välillä, voiko suuren rakennusliikkeen omistajuus kulttuuriperintökohteelle olla hyvä vai huono asia. Hän tuo esiin Museoviraston työhön erilaisten suojeltujen rakennuskohteiden kanssa liittyvän seikan. Hyvin paljon on loppupeleissä kiinni siitä, millainen henkilö ja toimija ostaja sattuu olemaan. Härö ei näe Museoviraston tai valtiokohteissa myyjänä toimivan Senaatti-kiinteistöjenkään voivan vaikuttaa tässä asiassa kuin tiettyyn pisteeseen asti. (ks. MH 14.) Hän siis korostaa ostajan vastuuta.

Härö toteaa: ”me voidaan säätää että, tai vaikuttaa siihen et myydään vastuullisille omistajille, mutta tuota, minkälaisia ne omistajat on niin, se ei tietenkään oo meidän käsissä” (MH 14). Niinpä ostaja voi olla hyvinkin itsepäinen ja omista näkemyksistään kiinni pitävä (ks. MH 14), mutta toisaalta uusi omistaja voi olla myös myyjän ja museoviranomaisen toiveisiin mielellään mukautuva. Ostajalta voidaan edellyttää museoviranomaisen kanssa neuvottelemista, joihinkin ehtoihin sitoutumista ja suojelukriteerien täyttymistä, mutta aina on paljon asioita, jotka jäävät omistajan oman harkinnan varaan. Tällöin on omistajasta itsestään paljon kiinni, missä määrin hän haluaa esimerkiksi säilyttää, kunnostaa tai korostaa rakennuksen historian eri puolia. Rakennusliikkeen omistajuus voi siis olla kulttuuriperintökohteelle tästä näkökulmasta katsottuna yhtä lailla hyvä tai huono asia – omistajan ominaispiirteet ja jopa yksittäisten ihmisten luonteet ratkaisevat.

Edellä kuvatut pohdinnat omistajatahojen erilaisuudesta ja tämän vaikutuksista kohteeseen tiivistyvät kysymykseen: kenellä on lupa hyötyä Kakolanmäestä? Tähän kysymykseen annettavista erilaisista vastauksista johtuu vaihteleva suhtautuminen siihen, millaisten toimijoiden, yhteisöjen tai ihmisten ajatellaan olevan sopivia kulttuuriperintökohteen omistajia. Tulkitseen aineistoni viestivän kahtalaisia näkökulmia: yhtäältä Kakolanmäki nähdään kaikkien yhteisenä

omaisuutena, minkä takia tulkitaan, että myös omistajuuden tulisi sirpaloitua monelle pienelle toimijalle yhden tai muutaman suuren sijaan. Taloudellisen hyötymisen ei sallita keskittyvän yhdelle tai harvoille toimijoille. Toisen näkökulman mukaan ei ole kysymys edes niinkään *luvasta* hyötyä, vaan Kakolanmäestä kuuluu pystyä hyötymään taloudellisesti sen tahon, joka on sen muutokseen satsannutkin. Toimijalla on siihen kaikki oikeus.

Suojelun problematiikka

Rakennussuojelun teemat koskettavat suoraan Kakolanmäkeä, koska suurin osa vankilarakennuksista ja vankiloiden johtajiston asuintaloja on suojeltu sr-1-merkinnällä ja muuta vanhaa rakennuskantaa sr-2-merkinnällä. Rakennusten lisäksi koko alue on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY), ja lisäksi serpentiinitie ja puistoja on suojeltu. (AK 2010; RKY Museovirasto 2019.) Asemakaavassa koko alueesta määrätään seuraavasti:

Kokonaisuus käsittää vankilarakennukset muureineen, pihapiireineen sekä serpentiineineen ym. puistomaisine ja alueen ominaispiirteiksi luettavine luonnontilaisineen kohteineen. Rakennuskantaan, rakenteisiin, muureihin, luonnon- ja viherympäristöön, kulkuväyliin, serpentiineihin ja vastaaviin tehtävistä muutoksista on neuvoteltava museoviranomaisen kanssa ennen rakennus- ja toimenpidelupaa koskevan päätöksen antamista. (AK 2010.)

Mainittu neuvotteleva museoviranomainen on tässä tapauksessa Museovirasto ja osittain myös Turun Museokeskus. Suojelun kysymykset koskettavat tällä tavoin siis koko aluetta ja kaikenlaista toimintaa siellä. Suojeluarvot joutuvat puntariin jokaisen Kakolanmäellä rakennuksiin, rakenteisiin tai maisemaan kajoavan toimijan kohdalla.

Kakolanmäen suojeluluokitukset perustuvat lopulta kuitenkin nekin vain yhden toimijan luomaan arvoasetelmaan, olkoonkin, että tämä taho on julkisesti tunnustettu, laein säädely ja rakennussuojelun alalla ajantasaisimman tiedon omaava. Kuten Eeva Karhunen kirjoittaa, rakennusperinnön taiteellista ja historiallista merkittävyyttä koskevaa arvopäätelmää ei voida todistaa, koska tätä varten ei ole olemassa formaalin logiikan mukaisia päättely- tai siirtymäsääntöjä. Kohteen kulttuurihistoriallinen arvokkuus on siten sosiaalisesti konstruoitu tulkinta, joka ponnistaa kulttuurisista lähtökohdista ja peilaa julkista keskustelua. Menneisyyteen luodulla yhteydellä oikeutetaan rakennusperinnön arvotulkinnat, jotka kuitenkin syntyvät nykyisyyden toiveista. (Karhunen 2014, 142.)

Aineistoni teemoittelu osoitti selvästi, että asiantuntijatahon auktorisoitu lähtökohta ei ole ainoa, josta käsin Kakolanmäen suojelua arvioidaan. Kutsun suojelun problematiikaksi laajaa teemaa, jossa informantit neuvottelevat suojelukysymyksistä eri lähtökohdistaan ponnistaen. Halu suojella Kakolanmäkeä yhdisti kaikkia informantteja, mutta se, kuinka suojelu toteutuu parhaiten todellisuudessa, jakoi näkemyksiä.

Suojelun tärkeysjärjestykset ja reunaehdot eri toimijoilla

Niin asemakaavoitus kuin museoviranomainen edustavat yleisesti ottaen suojelun asiantuntija- ja viranomaistahoja. On kuitenkin vähintään yhtä tärkeää, ellei tärkeämpääkin huomioida myös ei-auktorisoitujen toimijoiden taso: kulttuuriperinnön omistajat eli turkulaiset, suomalaiset, entiset, nykyiset ja tulevat alueen käyttäjät. Myös kaikki he määrittelevät heitä koskettavan kulttuuriperinnön suojelemisen tarpeen ja sen saamat muodot. Nämä kaksi tasoa limittyvät keskenään, sillä viranomaiset luonnollisesti pyrkivät tekemään sellaisia linjauksia ja päätöksiä, jotka palvelisivat mahdollisimman hyvin koko kulttuuriperintöyhteisön intressejä. Tarkastelussa on kuitenkin tarpeellista käyttää laajaa käsitystä kohteen suojeluarvoista neuvottelevista tahoista. Nimenomaan eri tahojen näkemysten risteyskohdissa syntyy erimielisyyksiä siitä, millä tavoin suojelua pitäisi toteuttaa, ja tätä neuvottelua tutkin tässä työssä.

Eeva Karhunen on kiinnittänyt huomiota kulttuuriperintöä määrittelevien tahojen jakautumiseen asiantuntijoihin, joiden tieto perustuu eksplisiittiseen viralliseen tietoon, sekä asukkaisiin, joiden tieto perustuu aineettomaan ja yhteisölliseen perintöön. Jälkimmäisten tulkinta haastaa ja täydentää virallista tietoa. (Karhunen 2014, 5, 26-27.) Vastaavanlainen näkemysten lähtökohtien jakautuminen näyttäytyy aineistossani selvästi. Tämä nousi esiin suojelun problematiikaksi nimittämänäni teemana.

Haastatelluista Härö edustaa yleisesti tunnustetun asiantuntijan näkökulmaa, mitä tulee rakennusuojelukysymyksiin. Tämä näkyi hänen tavassaan arvioida Kakolanmäen suojeluarvoja, suojelun syitä ja tavoitteita. Lähimmäs paikallisen asukkaan asemaa sijoittuvat haastatelluista Pia-Liisa ja Heikki Sankari, jotka ovat jo vuosia asuneet Kakolanmäellä. Heidän puheessaan perusteluina suojelemiselle näyttäytyivät yhteisölliset arvot, joita tulkitsen heidän kotinsakin edustavan heidän puheessaan. Heille on selvinnyt, kuinka yhteisöllistä ja monipuolista elämää heidän rakennuksissaan on eletty aiempina vuosikymmeninä. He ovat omalla toiminnallaan pyrkineet sekä tuomaan yhteen uudestaan samoja tuon Kakolan menneen ajan yhteisön jäseniä, että luomaan uutta elämää ja paikallisperinnettä omalla asumisellaan, kahvila- ja kulttuuritoiminnallaan. (PS & HS 4.)

Sankarit pitävät erityisen tärkeänä, että Kakolanmäelle jäisi niin sanottua tyhjää tilaa. Tällä he eivät tarkoita täysin ilman käyttöä olevaa tilaa, vaan ainakin osittain alkuperäiseen muotoon jätettyjä tiloja, joihin kenellä tahansa olisi mahdollisuus päästä sisään aistimaan niitä. (PS & HS 8.) Kakolanmäen vanhat rakennukset tulee heistä säilyttää, minkä toki turvaavatkin jo niiden suojelumerkinnot. Suojelun toteutumiseen kuuluu heistä kuitenkin jotain muutakin, kuin pelkkä virallinen suojelumerkintä:

HS: Paitsi et se on niinku, säännöllä turvattu, mut kylhä se niinku, pitää siin olla. - - oleellisint ois kuitenkin se et on semmosia, semmosta tilaa minne voi niinku mennä ja - - PS: Ja tavallaan kaikki voivat mennä, et ei se oo pelkästään niinku, joku, tietty ryhmä tai jotain, et on mahdollisuus. Ja sillä se tavallaan se, se, sillä sen se historia jää elämään myöskin. (PS & HS 8.)

Sankareiden suojelun tärkeysjärjestyksissä etusijalla vaikuttaisivat siis olevan alueen tavoitettavuus ja historian säilyminen elävänä alueen käyttäjien muistissa. Toiveessa kenen tahansa kävijän tiloihin pääsemisestä heijastuu nähdäkseni tyytymättömyys Kakolanmäen rakennusten muuttamiseen niin suurelta osin yksityiseen asuinkäyttöön. Tilojen avoimuus ja saavutettavuus ovat Sankareiden lähtökohdasta katsottuna ensiarvoisen tärkeitä kulttuuriperinnön säilymisen kannalta.

Muiden informanttien suojelunäkemyksen lähtökohdat olivat jokseenkin erilaiset kuin Härön tai Sankareiden. Huomionarvoista kylläkin, moni heistäkin toi esiin omakohtaisuuden Kakolanmäkeen: Martti kertoi halunneensa aina oman linnan (JM 2) ja Ojala kertoi viettäneensä lapsuuttaan alueella (OO 2). Salmiselle Kakolanmäestä oli vuosien saatossa tullut henkilökohtaisesti tärkeä kohde ja kenties enemmän kuin pelkkä työpaikka. Näin nämä informantit lähenevät osittain paikallisnäkökulmaa. Ovathan he kukin Turun lähiympäristössä eläviä yksilöitä, joilla on näin oikeutettu paikkansa Kakolanmäen kulttuuriperintöä jakavassa yhteisössä.

Näen kuitenkin tässä asiassa rakennustoimijoiden Martin ja Ojalan lähtökohdat keskenään samankaltaisina ja muista informanteista erilaisina. Heidän omistajuussuhteensa vankilakiinteistöihin ja tavoitteensa muuntaa ne saneerauksen yhteydessä johonkin uuteen ja taloudellisesti kannattavaan käyttöön asettavat heidän suojelunäkemyksensä lähtökohdat eri viivalle muiden haastateltujen kanssa. Tämä lähtökohdan ero muihin verrattuna näkyi siinä, kuinka heidän kanssaan Kakolanmäen suojelusta puhuminen ei ollut mahdollista ilman, että mukaan keskusteluun tulivat pohdinnat taloudellisista, rakennusteknisistä tai muista realiteeteista. He saattoivat omien sanojensa mukaan pitää mukavana ajatuksena rakennusten osien entisellään säilyttämistä, mutta kertoivat sen mahdottomuutta osoittavan ammattimaisen mielipiteensä. Halu

suojella ja varjella Kakolanmäkeä oli selvä molemmilla, mutta suojeleminen näyttöä jonain, jonka reunaehdot ovat liukuvat ja niitä on mahdollista liikutella.

Muista erillään ja keskenään jokseenkin lähekkäin ovat vielä alueen majoituspalveluntarjoajien edustajien lähtökohdat. Vankimielisairaalan majoituspalvelun parissa työskentelee Max Lindén ja lääninvankilaan tulevan vankilahotellin parissa Tomi Peitsalo. He kumpikin tarkastelevat Kakolanmäen suojelemisen kysymyksiä lähes yksinomaan vain heidän ammattinaan olevan majoitus- ja matkailutoiminnan näkökulmasta. Tämä näkyi Lindénin haastattelussa ja Peitsalon sähköpostitiedonannossa tietynlaisena etäisyyden ottamisena tai pitämisenä tutkimuskohteesta. He olivat informanteista kaikkein vähäsanaisimpia eivätkä ilmaisseet juurikaan henkilökohtaista sitoutumista tai alueen muutokseen liittyviä voimakkaita tunteita. Suhtautuminen oli varsin puhtaasti heidän työhönsä rajautuvaa. Näin ollen myös heidän arvionsa Kakolanmäen suojelemisen toteutustavoista rajautuivat alueen matkailuun liittyviin asioihin, kuten kiinnostavuuteen, vetovoimaisuuteen ja viihtyisyyteen.

Suojeleuarvot tornikeskustelussa: suojelediskurssi ja vetovoimadiskurssi

Kakolaan suunnitellun tornin tapaus (ks. luku *Näköalatorni tai tornitalo*) on erinomainen esimerkki suojelemisen problematiikasta Kakolanmäen muutosprosessissa. Tornisuunnitelma pakotti kaikki asianosaiset muodostamaan näkemyksen siitä, mitä jonkin tällaisen täysin uuden, alkuperäiseen arkkitehtuuriin kuulumattoman maamerkin rakentaminen merkitsisi ja kuinka he suhtautuvat ajatukseen. Torni-idean on myös täytynyt syntyä alkujaan jossain suhteessa suojelekysymyksiin, koska torni oli suunnitella Kakolan keskusvankilan suljetun sisäpihan koillisnurkkaukseen eli suojeleiksi määrättyjen rakennusten välittömään läheisyyteen. Tornista käyty keskustelu liittyy aineistossani vahvasti kysymyksiin alueen, maiseman tai merkittävän historiallisen kohteen säilyttämisestä, korostamisesta, sille kunnian tekemisestä tai joidenkin mielestä turmelemisesta.

Haastatelluista Ojala ja Salminen kertovat kannattaneensa tornia ja Sankarit ja Martti olivat ajatusta vastaan (OO 8; AS 19; PS & HS 8; JM 8). Lindén ei sanojensa mukaan vastusta uudistusmielistä arkkitehtuuria, mutta hänestä on silti ehkä ihan hyvä, ettei miljööseen hänestä huonosti sopiva torni toteutunut (ML 18).

Härö puolestaan kertoo olevansa henkilökohtaisesti hieman eri mieltä, kuin mikä hänen edustamansa Museoviraston virallinen kanta asiaan oli. Hän oli aluksi torni-ideasta Ojalalta kulttuuriin suhtautunut ajatukseen positiivisesti, ja kertoo yhä henkilökohtaisesti ajattelevansa, että ”se olis voinu olla ihan ok, riittävän hyvin suunniteltuna”. Kuitenkin Turun Museokeskuksen sekä

esimiehensä, turkulaistaustaisen Museoviraston pääjohtajan kanssa keskusteltuaan hän oli valmis muuttamaan ammatillista näkemystään:

Mut sit siinä, Turun Museokeskus ja kyl sit meidän pääjohtaja, ja, muut paineet sai aikaan sen, että et kyl me sitten hyvässä mielessä otettiin myös lusikka kauniiseen käteen, ja lähdettiin hakemaan siihen kulmaan semmosta uudisrakennusratkasua, joka - - on sitte mittakaavaltaan pienempi ja maltillisempi ja tavallaan vastaa tätä olevaa pihatilaa. Ja sen tommosta suljettua luonnetta ja, ja tuota... Se on musta ihan hyvä ratkasu. (MH 10.)

Haastatteluaineisto kuitenkin osoittaa, että pelkästään tornin puolesta tai vastaan olemisesta ei voida vetää yhteneväisiä suoria päätelmiä puhujien suhtautumisesta Kakolanmäkeen. Tornin vastustajat ja kannattajat hyödynsivät erilaisia ja näennäisesti vastakkaisia diskursseja näkemystensä perustelemiseen. Tutkijana yllätyin kuitenkin havaitessani, että erilaistenkin näkemysten ja hyödynnettyjen diskurssien taustalla näyttäisivät olevan varsin samanlaiset toiveet: Kakolanmäen vetovoimaisuuden toivotaan lisääntyvän tulevaisuudessa, ja tämä halutaan kaikkien haastateltujen mielestä toteuttaa ainakin keskeisiä vankilarakennuksia suojellen.

Tornia vastustettiin vahvasti *suojeludiskurssiin* nojaten. Tarkoitan tällä menneisyyden jälkien suojelua, entisellään säilyttämistä ja varjelemista korostavaa puhetapaa. Esimerkiksi Härö ja Museovirasto perustelevat näkökantaansa suojeludiskurssiin nojaten. Edellisessä aineistolainauksessa Härön käyttämät sanavalinnat ”olevan pihan luonnetta vastaava” ja ”maltillinen ratkaisu” kuvaavat tätä. Hän jatkaa aiheen pohdintaa hyvin mielenkiintoisesti, sillä hän kertoo yllättyneensä siitä, kuinka kaupunkilaisten ja turkulaisten poliitikkojen mielipide ja tahto ”näytti sittenki lopulta olevan sen tornin rakentamista vastaan” (MH 10). Tämän hän tulkitsee nähdäkseni osoitukseksi rajan tulemisesta vastaan siinä, kuinka paljon kulttuuriperintöyhteisö sallii tätä kohdetta muutettavan. Säilyttäminen mahdollisimman entisellään osoittautui Kakolanmäen käyttäjien ja kokijoiden toiveeksi, ja tämän tahdon julkituleminen on Häröstä ainoastaan positiivinen asia, kuten seuraavasta käy ilmi:

Mut se oli musta, täysin riippumat siitä et mitä mä itse siitä ajattelen niin, must se oli myönteistä. Se ikään ku asetti jonkun rajan. Et ihan kaikki ei oo mahdollista. Että... Ja, ku siihe liittyy, nyt varmaa semmoseen turkulaiseen kaupunkimaisemaan ja siihe et mitkä on maamerkkejä ja muita niin, siit tuli semmonen niinku tavallaan hyvä mieli siit et joku häpy, tulee kuitenkin vastaa joskus sitte. Näissä asioissa. (MH 10.)

Tornia puolestaan kannatettiin *vetovoimadiskurssilla*. Tarkoitan tällä puhetta, jossa korostetaan Kakolanmäen alueellista vetovoimaa ja sen lisäämiseen tähtääviä toimia kuten turismin lisäämistä, alueen elävöittämistä ja lisäarvon luomista. Diskurssilla on yhtymäkohtia vastustamisessa käytettyyn suojeludiskurssiin ja päin vastoin. Vetovoimadiskurssi kytkeytyy esimerkiksi suojeluarvoihin jo silloin, kun Kakolanmäen vetovoimatekijänä pidetään sen menneisyyden

säilyttämistä ja esiin tuomista. Diskurssit asettuvat aineistossa kuitenkin eri näkökantojen perustelun välineiksi.

Kysyttäessä näkemyksiä tornin puolesta ja sitä vastaan esitetyistä argumenteista kaiken kaikkiaan, Ojala nostaa ensimmäiseksi esiin Kakolanmäen erityislaatuisuuden ja tunnettuuden tarjoamat mahdollisuudet. Mikäli kaupunkiin halutaan korkeaa rakentamista, niin Kakola olisi ollut Ojalan mielestä kuuluisana paikkana juuri oikea sijainti, sillä täytyisihän ensimmäinen tällainen toteuttaa merkittävälle paikalle, joka ylittäisi maan- ja jopa maailmanlaajuisen tiedotuskynnyksen. (OO 8.) Hän toteaa asian tällä tavoin omaa toimijuuttaan etäännyttävästi, millä hän varmaankin tuo tahallisesti puheessaan vastapainoa julkisuudessa yleiselle luulolle, että torni olisi hänen yhtiönsä alkuperäinen toive. Hän ennemminkin haluaa korostaa, että tornin rakentamisesta Kakolaan olisi ollut hyötyä laajemmin turkulaisille. Hänestä tällaisen merkittävän rakennuksen toteuttaminen juuri Kakolaan olisi potentiaalisesti rikkonut uutiskynnyksen, ja ”se olisi myöskin tuonu Turkuun älyttömät määrät turismia. Ja, sitä kautta jees, ja saanu niinku tätä mäkeä elävöitetty lisää.” (OO 8.) Laajan julkisuuden saaminen tällaisesta hankkeesta on Ojalan retoriikassa väline, jolla tavoiteltaisiin tavoitteena olevaa tilannetta, jossa alueen turismi lisääntyisi ja alue elävöityisi. Tornilla siis vain korostettaisiin entisestään alueen ainutlaatuisuutta ja tuotaisi sille lisäarvoa.

Sankarit perustelevat näkemyksiään suojeludiskurssilla. Pia-Liisa myöntää joidenkin muutosten ja uudistumisen välttämättömyyden, mutta peräänkuuluttaa säilyttämistä, sukupolvelta toiselle siirtymistä ja menneisyyden jälkien kunnioittamista kaikin mahdollisin tavoin:

PS: Et kyllä, totta kai pitää uudistua, mutta se et pitäs olla niinku, semmosissa et se historia, pala historiaa myös jää siihen näkyviin. Ja se siirtyy sukupolvilta toisille, et mä nään ainaki tän asian ihan niinku sillä tavalla. Et ei, ei pidä niinku et, jätetään tyhjäksi kaikki niinku sanottu, et eihä ne pysy siinä, mut se et niinku tavallaa sitä kunnioitetaa sitä historiaa, että. (PS & HS 8.)

Sankarit vetoavat suojeludiskurssiin mutta myös pyrkivät kumoamaan vetovoimadiskurssin mukaisesti esitettyjä, tornia puolustavia näkemyksiä. Kysyttäessä näkemystä, kuinka Kakolanmäkeä vaalittaisi ja suojeltaisi parhaiten, Heikki Sankari toteaa olevan aivan selvää ja ehdoton asia, ettei mikään talo säily tyhjänä, ja että taloille pitää olla käyttöä (PS & HS 8). Hän kuitenkin jatkaa näin:

HS: Mutta se et minkä, minkälaist se, mi-, millä lailla sitä vetovoimaa sit sinne kasvatetaa, et tota ni. Et, edellyttääks se sitten niinku, - - jos sä nyt viittaa tähän tornitalohankkeeseen mikä oli pari vuotta sitten nii...

RH: Esimerkiks, nii.

HS: Nii niin tota emmä tiä oliskos se sitten kasvattanu sitä vetovoimaa. - - Jos nyt ajatellaa et alue perustuu kuitenkin, - - vanhaan rakennuskantaa, minkä ympäri täydennysrakennetaan, ni onko se sitte, luoko se sit vetovoiman kasvattamist sit semmonen, 90 metrii korkee oleva, oleva talo sii sitte, että muuttuiks se niinku vetovoimasemmaks siitä. Vai onko se kenties et, löytäs se vetovoima siitä mitä siellä on jo. (PS & HS 8.)

Sankari ei siis ymmärrä näkemystä, jonka mukaan vanhojen rakennusten yhteyteen mäen laelle rakennettava torni olisi tuonut suurta lisäarvoa Kakolanmäelle. Hänen nähdäkseen uudisrakentamista on jo alueen laidoilla, mikä vähentää tällaisen hankkeen tarpeellisuutta entisestään. Hän kyseenalaistaa vetovoimadiskurssilla tornia puolustavan ajatuksen kokonaan tuomalla esiin vaihtoehdon, että vetovoiman ylläpitäminen ja lisääminenkin olisi mahdollista sillä, mitä alueella jo on, eli vanhoilla suojelluilla rakennuksilla. Lopulta näin vetovoimaisuuden lisääminen on siis Sankareidenkin puheessa tavoiteltava asia, jota Kakolanmäen uskotaan tarvitsevan. Keinot vetovoiman kasvattamiseksi ovat heille vain erilaiset, kuin vetovoimadiskurssilla tornia puolustaneille.

Janne Martin haastattelussa sama näkemys nousee esiin: hän toteaa jopa samoin sanavalinnoin kuin Heikki Sankari, että hänestä alueen vetovoiman pitäisi tulla vanhoista rakennuksista uuden tornitalon sijaan:

Siitä tornitalosta ollaan monta eri mieltä. Et et tota noi ni. Pitääkö sen olla sitte se vetonaula, vai pitäiskö näitte vanhoje rakennuste olla se vetonaula, että. Henkilökohtaisest oon sitä mieltä, et nämä vanhat rakennukset pitää olla ne vetonaula että. En oo sen tornitalon kannalla, että. Ja ihan, taas senki takia että, et alun perin tää piti olla suojeltu alue täysin, ja tämmösiä tornitalon kaltasia kotkotuksia ei pitäny sinne tulla, että. Et joku linja pitäis pitää. (JM 6.)

Lainauksessa näkyvät Martin perustelut ovat myös kiinnostavat. Hän itse asiassa pitää Härön tavoin tässä tärkeänä, että jokin yhtenäinen linja – johon kulttuuriperintöyhteisön jäsenet ovat saaneet vaikuttaa – löytyy ja myös pitää. Suojelun toteutumisen reunaehdon oli Martin näkökulmasta katsottuna sovittu jo suojelupäätösten päätyessä kaavaan, ja tästä poikkeaminen ei ole järkevää.

Mielenkiintoisesti vetovoimadiskurssi limittyi suojeludiskurssin kanssa siinä määrin, että niitä molempia on mahdollista hyödyntää niiden sisältöjen olematta ristiriidassa. Tästä esimerkkinä on Salminen, joka korostaa puheessaan olevansa ”vanhojen talojen säilyttäjä” eli kannattavansa yleisesti ottaen vanhan rakennuskannan säilyttämistä ja kunnioittamista, mutta kannattaneensa tästä huolimatta tornihanketta (AS 19). Hänkin siis tiedostaa käyttämiensä diskurssien olevan törmäyskurssilla, koska tuo esiin tämän kahtalaisen näkemyksensä. Hän kokee, että tornihanke olisi ollut mahdollista toteuttaa vanhoja rakennuksia ja historiaa kunnioittaen:

Et se että tänne ois tullu yks torni, joka ois voitu tehdä hyväl maulla, sen näköseks et se näyttäis vaikka vankilan vartiotornilta, niin, jos se ois vaik tehty graniitista ja, tommonen samanlainen rakenne ku näissä [vankilarakennuksissa] ni, sehän ois herättäny kaupungilt huomiota et mikä tuol on ja, ja sit ois voinu sanoo et no siel on Kakolanmäki ja. Et se ois niinku, tuonu mun mielestä enemmän e-, ku sanotaa et se pilaa tämän ni minun mielest se ois tuonu tätä enemmän esille. (AS 19.)

Tornin suurena hyötynä Salminen olisi nähnyt vetovoimadiskussin mukaisesti alueen kiinnostavuuden lisääntymisen suuren yleisön silmissä. Toisaalta Salminen tulee käyttäneeksi taidokkaasti molempien diskurssien logiikkaa toteamalla seuraavaa:

Ja sit sielt ois ollu hieno kattoo tätä, ihan tätä mäkeä, ylhäältä päin, ja sielt ois nähny pitkälle saaristoon, ja koko kaupunki ois näkyny tosi hienosti ku tä on kuitenkin jo niin korkeella mäellä et ei sen ois tarvinnu olla mikään, viiskytkerroksinen talo et sielt ois näkyny yläkerrasta, et. (AS 19.)

Näköala tornista Kakolanmäelle uudesta perspektiivistä olisi korostanut vanhojen rakennusten asemaa alueella tuomalla ne yleisön saataville ja nähtäville aivan uudella tavalla. Samalla näkymä tornista koko Turun ylle ja merelle sekä myös mereltä tämän maamerkin näkeminen olisivat hänen mukaansa lisänneet alueen vetovoimaisuutta.

Erikoisuuden ja tavanomaistumisen tasapaino

Tämän luvun otsikko viittaa siihen, mitä Kakolanmäen kaltaisen kulttuuriperinnön tuottamisprosessissa täytyy määritellä. Merkittävän menneisyyden omaava paikka on elinkaarensa taitoskohdassa määriteltävä uudelleen, brändättävä ja tuotteistettava, jotta sen elinkaari voisi jatkaa. Erikoisuus, ainutlaatuisuus, merkityksellisyys tai merkittävyys ovat ainesosia tähän. Kuitenkin samalla Kakolanmäkeä pyritään tietoisesti nyt sulauttamaan ympäröivään kaupunkimaiseen ja markkinoimaan sitä tulevaisuuden viihtyisänä ja arkisena asuinympäristönä tavallisille ihmisille. Nämä kahtalaiset tavoitteet alueen kehittymiselle näkyivät selvästi jo laajan asemakaavanmuutoksen yhteydessä. Kuten *Kaavoitus*-luvussa aiemmin esittelin, kaavamuutoksen tavoitteina olivat yhtäältä arvokkaiden rakennusten suojeleminen, aluekokonaisuuden turmelemisen välttäminen ja rakennuskannan ajallisen kerrostuneisuuden hyödyntäminen, mutta toisaalta myös käyttötarkoituksen muuttaminen, mäen avaaminen avoimeen ulkoilu- ja virkistyskäyttöön, uudisrakentaminen, alueen ympäröivään kaupunkirakenteeseen sitominen, toiminnallisen vetovoiman ja imagon kasvattaminen sekä alueen elävöittäminen. (AKS 2008, 4-5, 16, 22, 30-31.)

Oman lisänsä tämän kohteen arkistumiseen – tai yhtä lailla arkistumista vastaan taistelemiseen – antaa sen vankilamenneisyys. Paikkaan liittyy paljon todellisia ihmiskohtaloita, surullisia tragedioita, hurjia ja pelottavia tapahtumia. Synkän turismin suosio on ollut pitkään nousussa, joten tällaisten menneisyyden puolien hyödyntäminen brändissä tai matkailun hyväksi on hyvin mahdollista. Vaan entä sitten, kun halutaan vakuuttaa joku alueen hyvästä ja turvallisesta tunnelmasta ja onkin tarpeen häivyttää näitä samoja teemoja? Kuinka siis löytää tasapaino tavanomaistumisen ja erikoisuuden välillä, kun tuotetaan Kakolanmäestä kulttuuriperintökohde? Tätä teemaa käsittelem tässä luvussa.

Julkinen huomio ja kritiikki osoituksina kulttuuriperinnön merkittävydestä

Jotkin tavat, joilla Kakolanmäen toteutuneet ja toteutumassa olevat jatkokäytöt on päätetty, ovat herättäneet huomiota ja kritiikkiä. Vankilarakennusten omistajien kohtelua viranomaistahoilla on syytetty epätasa-arvoiseksi (MH: 7) ja lupa-asiat ovat poikineet yhden jos toisenkin mediakohun. Tutkimuskohteen kohdalla ovat poikkeuksellisia ne voimakkaat tunteet, joita omistajien tekemät rakennuslupahakemukset, päätökset ja linjaukset remonteissa ovat herättäneet. Voimakkaat median ja yleisön reaktiot kertovat kohteen merkittävydestä ja erityisestä asemasta kaupungin päätöksenteon piirissä.

Yksi mediakohu syntyi *Tekniikka&Talous*-lehden marraskuussa 2016 julkaiseman uutisen myötä, mitä varten oli haastateltu Olli Ojalaa (Törmänen 21.11.2016.). Otsikkoa ”Kiristämällä ja uhkailemalla” kantavassa jutussa kirjoitettiin näin:

Vanhoiden rakennusten muutokset ovat jatkuvaa kaupankäyntiä.

– Kiristystä, uhkailua ja lahjontaa on kautta aikain käytetty neuvotteluissa, Ojala hymähtää.

– Me emme lahjo, mutta kiristystä ja uhkailua käytämme kylläkin. Sanomme, että jos te haluatte, että laitamme tämän paikan kuntoon, nämä reunaehdot on hyväksyttävä.

Ojala oli puhunut jo ennen kaupan vahvistamista tietyt asiat alustavasti selviksi Museo-
viraston ja kaupungin kanssa. Hänen asemansa oli vahva, sillä kaikille oli jo selvää, että alkuperäiset kaavaehdot eivät toimi. (Törmänen 21.11.2016.)

Artikkelissa kerrottiin Kakola Yhtiöiden saaneen Turun kaupungilta useita poikkeamispäätöksiä muutostöihin. Juttua levitettiin Turun virkamiehille ja päättäjille, jotka heitä aiheesta haastatelleen *Turun Sanomien* mukaan kiistivät tulleen painostetuiksi Kakolanmäkeen liittyvässä päätöksenteossa. Ojala perusteli kommenttejaan sanomalla puhuneensa yleisellä tasolla. (Heino 3.12.2016b.) Aihetta käsiteltiin myöhemmin vielä muun muassa *Yle MOT*:n jutussa (Miettinen

10.5.2017), jota varten oli haastateltu Ojalan lisäksi myös Heikki Sankaria, Janne Marttia ja Mikko Häröä.

Esitetyt epäilykset kiristyksestä ja uhkailusta ovat siis tulleet tutuksi kaikille haastateltavilleni lähes varmasti jo ennen tämän työn toteuttamista. Asianosaiset haastateltavat myös kommentoivat aihetta haastatteluissa joko oma-aloitteisesti tai haastattelijan pyynnöstä. Haastateltavien näkemykset aiheesta olivat pitkälti samat, kuin uutisjutuissakin. Aihetta ja tilannetta ei ole tarpeen arvioida tässä yhteydessä tarkemmin, sillä tämän tutkimuksen fokus on muualla. Tapaus on Kakolanmäen kulttuuriperintöarvostuksia tarkasteltaessa ennen kaikkea osoitus suurten tunteiden ja vahvojen mielipiteiden liittymisestä kohteeseen. Näen näin laajassa mediajulkisuuden saamisessa olevan kyse siitä, että Kakolanmäki on poikkeuksellisen merkittävä kohde Turun kaupunkikuvalle, kaupunkisuunnittelulle ja imagolle, ja kuten valtakunnallisen *Yle MOT*:n laaja juttu osoittaa (Miettinen 10.05.2017), kohde ja asia kiinnostavat myös maan laajuisesti. Näin laajalle kulttuuriperintöyhteisölle tärkeän kohteen kohdalla kaikenlaisen päätöksenteon läpinäkyvyyden tarve on suuri, ja kun se on kyseenalaistunut, asian saama huomio on vastaavasti ollut suurta.

Julkisuudessa ovat herättäneet huomiota, osittain edeltävän tapauksen yhteydessä, jotkin Kakolanmäen jatkokäyttöjen lupapäätökset. Keskustelun kohteena ovat olleet suojeltujen vankilarakennusten ikkunoiden vaihtaminen uusiin, kaltereiden poistaminen, parvekkeiden teko sekä jo kaatuneet näköalatornin suunnitelmat ja funikulaari eli rinnehissi. Näistä kaikista on kirjoitettu ja käyty keskustelu varsinkin turkulaismedioissa.

Ikkunoista ja parvekkeista on herännyt kritiikkiä vankiloiden uusien omistajien epätasa-arvoisesta kohtelusta. Näihin päätöksiin Museovirasto on vaikuttanut suoraan. Vankimielisairaalan remontoinut Martti ei saanut Museovirastolta lupaa suurentaa ikkuna-aukkojen kokoa, eikä myöskään ikkunamateriaalia muuksi kuin vanhoissakin käytetty puu. Puolestaan Kakola Yhtiöiden myöhemmin ostamissa keskusvankilan ja lääninvankilan rakennuksissa näitä muutoksia on sallittu. Museovirasto on saanut tähän liittyen kielteistä palautetta siitä, että omistajia kohdellaan eri tavalla. (JM 5-6, MH 7.) Martti kritisoi ratkaisun perusteitakin, sillä hän näkee paljon huoltoa vaativat puuikkunat epäekologisina ja kestäättöminä ratkaisuinä:

Eikä niit ois kukaan nähnykää että onk ne tehty alumiinist vai puusta. Et, et tota noi ni, tä on semmone, mun mielestäni järjen köyhyys. (JM 6.)

Parvekkeiden puhkomisessa asunnoiksi muutettavien vanhojen sellirakennusten seiniin oli sama asia: Marttia oli neuvottu olemaan rakentamatta parvekkeita, mutta keskusvankilan

rakennuksiin Ojala sai parvekeluvat. Näin Martti hahmottelee epätasapuolista kohtelua ja sen syitä:

Sen verran mä voisin sanoo tässä näi, että, tietenki, näin kun me oltiin ensimmäisiä, siellä, niin meitä, meitä tarkasteltiin aika kriittisesti. Ja, ja meille saneltii ehtoja. Ja - - näi jälkeinpäin ajatellen kun, kun ää... Tän piti olla sr-ykköne, tai tää alue on sr-ykköne. Ja - - siihen liittyy tiukat suojelutoimet. Mutta niin oli myöskin lääninvankila ja länsiselli. Ja, nyt sitten kun, me oltiin tää ensimmäinen, ni meille sanottiin et me ei saada tehdä reikäkään. Ja kuitenkin länsiselliin sai tehdä, tota noi niin parvekkeita. Mikä on mun mielestäni, meiän kannalta hävytön juttu. - - Noo, tietenkin, nyt kun asiat on päätyne ihan onnellisesti ja, niin, ei tässä mitään, - -. (JM 5.)

Martti arvioi tapausta varsin diplomaattisesti sillä ajatuksella, että tällaisen alueen muutoksen laajuus on vaikuttanut erilaisen kohtelun syntymiseen. Prosessi on niin monipolvinen ja pitkäkestoinen, että ensimmäisenä toimeen ryhtynyt on joutunut kärsimään siitä, että loppu kokonaisuus tulee vasta perässä. He ovat joutuneet jonkinlaisen tiennäyttäjän tai koekaniinin rooliin. Tässä on huomionarvoista, että tapaus osoittaa museoviranomaisilla olleen vielä tässä vaiheessa tiukka linja pitää kiinni visiosta, jonka he olivat luoneet Kakolanmäen tulevaisuudelle. Aiemmin vaaditusta linjasta joustaminen kertoo vision mahdollisesti muuttuneen matkan varrella. Näin on ilmeisesti käynytkin siinä vaiheessa, kun pitkään myymättöminä olleiden keskusvankilan ja lääninvankilan suunniteltujen käyttötarkoitusten ei enää uskottu voivat toteutua.

Toisaalta, vaikka Museoviraston visio on myöhemmin elänyt, niin heidän Martille asettamat ehtonsa sanelivat vielä tyystin vankimielisairaalan tulevaisuudenvisiot. Tällä tavoin on jopa perusteltua ajatella vankimielisairaalan edustavan eri aikaista ja erilaista niin sanottua Kakolanmäki-visiota, kuin kahden muun vankilan. Aikaisempi visio on enemmän vanhan silleen jättämisen ja myöhempi vahvemmin muutokseen painottuva. Martti tuo itse haastattelussa esiin, että Museoviraston linjaus olla sallimatta parvekkeita vankimielisairaalaan vaikutti varsin olennaisesti heidän koko suunnitteluprosessiinsa. Hän toteaa näin: ”Mutta, sillo jos meil ois annettu mahdollisuus, et me oltais, saatu tehdä esim. parvekkeet sinne. Niin, niin todennäköisesti siit kohteesta olis tullu tämmönen kovan rahan asuntokohde.” (JM 5.)

Härö ei kiistä sitä, että omistajia olisi kohdeltu hieman eri tavoilla. Hän kuitenkin näkee selittävänsä tekijänä sen, että Museovirastossa kohteita on ollut hoitamassa eri ihmiset. Hän itse ei ollut mukana aktiivisesti vielä vankimielisairaalaista käydyissä neuvotteluissa, eikä siksi osaa perustella tarkemmin kollegansa sen suhteen tekemiä päätöksiä, vaan vain omiaan. (MH 7.) Lisäksi hän ymmärtää ja selittää tällaisten erojen syntymekanismia näin:

Mut kyse on nyt myös sii-, siis, tää kuulostaa todella tyhmältä, mut kyse on varmaan myös siitä, että miten vastuullisesti ja vakavasti omistaja ottaa sit sen, mitä Museovirasto

sanoo suunnittelu- tai, tai rakennuslupavaiheessa. Ja, ja tietysti myös se, että minkälaisia lupapäätöksiä Turussa tehdään, niin sekin vaikuttaa asiaan. (MH 7.)

Härön retoriikassa Museovirasto ottaa vastuuta päätöksistään, muttei suostu olemaan ainoana vastuussa päätösten vaikeudesta ja päätöksenteon linjan muuttumisesta. Tähän vaikuttavat jälleen vahvasti omistajan persoona, arvomaailma, käsitykset, yhteistyöhalukkuus ja valmius kompromisseihin. Tämän lisäksi Härö näkee Turun rakennusvalvonnalla olevan oma merkittävä osansa asiassa. Härö mainitsee myöhemmin haastattelussa esimerkkinä keskusvankilan itäsellisiiven, jossa tehtävistä muutoksista Museovirasto ja Turun rakennusvalvonta olivat erimielisiä. Museovirasto olisi toivonut suhteellisen korkeiden tilojen ja niitä vastaavien korkeiden ikkunoiden säilyvän mahdollisimman entisellään, ja asutuskäyttöön muuttuessaan tilaan olisi voitu mahdollistaa loft-asuntojen tyyliä ratkaisuja. Tätä ajaneesta Museoviraston lausunnosta huolimatta kaupungin rakennusvalvonta antoi rakennusluvan välipohjan rakentamiselle ja monille aukotusten muutoksille, joilla mahdollistettiin tehokkaampi asuntojen rakentaminen. (MH 11.) Eri viranomaisten keskenkin on siis ollut erimielisyyksiä yksittäisten toteutustapojen sopivuudesta Kakolanmäelle.

Viranomaisten kesken vallitsevat näkemyserot, valitun linjan muuttuminen tai siitä joustaminen nousevat aineistossa asiaksi, jonka moni haastateltava tunnistaa tapahtuneeksi Kakolanmäellä ja jota pidetään huonona asiana. Sankarit olivat pettyneitä kaavamutoksen vision toteutumattomuuteen, ja toivoivat niin tekijöiden kuin lupien valvojen pysyvän mukana alueen nopean muutoksen tahdissa sekä suunnittelun säilyttävän jonkin yhteisen suunnan (PS & HS 2, 8-9). Anu Salmisen mielestä Museovirasto on antanut liikaa myönnytyksiä ja joutanut suojeleuarvoista prosessin aikana (AS 19) ja Janne Martti peräänkuuluttaa linjassa pysymisen tärkeyttä ja näkee tässä tapahtuneen epäjohdonmukaisuuksia tornitalohankkeessa ja Museoviraston kantojen muuttumisessa (JM 6). Myös Museoviraston Mikko Härön haastattelusta saa käsityksen, että jopa asianosaisten museoviranomaisten keskuudessa vallitsee erilaisia näkemyksiä Kakolanmäestä. Hänen mukaansa paikallinen Turun museokeskus esimerkiksi vastusti tornitaloa toisin kuin hän itse aluksi teki, ja Turun museokeskuksen sisällä on keskusteltu Museoviraston sallimien muutosten rajuudesta varsinkin vankilarakennusten julkisivujen osalta. (MH 10.) Olli Ojala sanallistaa saman asian toteamalla, että hänen mielestään niin suojele- kuin uudisrakennuspuolella vaikuttavat vuosittaiset trendit:

- - sanotaanko suojelepuolen ihmisillä niin, hekin on ihmisiä, ja heilläki mielipiteet, vaikuttaa - -. Ihmisten mielipiteet on niinkun erilaisia - - vaikka palveltais samaa alaa. Kyllä, kyllä niis o huomattaviaki eroja, niinku siinä, niinkun asenteessa että mitä, mitä hyväksytään muutettavaks ja mitä ei, ja sit siin on myöskin vuosittaiset trendit. (OO 5.)

Tulkitsen niin Kakolanmäestä käydyn kiivaan julkisen keskustelun, mediakohujen kuin viranomaispäätöksenteon linjassa pysymisen peräänkuuluttamisen kertovan kohteen poikkeuksellisesta asemasta. Edellä mainitut ovat osoituksia ihmisten tarpeesta huolehtia tämän tärkeän menneisyyden jäljen säilymisestä ja halusta vaikuttaa sen säilyttämisen tapaan. Se, että kyseessä on nimenomaan Kakolanmäki, on ollut osansa kritiikistä saaneen Ojalankin mielestä merkittävänä tekijänä kovaan julkisuuden paineeseen ja laajaan mediahuomioon (OO 23). Se, että kyseessä on juuri Kakola, on suuri syy siihen, että kohteeseen liittyvästä toiminnasta on herännyt niin paljon keskustelua.

Hyvin matala uutiskynnys on osoitus Kakolanmäen nauttimasta jonkinlaisesta erityisasemasta. Alueen kehittymisestä vankilatoiminnan päätyttyä on uutisoitu innokkaasti, mikä käy ilmi esimerkiksi majoituspalvelu Forenomin vankimielisairaalan toimipisteen edullisesta markkinoinnista:

No kyl se sillo ku me oltii avaamas tätä kohdet niin tota, sanotaa et me ei kauheesti niinku euroi jouduttu käyttää markkinointiin, koska sit kaikki tiedotteet mitä laitettiin, niin ne aika hyvin niinku julkastiin aina ja muuta, ja saatiin semmost niinku ilmast peeärrää ja markkinointii aika paljon just sen niinku alueen historian, historian takia oikeestaan. (ML 8.)

Edeltävässä Max Lindénin kommentissa on kyse kulttuuriperinnön tuottamisesta: muutoksen vaiheessa olevan kohteen merkittävä menneisyys sekä velvoittaa uutisoimaan tapahtuvasta muutoksesta että tulee esitetyksi uudella tavalla tämän uutisoinnin yhteydessä. Rakennuksen vankilamenneisyyttä peilataan muuttuvaan käyttötarkoitukseen, ja näin asiaa käsittelemällä kulttuuriperintöyhteisö sopeutuu ja omaksuu tapahtuvan muutoksen.

Matkailu, yleisön kiinnostus ja Kakola-brändi

Oleellinen ja välttämätön osa Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi tuottamisen prosessia on sen uudelleen määrittely brändäämällä ja tuotteistamalla. Näitä on tehty Kakolanmäen monissa matkailun muodoissa, jotka aukesivat uutena mahdollisuutena vankilatoiminnan lakattua. Erikoisuuden korostamisen ja tavanomaistumisen välillä tasapainoilu näkyy, kun edellä mainitut yritetään toteuttaa samalla, kun Kakola-brändiin pyritään sisällyttämään toinenkin puoli eli asuinalueelle toivottava tavanomaisuus ja rauhallisuus.

Kuten *Vankilatoiminnan päätyminen* -luvussa kerroin, matkailu on ollut mukana monissa Kakolanmäelle esitetyissä tulevaisuuskuvissa jo ennen vankilatoiminnan loppumista niin huikean puiston, hotellitoiminnan, näköalatornin kuin museon muodossa. Monet nykyiset toimijat ovat

tunnistaneet Kakolanmäen matkailupotentiaalin eri vaiheessa ja reagoineet siihen eri tavoin.⁹ Alueen matkailussa sen ensimmäisestä kesästä 2008 saakka mukana ollut Anu Salminen kertoo Kakolakerrosten idean syntyneen suuresta yleisön kiinnostuksesta, joka yllätti niin omistajan Senaatti-kiinteistöt kuin Turun matkailupalvelutkin. Suosion suuruus yllätti vuodesta toiseen, kun useana kesänä rakennusten myymättä jäämisen vuoksi kierroksia pystyttiin yhä järjestämään. (AS 3-4.) Vankilan johtajien asuntojen omistajat Pia-Liisa ja Heikki Sankari kertovat myös, että yleisön kiinnostus yllätti heidät kaikin puolin. Heille idea kahvilatoiminnan aloittamisesta muodostui heidän pihapiiriinsä ilmestyneiden, alueesta kiinnostuneiden turistien myötä. He kertovat, että sittemmin heidän toimintaansa ovat ohjanneet kävijät ja ihmiset, joiden tarinoita he ovat kokeneet tärkeäksi tallentaa ja kertoa eteenpäin esimerkiksi heidän kokoamas- saan Kakolanmäen museossa. (PS & HS 2-4.) Paikan menneisyydestä kertominen on tuntunut heistä jopa heidän velvollisuudeltaan siitä lähtien, kun eräs 1940-luvulla Kakolassa vanginvar- tijana aloittanut mies kävi lahjoittamassa heille koppelakkinsa museon aineistoksi:

HS: - - sit hän pläjäytti semmosen ylivartijan koppelakin sihe pöydälle: 'Minä toin kop- palakin kotiin'. Ja, ja, se tota ni, se oli semmonen niinku et nyt, nyt meitä iha oikeest, meidän täytyy niin-ku et. Tä ei oo enää niinku meitä varten, vaan täs on ihan oikeesti sem- mosii ihmisii jotka ha-luaa tota niin, tallentaa tarinansa ja, pitää sitä yllä ja. Niin sit alko tulee pikkuhiljaa niit, koppelakkei. (PS & HS 4.)

Vankimielisairaalan ostaneet Rakennuspalvelu J. Martti & Co Oy ja Hento Kiinteistöt Oy aloit- tivat suunnitelmista muuntaa rakennus hoivakodiksi tai senioritaloksi, mutta yhteistyöneuvot- teluiden kariuduttua hekin päätyivät matkailua tukevaan toimintaan. Majoituspalveluita tarjoa- van Forenomin kanssa käytyjen neuvottelujen tuloksena vankimielisairaala päätettiin muuttaa pitkäaikaiseen majoitukseen sopiviksi huoneistoiksi matkailupalvelun käyttöön. Forenom on toiminut rakennuksessa elokuusta 2016 lähtien. (JM 2-3; ML 2.) Forenomin Turun aluejohtaja Max Lindén kertoo projektiin mukaan lähtemisen olleen tietyllä tapaa riski, sillä alueen tiedet- tiin olevan seuraavat viisi, kuusi vuotta vielä työmaana (ML 4). Muiden informanttien tapaan Lindéninkään ei kuitenkaan ole tarvinnut pettyä Kakolanmäen kysyntään:

Edelleen, kuka tahansa, o se sit meitä omaa henkilökuntaa tai meitä asiakkai, ni kyllähä ihmiset siihen niinku ihastuu ja tykättyy niinku. Joka kerta siihen kohteeseen. Et siin mie- les tehtiä oikee valinta, ja se o oikeestaan ensimmäisest kuukaudest lähtien ku me on sitä pyöritetty, ni ollu niinku, hyväl käyttöasteel koko aja, et ei oo niinku sinällä juurikaa mitää ongelmii sen koko kohteen kans ollu missään kohtaa. (ML 4.)

Kakola Yhtiöt puolestaan on brändännyt varsin määrätietoisesti omistamiaan keskusvankilaa ja lääninvankilaa monipuoliseksi matkailun, palveluiden ja asumisen kokonaisuudeksi. Brändin

---

⁹ Kakolanmäen matkailun vaiheita voi tarkastella myös liitteen 3 aikajanalla.

kokonaisvaltainen rakentaminen näkyy jo siinä, että yhtiö vaihtoi nimekseen Kakola Yhtiöt ostettuaan keskusvankilan, ja yhtiön nettisivujen osoite on www.kakola.fi. Haastattelussa kysyin Ojalalta, onko hänen mielestään olemassa jonkinlainen Kakola-brändi, johon hän vastasi painokkaasti:

On. Mitä suuremmissa määrin. On, ja toivottavasti tulevaisuudessa se on vielä paljon, paljon isompi. Meidän, siis meidän tavoite on rakentaa niinkun Turun ykkösbrändi, jonka nimi on Kakola. (OO 10.)

Kakola Yhtiöiden luomaan Kakola-brändiin kuuluu tai yritetään tulevaisuudessa liittää kaikki yhtiön omistamissa rakennuksissa toimivat palvelut ja vanhojen vankilarakennusten asunto-osakeyhtiöt. Ojalan mukaan Kakola-brändin alle on tulossa toimimaan seuraavanlaisia yksityisiä liiketoimijoita: lääninvankilaan tuleva hotelli, josta Ojala käyttää nimeä brändihotelli ja Turun ykköshotelli, maan alle louhittava Spa, ravintoloita tai peräti ravintolamaailma, panimo, leipomo, kahvipaahtimo, kokoustiloja noin viidellesadalle–kuudellesadalle hengelle sekä muita liiketoimintoja. Kakola Yhtiöt haluaa toimijoiksi pienyrittäjiä ja toiminnan olevan palvelualtista ja kasvullista, koska itsekin perheyhtiönä haluavat suosia tällaista yrittämistä. (OO 13.)

Tulkintani mukaan on kuitenkin myös selvää, että Kakola-brändiin sisältyy monia sellaisia asioita, jotka eivät ole varsinaisesti Kakola Yhtiöiden toiminnan tulosta. Tästä on sekä suurta hyötyä että osittaista haittaa yhtiölle. Kakola-brändin haittapuoli yhtiölle on se, että sen syyksi laitetaan helposti sellaisetkin asiat, joihin yhtiö ei ole voinut vaikuttaa mitenkään, ja myös yhtiön kasvoillaan julkisuudessa esiintyvien perheenjäsenten yksityisyys kärsii julkisesta huomiosta (OO 19). Muutoin ihmisten Kakola-mielikuvan sekoittumisesta onkin alueen monille toimijoille paljon hyötyä. Niin uusi nähtävyys funikulaari, ulkoilureitit, puistikot, uudisrakennusten ja vanhojen vankilarakennusten myytävät ja vuokrattavat asunnot kuin alueen kaikkien erillisten toimijoiden tuottamat palvelut sekoittuvat todennäköisesti iloisesti keskenään monien turkulaisten mielissä yhdeksi merkityskokonaisuudeksi nimeltä Kakola tai Kakolanmäki. Tällaista mielikuvien yhdistymistä juuri tavoitellaan tuotteistamisessa ja brändäyksessä.

Jotta alueen vetovoimaisuus ei kuitenkaan katoaisi uutuuden viehätysten haihtuessa joidenkin vuosien kuluessa, on kaikki edellä luetellut Kakolanmäen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen kuuluvat asiat liitettävä kiinteästi myös alueen menneisyyteen. Tämä tekee tästä prosessista kulttuuriperintöprosessin. Menneisyyden jälkien, niin fyysisten kuin mielikuvallisten, hävittäminen muutoksen yhteydessä uhkaa kulttuuriperintöä. Näin ollen historian ja paikkaan liittyvän kokemustiedon ylläpitämiseksi on tehtävä aktiivisia toimenpiteitä. Sankareiden haastattelussa keskustelimme tästä aiheesta, ja he ilmaisivat huolensa alueen historian säilymisestä tilanteessa, jossa alue tavanomaistuu liiaksi. Tämä huoli käy ilmi esimerkiksi seuraavasta:

HS: Sit siihe läskätää isommat ikkunat ja, joku parveke töräytetään johonkin ni, ei se, ei se kerro enää mitään siit tota ni, siitä mäestä. Sä voit kävellä se ohi ja, katsoo et aha, hetkine, joo jaa, ehkä toi oli joskus jotai. - - Et tota ni, siit se on niinku kiinni. - - ei sinne sillee niinku ei, ei ole mitään sitte syytä matkailla sinne, jos ei sitä, jos ei sitä pystytää niinku pitämään semmosena et siin on niinku, se, alueen historia säilyy. (PS & HS 8.)

Tavalliseksi turkulaiseksi kaupunginosaksi muuttuminen on edellä käytetyssä retoriikassa uhkakuva Kakolanmäen merkittävyydelle. Heikki Sankari jatkaa aiheesta myöhemmin haastattelussa pohtiessaan, millainen alueen tulevaisuus saattaa olla viidentoista–kahdenkymmenen vuoden kuluttua. Hän toteaa, että nyt mäeltä asuntoa ostavat ihmiset ajattelevat ostavansa sen nimenomaan Kakolanmäeltä, mutta tilanne muuttuu, jos alueen menneisyydestä kertovaa *tarinaa* ei ylläpidetä:

HS: Seuraava ostajakierros ku tulee, nii ni se o-, se nimi oli Kakola, mu- mikäs se sit oli jos ei sitä, - - jos se tarina, korostan sanaa, jos se tarina häipyä siitä. Ni sit niit vaan katsotaan vaan niinku asuntoina. (PS & HS 9.)

Aineistoni osoittaa selvästi, että Kakolanmäen tärkeimpänä vetovoimatekijänä pidetään sen historiaa. Sen esiin tuomisesta nykyisessä toiminnassa tulisi kuitenkin huolehtia, jotta se ei unohtuisi alueen käyttäjiltä. Nähdäkseni informanttini, Kakolanmäen aktiiviset toimijat ovat kukin tahoillaan pyrkineetkin tähän, kukin omalla tavallaan ja omista näkemyksistään ponnistaen. Tiedustelin asiaa myös lääninvankilaan myöhemmin avattavan vankilahotellin toiminnasta vastaavan Primehotels Oy:n edustajalta Tomi Peitsalolta. Myös hän vastasi Kakolanmäen historian olevan keskeinen osa heidän markkinointiviestintäänsä. (TP 4.)

Kakolanmäki kiinnosti Primehotelsia siksi, että ”Kakola on käsitteenä tuttu ympäri Suomea ja nyt kehittyessään se tulee olemaan yksi Turun mielenkiintoisimmista alueista. Entinen vankilahotellina erottuu välittömästi muista majoitusliikkeistä ja merkittävä osa ihmisistä pitää tätä jo itsessään matkaa rikastuttavana tekijänä.” (TP 1.) Vaikuttaisi siltä, että hotellin markkinoinnissa halutaan korostaa paikan erityisyyttä, eksoottisuutta ja jännittävyttä. Tämä käy ilmi vankilahotellin urakoinnista vastaavan Ojalan kertoessa, että lääninvankilan entisiin eristysselleihin on suunniteltu neljä extreme-huonetta ilman minkäänlaisia mukavuuksia. Kontrastiksi karulle eristykselle huoneisiin on tulossa kuitenkin ylelliset sängyt. (OO 20.) Asiakkaat voivat siis ehkä päästä tulevaisuudessa kokemaan tällä tavoin vankilassa yöpymisen tunnelmaa vielä tavallisia hotellihuoneita todentuntuisemmin. Tällaisessa on kyse vankilaturismista ja laajemminkin synkässä turismissa yleisestä synkkyuden viihteellistämisestä. Perinnettä käytetään elämyksien aikaansaamiseksi ja kävijöille tarjotaan kokemukseen perustuvaa autenttisuutta (Hovi 2009, 8-9).

Raja liialliseen synkkyyteen on kuitenkin häilyvä, eikä matkailutoimija tietenkään halua pelottaa asiakkaitaan pois. Majoituspalvelu Forenomissa on ollut Lindénin mukaan yksi tapaus, jossa asiakas ei kyennyt yöpymään vankimielisairaalarakennuksessa paikan menneisyyden alettua vaivata häntä. Muuten Lindén kokee, ettei paikan vaikea menneisyys ole näkynyt juuri millään tavalla toiminnassa – tosin se kyllä kiehtoo kävijöitä:

Enemmä se niinku vaa kiehtoo ihmisii jollain taval - -. Sit meil oli, siel oli jokases kerokses oli tämmöset eristyssellit, mitkä oli niinku jätetty tämmösee autenttiseen tilaan, niin, niin tota, aluks meil oli ne auki silleen et ihmiset pääsi tutustumaan niihi ja kattoomaan vähä et mimmonen se selli on. (ML 13.)

Forenomin ja Primehotelsin markkinoinnissa ja toiminnassa näkyy tasapainottelu erityisyyden, poikkeuksellisuuden ja jännittävyyden sekä toisaalta mukavuuden ja turvallisuuden välillä. Asiakkaita houkutellaan vankilamenneisyyden jännittävyydellä, synkkyydellä ja karuudella, mutta toisaalta se on syytä esittää mukavassa ja helposti pureksittavassa muodossa, jotta mahdollisimman harva pelästyisi tosissaan.

5. LOPUKSI: KAKOLANMÄKI KULTTUURIPERINTÖNÄ JA TAVALLISENA TURKULAISENA KAUPUNGINOSANA

Tässä pro gradussa olen tarkastellut Turun Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi tuottamisen prosessia sen suuren muutoksen vaiheessa. Työn alussa esitin tutkimuskysymyksen, kuinka Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi alueen muutosprosessissa. Työn tarkastelun ajallinen rajausta oli vankilatoiminnan päättymisen jälkeinen aika, ja kulttuuriperinnön tuottajina tässä työssä pääsivät ääneen alueen aktiiviset toimijat. Vastaus tutkimuskysymykseen oli, kuten odotettuakin, moninainen.

Ennen analyysiosiota taustoitin Kakolanmäen kokonaisuuteen kytkeytyviä merkityksiä vankilamenneisyydestä, sen päättymisestä ja alueen uudelleen kaavoittamisesta kertovassa luvussa. Kaikki tuo näkyy ja vaikuttaa Kakolanmäen tämänhetkisessä kulttuuriperintöarvossa. Kokonaisuus on valtavan mutkikas, kun käsitetään koko Kakolanmäki ja kaikki siellä tapahtuneet asiat yhtenä suurena merkityskokonaisuutena. Rakennuksien vankilatoiminnasta on tehty historiikkeja, mutta vastaavia tietopankkeja ei löydy vankila-ajan päättymisen vuonna 2007 jälkeiseltä ajalta. Alueella on tapahtunut sen jälkeen kuitenkin hyvin paljon ja monien toimijoiden toimesta. Näinkin tärkeänä tuoda tässä työssä esiin varsinkin vankila-ajan jälkeensä mällä tapahtuneet asiat ja alueesta käytyä julkista keskustelua.

Vastauksena tutkimuskysymykseen aineistosta nousi esiin yhtenä selvänä laajana teemana kulttuuriperinnön tuottaminen vankilarakennusten jatkokäytöistä päättämisen yhteydessä ja jatkokäyttövaihtoehtojen kommentoimisessa. Arvioimisessa ja kommentoimisessa välitetään Kakolanmäkeen liitettäviä arvoja, arvostuksia, toiveita ja pelkoja.

Kakolanmäkeä arvostetaan yhtäältä rakennusperintönä: kolmen vankilan muodostama vankilakukkula on poikkeuksellisen laaja ja yhtenäinen rakennettu kokonaisuus. Rakennusperinnön näkökulmassa korostui etenkin keskusvankila, jossa pitkän ajanjakson kuluessa rakennetut selirakennukset edustavat eri vankila-arkkitehtuurin malleja ja muodostavat poikkeuksellisen yhdistelmän, jollaista ei ole missään muualla. Kakolanmäen vankilatoimintaan liittyvien rakennusten keskinen kaavallinen rakenne nousi tässä näkökulmassa ensiarvoisen tärkeäksi säilytettäväksi. Rakennusperinnön näkökulmaa edustaa usein suojelusta vastaava viranomaistaho, jollainen aineistossani oli Museovirasto. Kokonaisuuden säilymisen ollessa ensisijaista, joissakin sen saavuttamiseksi tarvittavissa asioissa on oltu valmiita tekemään kompromisseja. Niinpä Kakolanmäen kohdalla Museovirasto on esimerkiksi muuttanut kantaansa vankilarakennuksiin sallittavien jatkokäyttöjen suhteen, kun on alkanut vaikuttaa siltä, että rakennukset eivät muuten

mene kaupaksi ja uhkaavat näin jäädä vaille suojelua ja säilyttämistä. Vankilarakennuksiin on nyt sallittu huomattavasti enemmän asuinkäyttöä ja niihin tulee vähemmän julkispainotteista käyttöä, kuin vuonna 2010 valmistuneessa asemakaavassa oli hahmoteltu. Monokäyttö eli voimakkaasti yhteen käyttöön, tässä tapauksessa asuinkäyttöön, nojaava jatkokäyttöjen ratkaisu on vastakohta moniin käyttöihin perustuvalla monikäyttöratkaisulle. Jälkimmäinen olisi ollut toive ja tavoite niin vuoden 2010 asemakaavassa, Museokeskuksella kuin useiden haastateltavien mielestä.

Jatkokäyttöjen arviointien analysointi paljasti, että Kakolanmäkeä arvostetaan muistakin lähtökohdista kuin rakennusperintönä. Myös Kakolanmäen sijainti nousi suureen arvoon. Kaupunkialueella, vain pari kilometriä kauppatorilta sijaitseva alue haluttiin saada hyödynnettyä kaupungin sen hetkisen tilankäytön kannalta järkevimmin. Tätä näkökulmaa edusti aineistossa keskusvankilan ja lääninvankilan omistaja ja niitä asunnoiksi, liiketiloiksi ja vankilahotelliksi saneeraava yhtiö. Tältä arvopohjalta tarkasteltuna oli loogista toivoa alueelle paljon asuinkäyttöä, sillä keskusta-asumiselle on kovaa kysyntää, ja Kakolanmäki on noin kahdenkymmenen hehtaarin väljästi rakennettu kukkula Turun keskustan tuntumassa. Myös asumistehokkuus ja ekologisuus perustelivat tätä näkökulmaa. On tärkeää huomata, että tämä näkökulma ei poissulkenut halua suojella ja tuoda tulevaisuudessakin esiin alueen menneisyyttä. Lähtökohta, josta kulttuuriperintökohteen tulevaisuusvaihtoehtoja arvioidaan, oli vain eri.

Jatkokäyttöjen arvioinnin lähtökohdaksi nousi vielä edellä esiteltyjen lisäksi tavoitettavuuden teema, johon liittyivät toiveet alueesta eloisana, monipuolisena, kulttuuri- tai muiden toimintojen täyteenä ja helposti saavutettavana. Tällaiset arvostukset välittyivät Kakolanmäellä asuvien ja siellä kahvila-, museo- ja tapahtumatoimintaa pyörittävien toimijoiden sekä vankimielisairaalan ostajan ja saneeraajan haastatteluista. Mäellä asuvat informantit toivoivat tämän näkökulman olleen tavoitteena ja lähtökohtana koko Kakolanmäen muutokselle ja olivatkin siksi pettyneitä siihen, että mäki painottuu nyt luultua voimakkaammin asumiseen. Jälleen on tärkeää huomata, että toteutuneeseen tilanteeseen pettyminen ei tarkoittanut asumiskäytön vastustamista kokonaisuudessaan, vaan jatkokäyttöjen arviointi tehtiin vain sellaisesta näkökulmasta, jossa muita käyttöjä olisi toivottu enemmän.

Yhdistävänä tekijänä informanttien Kakolanmäen jatkokäyttöjen arvioinneissa oli niin sanottu ”kunhan saadaan jotain käyttöä” -diskurssi. Tällä tarkoitan puhe- ja ajattelutapaa, jossa millainen tahansa jatkokäyttö vanhoille vankilarakennuksille on lopulta parempi vaihtoehto, kuin ei käyttöä lainkaan. Riippumatta siitä, mistä lähtökohdasta käsin informantit tarkastelivat jatkokäyttövaihtoehtoja, he jakoivat tämän diskurssin. Tämä on selvä osoitus Kakolanmäen

kulttuuriperintöarvosta. Lopulta on kaikkein tärkeintä, että kulttuuriperintöä yritetään suojella rapistumiselta, unohtumiselta ja häviämislä kaikin keinoin, vaikka käytetyt keinot eivät olisi-kaan ne omasta mielestä parhaimmat.

Toinen analyysiosia käsitteli kysymystä siitä, keillä ajatellaan olevan oikeus Kakolanmäkeen tilana ja kulttuurisena pääomana. Tämän laajan teeman analysoiminen osoitti sen, ketkä määrittivät aineistossani Kakolanmäen kulttuuriperintöyhteisöksi. Teema jakautui kolmeen osateemaan, joista ensimmäinen oli varsinkin Kakolanmäen tyhjillään olon ajassa korostunut näkemys Kakolanmäestä turkulaisten yhteisenä omaisuutena ja toisaalta heitteille jääneenä ei-kenkään maana. Toinen osateema oli juuri huoli kulttuuriperinnön heitteille jäämisestä, ja kolmas oli kysymys kulttuuriperinnön omistamisen oikeudesta ja sillä hyödyn tavoittelusta.

Välittömästi vankiloiden tyhjennyttä alkanut suuri yleisön kiinnostus, halu päästä sisään näkemän ja kokemaan Kakola, talonvaltaaminen sekä myös alueella tehty ilkivalta olivat osoituksia ajattelusta, että Kakola on turkulaisten yhteistä omaisuutta. ”Meidän / turkulaisten Kakola”-diskurssiksi nimeämäni ajatusmalli näkyi aineistossa vahvasti. Kakolanmäen koskettava ja eräällä tavalla myös Kakolanmäen omistava kulttuuriperintöyhteisö on siis häilyvärajainen joukko nimeltä ”turkulaiset”. Vankilatoiminnasta tyhjentyneen tilan haltuunotto tapahtui nopeasti, ja ilkivallan teko väheni huomattavasti vasta, kun tyhjillään olleelle kukkulalle muuttivat asumaan ensimmäiset lapsiperheet. Suljetun ja avoimen tilan vuoropuhelu nousi aineistossa mielenkiintoisesti esiin, ja oman tärkeän lisänsä tähän tuo se, että kyseessä on nimenomaan entinen vankila. Legendaarisena, pahamaineisimpien vankien vartioituna säilytyspaikkana kautta maan tunnettu Kakola muuttui tarkkaan rajatulle ihmisjoukolle sallitusta, suljetusta tilasta avoimeksi jo yhdellä tapaa sinä hetkenä, kun vankiloiden uutisoitiin muuttaneen mäeltä uusiin tiloihin. Paikan ”vankiluuden” poistuminen ei kuitenkaan tarkoittanut käytännössä ja fyysisesti ovien ja porttien aukaisemista, sillä rakennukset olivat tyhjentyneensä jälkeen yhä valtiollisen Senaatti-kiinteistöjen omistuksessa ja myytävänä uusille, yksityisille ostajille. Tässä on havaittavissa yhteisön kulttuuriperintökohteeseen liittämien voimakkaiden omistuksen tunteiden konflikti niin sanotun maallisen omistajuussuhteen kanssa.

Aineistostani välittyi kaikkien informanttien jakama huoli kulttuuriperinnön heitteille jäämisestä Kakolanmäen pitkittyneen myymättä olemisen, ilkivallan ja ränsistymisen aikana. Informanttien jakaman ajattelutavan mukaan kohde on erityisen merkittävä, ja siksi sen myymisen takkuamiseen ja/tai yleiseen välinpitämättömyyteen tyhjillään olon aikana oltiin erityisen pettynyt. Aineistosta nousi myös voimakas huoli tämän yhteisölle merkityksellisen muistin paikan elävyyden ja huolenpidon katoamisesta tyhjillään olon aikana. Siitä kuitenkin informantit

ovat keskenään eri mieltä, että kenen syytä tai vastuulla huolenpidosta, suojelemisesta ja elävyydestä huolehtiminen oli tai on. Tästä kumpusikin aineistoa läpileikannut vastuun siirtämisen teema. Aineistossa alueen muutosprosessin toimijat ottivat kyllä vastuuta omista teoistaan, mutta he myös kertoivat oman näkemyksensä moniin sellaisiin aisoihin, joihin olivat heidän lisäksi vaikuttaneet lukuisat muutkin asiat ja tahot. Vastuun siirtämisen teemalla haluanakin alleviivata kokonaisuuden monimutkaisuutta. Kakolanmäen muutosprosessissa mikään ei ole ollut yksinomaan minkään yksittäisen toimijan syy tai sen enempää ansio, vaan vastuut ovat hajonneet monille tahoille. Onkin nähtävissä, että vaikka monien korkeiden auktoriteettien ja viranomaistahojen yhteistyö Kakolanmäen kaltaisen, laajaa ihmisjoukkoa koskettavan alueen muutoksessa nähdään tärkeänä moniäänisyyden ja edustuksellisuuden kannalta, niin yhteistyö voi kääntyä myös itseään vastaan vastuunjaon vaikeutena.

Oikeutta Kakolanmäkeen käsittelevän analyysiluvun viimeinen osateema oli kulttuuriperinnön omistaminen ja sillä hyödyn tavoittelu. Aineistossa esiintyi paljon keskustelua siitä, millainen toimija on sopiva omistamaan Kakolanmäen vanhat vankilarakennukset. Omistajuuksien siirtyminen suurille rakennusyhtiöille oli pienten, alueesta kiinnostuneiden kulttuuritoimijoiden näkökulmasta katsottuna osittain toteutunutkin uhkakuva. Tämä olisi saatettu voida välttää, jos vankiloiden myyntiä ei olisi kytketty uudisrakentamiseen kaavoitettujen tonttimaiden myynteihin. Siitä, että suuret rakennusyhtiöt omistavat kulttuuriperintökohteen, koitui pienten toimijoiden näkökulmasta se ongelma, että silloin koko alue näyttäytyy helposti suurten toimijoiden pelikenttänä, joka voi olla muunlaisten toimijoiden vaikeasti tavoitettavissa. Näin vaimennetaan monia ääniä, jotka muuten saattaisivat päästä vaikuttamaan alueen muutokseen. Toisaalta vankilarakennuksia omistavan rakennusyhtiön edustajan haastattelusta välittyi voimakas toive tulla nähdyksi toimijana, jolle Kakolanmäki on muutakin kuin sijoitus, ja ensisijalla ei ole taloudellisen voiton tekeminen vaan kohteen, alueen ja sen käyttäjien etujen ajaminen. Oman näkökulmansa tähän teemaan toi museoviranomaisen arkipäiväisessä työssään näkyvä asia eli kulttuuriperintökohteen ostajan ja uuden omistajan vastuu. Tästä näkökulmasta suuren rakennusliikkeen omistajuus voi olla kohteelle yhtä lailla hyvä tai huono asia: hyvin paljon riippuu lopulta siitä, millainen henkilö ja toimija ostaja on. Kaiken kaikkiaan aineistoni viesti kahtalaisia näkökulmia: yhtäältä Kakolanmäki nähtiin kaikkien yhteisenä omaisuutena, jolloin myös omistajuuden ja taloudellisen hyötymisen tahdottiin sirpaloituvan monelle pienelle toimijalle. Toisaalta taas sellaisella toimijalla voidaan ajatella olevan kaikki oikeus pystyä hyötymään kohteesta taloudellisesti, joka on muutokseen satsannutkin, eikä tähän tarvita kulttuuriperintöyhteisöltä nimenomaista lupaa tai siunausta.

Kolmanteen analyysilukuun kokosin kulttuuriperinnön suojelun problematiikan teeman. Teemassa näkyi Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi tuottamisessa tapahtuva, erilaisten toimijoiden vaihtelevista näkökulmista ponnistava jatkuva kohteen suojelun uudelleenarvioiminen. Muutosprosessissa kaikkien siinä mukana olevien toimijoiden on täytynyt muodostaa näkemys moniin suojelukysymyksiin. Kuitenkin kuten aineisto osoitti, pelkkä kaikkien informanttien jakama halu suojella Kakolanmäkeä ei vielä kertonut sitä, kuinka suojelun toteutuminen parhaalla mahdollisella tavalla käsitettiin.

Näkemyseroja selitti osaltaan erilaisten toimijoiden lähtökohtien jakautuminen: virallisella tasolla suojelun asiantuntija- ja viranomaistahot, eli museoviranomaiset ja asemakaavoitus, ovat päättäneet Kakolanmäen suojelusta antamalla sille erilaisia suojeluluokituksia. Toisaalta ei-auktorisoidulla tasolla ovat kulttuuriperinnön omistajat eli turkulaiset, suomalaiset, entiset, nykyiset ja tulevat alueen käyttäjät. He yhtä lailla määrittelevät heitä koskettavan kulttuuriperinnön suojelemisen tarpeen ja sen saamat muodot. Monet erimielisyydet Kakolanmäen rakennusten säilyttämisestä, niiden julkisivujen, sisätilojen tai alueen muista muutoksista, uudisrakentamisesta tai hankkeista ovat olleet eri tahojen näkemysten risteämisiä. Suojelun toteutustavasta on oltu tällöin erimielisiä. Aineistostani löytyi muutamia erilaisia suojelun lähtökohtia, joissa reunaehdot ja tärkeysjärjestykset hieman vaihtelivat. Museoviraston edustama auktorisoitu näkökulma oli yksi. Lisäksi yhteisölliset arvot nousivat yhdeksi Kakolanmäen suojelemisen perusteluksi, eli alueella aikanaan vallinnut elävä yhteisöllinen henki nostettiin tärkeäksi suojeltavaksi asiaksi. Tätä näkökulmaa edustivat lähimmäs ei-auktorisoitua tahoja informanteistani päässeet, Kakolanmäellä jo vuosia itse asuneet kulttuuritoimijat. Toisaalta rakennustoimijoiden edustaman näkökulman mukaan suojelussa oli tärkeintä huomioida realiteetit, kuten taloudelliset yhtälöt ja rakennustekniset valinnat. Kakolanmäen suojelu nähtiin tärkeänä, mutta suojelun reunaehdot olivat tästä näkökulmasta katsottuna liukuvia ja liikuteltavissa tarpeen mukaan, jollei esimerkiksi rakennusten hyvässä kunnossa säilyminen tai ajan mukaisiin vaatimuksiin vastaaminen olisi muuten ollut mahdollista. Vielä yhtenä näkökulmana oli alueen majoituspalveluntarjoajien edustama alueen vetovoimaisuutta, viihtyisyyttä ja muita matkailua edistäviä puolia korostava arviointi.

Suojelun problematiikka näkyi vahvasti myös tornitalohankkeesta käydyssä keskustelussa. Sitä käytiin suojelu- ja vetovoimadiskursseihin nojautuen. Tornia vastustettiin suojeludiskurssilla eli menneisyyden jälkien suojelua, entisellään säilyttämistä ja varjelemista korostavalla puhe- tavalla. Tornia taas vastustettiin vetovoimadiskurssilla eli puheella, jossa korostettiin Kakolanmäen alueellista vetovoimaa ja sen lisäämiseen tähtääviä toimia. Aineisto osoittaa informanttien tunnistavan itsekkin tällaisten vastakkaisten diskurssien olemassaolon. Yllätyin

havaitessani, että hyödynnettyjen diskurssien takana ja erilaistenkin näkemysten, ts. sekä tornin vastustamisen että sen puolustamisen takana olivat varsin samanlaiset toiveet. Informanttini jakoivat nimittäin toiveen siitä, että Kakolanmäen vetovoimaisuus lisääntyisi tulevaisuudessa, ja tämä haluttiin toteuttaa ainakin keskeisiä vankilarakennuksia suojellen. Diskurssit siis limityivät aineistossa toisiinsa siinä määrin, että niitä oli myös mahdollista hyödyntää niiden sisältöjen olematta ristiriidassa.

Viimeisessä analyysiluvussa paneuduin kulttuuriperintöprosessissa tapahtuvaan uudelleen määrittelyyn. Kakolanmäen kohdalla määrittelyssä on täytynyt tasapailoilla erikoisuuden korostamisen ja toisaalta tavanomaistumisen välillä. Näitä molempia on ollut tarpeellista ja hyödyllistä korostaa: erikoisuuden, ainutlaatuisuuden ja merkittävyyden korostamisella on saatu luotua Kakola-brändiä, vetovoimaa ja tuotteistusta. Alueen menneisyys, jännittävyys ja kiehtovuus lisäävät kiinnostavuutta matkailijoiden ja asiakkaiden silmissä. Tavanomaiseksi asuinkaupunginosaksi muuttuminen sotisi tätä vastaan. Toisaalta samalla tavanomaistuminen on tärkeää alueelle, jonka toivotaan mukautuvan ympäröivään kaupunkirakenteeseen ja kiinnostavan tavallisia asunnonostajia turvallisenä, rauhallisena ja mukavana asuinympäristönä. Varsinkin vankilamenneisyyteen liittyvät hurjat, pelottavat, kipeät ja surulliset asiat voivat pelästyttää herkkät asiakkaat tai ihmisen, joka haluaisi kasvattaa lapsensa onnellisessa kodissa entisiin vankiselleihin rakennetussa asunnossaan.

Osoitus erikoisuuden ja tavanomaistumisen välillä tasapainoilusta olivat Kakolanmäestä käyty kiivas julkinen keskustelu ja mediakohut. Kakolanmäkeen liittyy suurta julkisuuden painetta, laajaa mediahuomiota ja voimakkaita reaktioita monien erilaisten toimijoiden tahoilta. Tämä kertoo kohteen nauttimasta poikkeuksellisesta asemasta ja merkittävydestä. Erityisasema näkyi aineistossa voimakkaissa median ja yleisön reaktioissa kuten kritiikissä, jota on noussut vanhojen vankilarakennusten omistajien epätasa-arvoisesta kohtelusta lupa-asioissa. Kakolanmäkeä pidetään erityisenä ja ainutlaatuisena kohteena maan laajuisesti. Näin laajaa kulttuuriperintöyhteisöä koskettavan kohteen päätöksenteon läpinäkyvyyden tarve on ollut suuri, ja läpinäkyvyyden kyseenalaistuessa mediahuomio on ollut vastaavasti laajaa. Omistajien erilaista kohtelua selitti aineistossani Kakolanmäen muutosprosessin pitkäkestoisuus ja monipolvisuus: ensimmäisenä muutoksia toteuttamaan ryhtynyt toimija joutui kärsimään siitä, että loppu kokonaisuus seurasi vasta perässä ja muuttui alati. Näin ovat muuttuneet myös visiot Kakolanmäen tulevaisuudesta. Vanhoihin rakennuksiin tehtävistä muutoksista neuvottelevan museoviranomaisenkin visio on muuttunut prosessin edetessä. Siksi ensimmäisenä remontoitu vankimielisairaala edustaa eri aikaista ja erilaista niin sanottua Kakolanmäki-visiota, kuin myöhemmän vision mukaisesti remontoitua kaksi muuta vankilaa.

Viimeisenä osana erikoisuuden ja tavanomaisuuden tasapainoilun teemaa käsittelin Kakolanmäen uudelleen määrittelyä brändäämällä, tuotteistamalla ja matkailussa. Perinnettä hyödynnetään kulttuuriperintöturismissa usein elämysten luomisessa, ja niin Kakolanmäenkin kohdalla. Vankilamenneisyys ja alueelle sisään pääseminen ovat kiinnostaneet suurta yleisöä niin paljon, että kaikki informantini ovat tulleet jollain tapaa yllätetyiksi suosion suuruudesta. Alueen toimijat ovat tietoisesti pyrkineet luomaan Kakola-brändiä, mutta brändi sisältää myös toimijoista riippumattomia asioita. Väitän, että tavallisten turkulaisten mielissä Kakolanmäki-mielikuvassa sekoittuvat niin markkinoinnin tuloksena muodostetut mielikuvat, monien toimijoiden vaikutukset alueen rakennuksissa, puistoissa ja toiminnoissa kuin myös alueen menneisyys. Aineistoni osoitti, että Kakolanmäen tärkein vetovoimatekijä on sen historia. Jotta alueen vetovoimaisuus ei katoaisi, on Kakolanmäen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen kuuluvat asiat liitettävä kiinteästi sen menneisyyteen. Tämä ei tapahdu itsestään, vaan edellyttää aktiivisia toimenpiteitä. Aineistosta kumpusikin huoli siitä, että liiallisen tavanomaistumisen myötä alueen historia ei säily, ja tämä on uhka merkittävyydelle ja koko kulttuuriperinnön säilymiselle. Tuiki tavalliseksi turkulaiseksi kaupunginosaksi muuttuminen on uhkakuva Kakolanmäen kulttuuriperintönä säilymiselle. Informanttini ovat tahoillaan pyrkineet sen esiin tuomiseen nykyisessä ja tulevassa toiminnassaan, kukin omalla tavallaan ja omista näkemyksistään ponnistaen.

Edellä summasin yhteen tutkimukseni tulokset. Analyysin osia mukaillen nähdään, että Kakolanmäki on tuotettu kulttuuriperinnöksi sen muutosprosessissa monissa vaiheissa. Kulttuuriperinnön määrittely ja uudelleenmäärittely on tehty jatkokäytöistä päättämässä ja käyttöjen arvioimisessa, alueen tyhjillään olon aikana omistajuuden vaihtuessa, uudelleen kaavoituksessa ja siinä yhteydessä suojelupäätösten tekemisessä sekä rakentamisen ja uusien toimintojen mälle tuomisen vaiheessa. Prosessi jatkuu tästä eteenpäinkin ja tulevaisuus näyttää, millaiseksi kulttuuriperintö muotoutuu. Monien vaiheiden lisäksi Kakolanmäen kulttuuriperinnöksi tuottaminen on toteutettu moniäänisesti. Kulttuuriperinnön muotoiluun ovat osallistuneet haastattelemani alueen aktiiviset toimijat, mutta yhtä lailla myös tavalliset turkulaiset julkisen keskustelun välityksellä. Kaikille näille kulttuuriperintöyhteisön edustajille on yhteistä halu panostaa Kakolanmäkeen nyt ja tulevaisuudessa sekä ylläpitää sen asemaa tunnustettuna kulttuuriperintökohteena.

Näen tämän työn arvon olevan etenkin siinä, kuinka se tarjoaa monille ennestään tutusta kohteesta päivitetyn kokonaistilannekatsauksen sekä kriittisen näkökulman siihen, mitä asioita on valikoitu mukaan ja mitä jätetty pois Kakolanmäen ”uuden ajan” mielikuvista, joita nykyiset toimijat tuottavat. Tämän yksittäistapauksen ymmärtävä tulkinta auttaa ymmärtämään vastaavia kaupunkikehityskokonaisuuksia muualla Turussa ja valtakunnallisesti. Työni tarjoaa

ymmärrystä lisäävän ja mahdollisia vaikutuksia ennakoimaan auttavan apuvälineen ja lähestymistavan tahoille, jotka työskentelevät Kakolanmäen, muun kaupunki-identiteetille merkittävän kohteen tai vastaavien käytöstä poistuneiden, uutta käyttöä vailla olevien rakennusperintökohteiden kanssa.

Tässä tutkielmassa loin rajattuun tutkimusaineistoon perustuvan näkemyksen Kakolanmäen kulttuuriperintöarvon muotoutumisesta sen kokeman suuren muutoksen vaiheessa. Rajasin tarkasteluni tutkimusongelman mukaan. Aineisto ei ollut haastattelujen lukumäärällisesti erityisen suuri, mutta teemahaastattelujen sisällöllinen anti ei missään nimessä rajoitu siihen, mitä olen sisällyttänyt tähän työhön. Kakolanmäki on tutkimuskohteena antoisa ja rikas vielä monille tuleville tutkimuksille ja uusille näkökulmille. Näin ollen toivonkin tämän tutkielman voivan herättää uusia ajatuksia jatkotutkimukselle. Kakolanmäki elää ja muuttuu joka päivä, joten myös tämän työn näkökulman säilyttävässä myöhemmässä tutkimuksessa olisi antoisaa voida kerätä täydentävää aineistoa tulevaisuudessa kohteen muuttuneesta tilanteesta.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto, TKU-kokoelma, Turun yliopisto

Tekstin sisäisissä viitteissä käytetään pitkän arkistointitunnuksen sijaan kirjainlyhennettä ja sisältöjakssoon viittaavaa sisältöpöytäkirjan numeroa / numeroita (esim. AS 2, 20).

Äänitteet:

Kakolanmäen toimijoiden haastattelut, haastattelijana Rebekka Hermonen.

AS: TKU/A/19/27. Anu Salminen

MH: TKU/A/19/28. Mikko Härö

OO: TKU/A/19/29. Olli Ojala

PS & HS: TKU/A/19/30. Pia-Liisa Sankari ja Heikki Sankari

JM: TKU/A/19/31. Janne Martti

ML: TKU/A/19/32. Max Lindén

Sähköpostit:

TP: TKU/N/19/2. Tomi Peitsalon ja Rebekka Hermosen välinen sähköpostikeskustelu.

Kulttuurien tutkimuksen arkistot, TYKL-kokoelma, Turun yliopisto

B-kysely:

TYKL/b-kys/46 Turkulaisten Kakola kilpakeruu 2008. Vastauksia yhteensä 50 kpl. Keruun aika: 2008.

Kaavoitusasiakirjat, rakennushistoriaselvitykset ja komiteanmietinnöt

Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004. *Kakola. Turun Kakolanmäen yleinen kansainvälinen aatekilpailu 26.5.–20.10.2004.* Turku: Turun kaupunki & Senaatti-kiinteistöt.

Aatekilpailun tulos 2004. *Kakola. Turun Kakolanmäen yleinen kansainvälinen aatekilpailu 26.5.–20.10.2004. Kilpailun tulos.* Turku: Turun kaupunki & Senaatti-kiinteistöt.

AK 2003. Asemakaavanmuutos "Kakolanmäki" 36/1999. Hyväksytty kaupunginvaltuustossa 8.10.2001, lainvoimainen 7.6.2003. Turku: Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto / asemakaavatoimisto.

AK 2010. Asemakaavanmuutos "Kakola" (49/2002). Hyväksytty kaupunginvaltuustossa 25.08.2008, lainvoimainen 09.01.2010. Turku: Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto / asemakaavatoimisto.

AK 2015. Asemakaavanmuutos "Kakolankatu 3" (11/2014). Hyväksytty kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnassa 21.4.2015, tullut voimaan 13.6.2015. Turku: Turun kaupungin ympäristötoimiala, kaupunkisuunnittelun kaavoitusyksikkö.

AK 2018a. Asemakaavanmuutos "Kakolanmäen puhdistamon laajennus" (26/2014). Hyväksytty kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnassa 21.11.2017, tullut voimaan 13.1.2018. Turku: Turun kaupungin ympäristötoimiala, kaupunkisuunnittelun kaavoitusyksikkö.

AK 2018b. Asemakaavanmuutos "Kakolan torni" (2/2016). Hyväksytty kaupunginvaltuustossa 16.4.2018, tullut voimaan 30.6.2018. Turku: Turun kaupungin ympäristötoimiala, kaupunkisuunnittelun kaavoitusyksikkö.

AKS 2008. Asemakaavanmuutoksen selostus ”Kakola” (49/2002). Koskee 30. päivänä tammikuuta 2007 päivättyä ja 1.2.2008 lausuntojen johdosta muutettua ja 30.4.2008 tarkistettua asemakaavanmuutostkarttaa (49/2002) ”Kakola”. Turun kaupunki.

AKS 2017. Asemakaavanmuutoksen selostus ”Kakolan torni” (2/2016). Koskee 10. päivänä lokakuuta 2017 päivättyä asemakaavakarttaa ”Kakolan torni” (2/2016). Selostus päivätty 10.10.2017. Turku: Turun kaupungin ympäristötoimiala, kaupunkisuunnittelun kaavoitusyksikkö.

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2012. *Kakolanmäki, Turun Lääninvankila. Vankila- ja työhuonerakennus. Rakennushistorian selvitys*. Senaatti-kiinteistöt RA 307892, 1.10.2012.

KM 1989. Kakolanmäki-toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1989:42. Helsinki: Valtion painatuskeskus: Oikeusministeriö.

Sinisalo, Jarkko & Mikko Härö 2003. *Muistio: Rakennussuojelliset tavoitteet Kakolanmäen asemakaavakilpailua varten*. 6.11.2003. Museovirasto, rakennushistorian osasto. [Julkaistu myös liitteenä julkaisussa Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 39-47.]

Sanomalehdet ja verkkouutiset

Aaltonen, Satu & Rosa Huuska 2019. Kakolasta pääsee nyt karkuun minuutissa – turkulaiset jonottivat Suomen hilpeimpään hissiin. *Yle Uutiset* 24.5.2019. <<https://yle.fi/uutiset/3-10799811>>

Ahtee, Simo 2013. Vandalisoitu kerrostalo odottaa purkua. *Turun Sanomat* 7.5.2013.

Blomqvist, Sarita 2015. Kakolan vankilalle löytyi todennäköinen ostaja. *Yle Uutiset* 8.1.2015. <<https://yle.fi/uutiset/3-7725929>>

Ervasti, Anu-Elina 2019. Turun kaupunki puolustaa roska-astiaksi parjattua rinnehissiä: ”Ajan mittaan ihmisten silmä tottuu”. *Helsingin Sanomat* 7.2.2019. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005992931.html>>

Granlund, Milla 2019. Video: Funikulaarin koeajot ovat meneillään – kyytiin pääsee maaliskuussa. *Turun Sanomat* 6.2.2019. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/4472567/Video+Funikulaarin+koeajot+ovat+meneillaan++kyytiin+paasee+maaliskuussa>>

Heino, Jari 2005. Kakolanmäki täyttyi jälleen kerran uusista ideoista. *Turun Sanomat* 10.4.2005. <<https://www.ts.fi/lukemisto/1074036770/Kakolanmaki+tayttyi+jalleen+keran+uusista+ideoista>>

— 2008. Varakkaan pojan koti. *Turun Sanomat* 24.8.2008. <<https://www.ts.fi/lukemisto/1074302271/Varakkaan+pojan+koti>>

— 2010. Kukkulan asuinrakentaminen alkaa. Kakolan kerrostalon tilalle kaksi uutta. *Turun Sanomat* 19.11.2010.

— 2012. Kakolan pohjoisrinteeseen tulossa kolme asuintaloa. *Turun Sanomat* 24.10.2012.

— 2015. Fölikulaari valmis vuonna 2017. *Turun Sanomat* 17.11.2015. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/829762/Folikulaari+valmis+vuonna+2017>>

— 2016. Kakolasta näkyisi Ahvenanmaalle. *Turun Sanomat* 20.5.2016.

— 2016. Kakolaan purjetalo tai torni. *Turun Sanomat* 23.9.2016.

- 2016. Tornista ehkä kompromissi. *Turun Sanomat* 3.12.2016a.
- 2016. Olli Ojalan Kakola-puheet hämmentävät Turussa. *Turun Sanomat* 3.12.2016b.
- 2017. Turun hallitus hylkäsi tornin. *Turun Sanomat* 4.4.2017.
- 2018. Turun oma yhtiö urakoi funikulaarin radan ja asemat. *Turun Sanomat* 13.2.2018. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/3840020/Turun+oma+yhtio+urakoi+funikulaarin+radan+ja+asemat>>
- Hjelt, Yrjö 2017. Turun Kakolanmäen funikulaari sai poikkeusluvan. *Yle Uutiset* 12.4.2017. <<https://yle.fi/uutiset/3-9561827>>
- Kokkonen, Saara-Miira 2018. Funikulaarin rakennustyöt pysyneet aikataulussa – seuraava vaihe muovaa kaupunkikuvaa. *Turun Sanomat* 23.7.2018. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/4024673/Funikulaarin+rakennustyot+pysyneet+aikataulussa++seuraava+vaihe+muvaa+kaupunkikuvaa>>
- Kortela, Anne 2017. Kakolanmäelle kohoaa kerrostaloja. TS Koti. *Turun Sanomat* 9.4.2017. <<http://koti.ts.fi/asuminen/kakolanmaelle-kohoaa-kerrostaloja/>>
- Lähteenmäki, Lasse 2018. Turun funikulaari valmistuu tammikuussa – projektijohtaja kertoo, miksi aikataulu venyi ja hinta tuplaantui alkuperäisestä. *Yle Uutiset* 25.10.2018.
- Miettinen, Lauri 2017. Turun Kakolanmäen suunnitelmat muuttuivat uhkailemalla. *Yle MOT* 10.05.2017. <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/05/10/turun-kakolanmaen-suunnitelmat-muuttuivat-uhkailemalla>>
- Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi 2016. Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi kehittää Kakolan aluetta rakentamalla satoja koteja. Tiedote. *STT Info* 1.9.2016. <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/pohjola-rakennus-oy-lansi-suomi-kehittaa-kakolan-alueetta-rakentamalla-satoja-koteja?publisherId=50563861&releaseId=50563878>>
- Rakennuslehti 2016. Pohjola Rakennus rakentaa 127 asunnon kerrostalon Turkuun. 1.3.2016. <<https://www.rakennuslehti.fi/2016/03/pohjola-rakennus-rakentaa-127-asunnon-kerrostalon-turkuun/>>
- Ruuska, Vesa-Matti 2017. 10-vuotias Turun vankila on edelleen maan modernein – kuvat paljastavat, miltä muurien sisällä näyttää. *Yle Uutiset* 14.9.2017. <<https://yle.fi/uutiset/3-9830833>>
- Sarelius, Sari 2015. Kakolan funikulaari odottaa tietoa mäen rakentamisesta. *Turun Sanomat* 28.6.2015. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/787689/Kakolan+funikulaari+odottaa+tietoa+maen+rakentamisesta>>
- 2016. Ojala valitti Sankareiden Kakolasta. *Turun Sanomat* 1.7.2016. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/2706791/Ojala+valitti+Sankareiden+Kakolasta>>
- Sarelius, Sari & Eeva Lehtinen 2017. Kakolanmäellä putkiremonttia paossa. *Turun Sanomat* 19.2.2017. <<http://koti.ts.fi/asuminen/kakolanmaella-putkiremonttia-paossa/>>
- Turun Sanomat 2007. Turun vankila muutti Kakolasta Saramäkeen. 16.9.2007. <<https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074228055/Turun+vankila+muutti+Kakolasta+Sarama-keen>>
- 2015. Millaiseksi Kakola muuttuu lähivuosina? 1.7.2015. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/789011/Millaiseksi+Kakola+muuttuu+lahivuosina>>

- 2016. Kakola nostatti nimikiistan. 20.5.2016. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/2386116/Kakola+nostatti+nimikiistan>>
- 2019. Funikulaarin avajaiset siirtyvät toukokuun lopulle – osa työstä jouduttu teettämään uudelleen. 29.3.2019. <<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/4529907/Funikulaarin+avajaiset+siirtyvat+toukokuun+lopulle++osa+tyosta+jouduttu+teettamaan+uudelleen>>
- Törmänen, Eeva 2016. Kiristämällä ja uhkailemalla. *Tekniikka&Talous* 21.11.2016. <<https://www.tekniikkatalous.fi/ttpaiva/kiristamalla-ja-uhkailemalla-6600981>>
- 2017. Turku saa oman vankilahotellinsa – Kakolaan tulee sittenkin hotelli. *Tekniikka&Talous* 21.11.2017. <<https://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/rakennus/turku-saa-oman-vankilahotellinsa-kakolaan-tulee-sittenkin-hotelli-6688412>>
- Vähämäki, Hannu & Satu Aaltonen 2014. Kakolan vanha vankimielisairaala muuttuu palvelutaloksi. *Yle Uutiset* 13.5.2014. <<https://yle.fi/uutiset/3-7238568>>
- YH Kodit Oy 2017. Pohjola Rakennus ja YH Kodit jatkavat Kakolanmäen kehittämistä. Tiedote. *STT Info* 17.3.2017. <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/pohjola-rakennus-ja-yh-kodit-jatkavat-kakolanmaen-kehittamista?publisherId=55576426&releaseId=58050930>>
- Yle Uutiset 2011. Kakolan puistojen puolesta osoitetaan mieltä. 31.8.2011. <<https://yle.fi/uutiset/3-5415680>>
- Yli-Parkas, Hanne 2016. Kakolan nimellä kolme ottajaa. *Turun Sanomat* 20.5.2016.

Verkkosivut

- Arkistojen Portti 2018 [viimeisin muutos verkkosivulla 27.11.2018]. Lääninvankilat. 7.5.2019. <<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/L%C3%A4%C3%A4ninvankilat>>
- Föli 2019. Föli.fi: Funikulaari. Tulossa olevaa funikulaaria esittelevä sivu Turun joukkoliikenne Fölin verkkosivuilla. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 15.1.2019.
- Helsingin yliopisto 2019. Humanistinen tiedekunta: Kulttuurien tutkimus. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 2.5.2019. <<https://www.helsinki.fi/fi/humanistinen-tiedekunta/tutkimus/tieteenalat/kulttuurien-tutkimus>>
- Kakola: Kakolanruusu 2019. Ravintola Kakolanruusun nettisivu. 20.5.2019. <<https://www.kakola.fi/palvelut/ravintola-kakolanruusu/>>
- Kulttuuriperintövuosi 2018. Kulttuuriperinnön eurooppalainen teemavuosi 2018. 20.5.2019. <<http://www.kulttuuriperintovuosi2018.fi/fi/>>
- RKY Museovirasto 2019. Kakolanmäki. 20.5.2019. <http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.asp?KOHDE_ID=1848>
- Newsec 2018. *Newsec Kiinteistömarkkinakatsaus Suomi. Syksy 2018*. Newsec. <https://www.newsec.fi/globalassets/finland/dokumentit/newsec_kiinteistomarkkinakatsaus_syksy2018.pdf>
- Pohjola Rakennus & YH Kodit 2018. Kakolan Keidas – Keidas keskellä kaupunkia. Asunto Oy Turun Kakolan Keidas I:n sähköinen myyntiesite. Rebekka Hermonen tallentanut Pohjola Rakennus Oy:n nettisivuilta 1.3.2019. <https://www.pohjolarakennus.fi/wp-content/uploads/2018/10/www_Esite_Kakolan_Keidas_12_2018-web.pdf>

Realia Asuntovuokraus 2019. Asunto Oy Turun Linnalehto, vuokraohteen esittely. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 24.3.2019. <<https://www.realiaasuntovuokraus.fi/taloyh-tio/88876>>

Senaatti-kiinteistöt 2019. Myynnissä. Referenssit: Kakolan vankimielisairaala. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 1.3.2019. <<https://www.senaatti.fi/myynnissa/referenssit/referenssi/kakolan-vankimielisairaala/>>

Tuloskiinteistöt 2013. Tuloskiinteistöt Oy:lle yksinmyyntioikeus kahteen kiinteistöön Turun keskustassa. Julkaistu 15.5.2013. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 1.3.2019. <https://www.tuloskiinteistot.fi/fi/sivu/346/tuloskiinteistot_oy:lle_yksinmyyntioikeus_kah-teen_kiinteistoon_turun_keskustassa>

— 2015. Tuloskiinteistöt Oy neuvonantajana Kakolan vankilakokonaisuuden kaupassa. Lehdistötiedote, julkaistu 3.6.2015, Helsinki. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 4.3.2019. <http://www.rakli.fi/media/uutiset/kiinteistokaupat/20150604_tuloskiinteistot-oy-kakola-tiede.pdf>

Turun kaupunki 2019. Funikulaarin visiokuvan mukainen vaunu saapui sittenkin Turkuun. 1.4.2019. <http://www.turku.fi/uutinen/2019-04-01_funikulaarin-visiokuvan-mukainen-vaunu-saapui-sittenkin-turkuun?fbclid=IwAR1ZJBtxSKKacU6C1Uswx2sO-TAINDo6_u4k4vn0VPb26eU1FiWTKDETHV18>

Turun yliopisto 2018. Humanistinen tiedekunta: Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkiston tietosuojailmoitus. Julkaistu 25.5.2018. <https://www.utu.fi/sites/default/files/media/HUM/HKT-arkisto_tietosuojailmoitus.pdf>

— 2019a. Humanistinen tiedekunta: Kansatieteen oppiaine, Tutkimus kansatieteen oppiaineessa. Vankilat murroksessa: etnologinen näkökulma vankilayhteisöjen muutokseen. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 2.5.2019. <<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/kansatiede/tutkimus>>

— 2019b. Humanistinen tiedekunta: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma. Kuvakaappaus Rebekka Hermonen 2.5.2019. <<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/kulttuurituotannon-ja-maisemantutkimuksen-koulutusohjelma>>

Kirjallisuus

Aarnipuu, Petja 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

— 2009. Olemme kulttuurin perikuntaa! – *Elore* 16 (1). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. <<https://doi.org/10.30666/elore.78776>>

Aineistonhallinnan käsikirja 2019. Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Luku 8 kokonaisuudessa Aineistonhallinnan käsikirja [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar- kisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. urn:nbn:fi:fsd:V-201504200001. 6.6.2019. <<https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi.html>>

Anttonen, Pertti 2009. Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä. – *Elore* 16 (1). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. <<https://doi.org/10.30666/elore.78777>>

Anttonen, Pertti, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson (eds) 2000. *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*. Botkyrka: Multicultural Centre.

Autere, Karoliina 2012. Laitosrauha ja arjen sujuvuus. Tutkimus Kakolan vanginvartijoiden työstä vuosina 1970-2007. Kansatieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.

— 2016. Kakolan arkea 1980- ja 1990-luvuilla. – Harri Hakamäki (toim. Jussi Lehtonen), *Kakolan vankila 1853-2007*. 192–211. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto.

Bendix, Regina 2000. Heredity, Hybridity and Heritage from One *Fin de Siècle* to the Next. – Pertti Anttonen, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson (eds), *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*. 37–54. Botkyrka: Multicultural Centre.

Enqvist, Johanna 2018. Hetken kestää elo tää, sekin synkkää ja ikävää. Traumaattisten perintöjen terminologiaa. – Outi Järvinen (toim.), *Suomen museo 2018*. 125. vuosikerta. 7–22. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Eskola, Jari & Juha Suoranta 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fingerroos, Outi, Anne Heimo, Tiina Mahlamäki & Katriina Siivonen 2002. Johdanto. Arkistoaineiston elinkaari. Kulttuuritutkimuksen juridisia ja eettisiä kysymyksiä. – *Elore* 9 (2). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. <<https://doi.org/10.30666/elore.78363>>

Hakamäki, Harri (toim. Jussi Lehtonen) 2016. *Kakolan vankila 1853-2007*. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto.

Heimo, Anne 2010. *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2015. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Honko, Lauri 1992. Dialogisesta kenttämestodista. – *Sananjalka: Suomen kielen seuran vuosikirja* 34. 123–138. Turku: Suomen kielen seura.

Hoppál, Mihály (ed.) 2010. *Sustainable Heritage: Symposium on European Intangible Cultural Heritage: Budapest, April 23-24, 2010*. Budapest: European Folklore Institute.

Hovi, Tuomas 2009. Kulttuuriperintö ja Dracula-turismi. – *Elore* 16 (1). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. <<https://doi.org/10.30666/elore.78778>>

— 2014. *Heritage through fiction: Dracula tourism in Romania*. Turun yliopiston julkaisuja B 387. Turku: Turun yliopisto.

Huttunen, Laura 2010. Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. – Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi*. 39-63. Tampere: Vastapaino.

Hynninen, Anna 2017. *Minä, lotta, vaimo, äiti. Kerronnan variaatio ja toimijuus aktiivikertojen muistelukerronnassa*. Turun yliopiston julkaisuja C 433. Turku: Turun yliopisto.

Jokinen, Arja 2016a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 249-265. Tampere: Vastapaino.

— 2016b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 337-368. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen 2016. Johdanto. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 17–22. Tampere: Vastapaino.
- Karhunen, Eeva 2014. *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Turun yliopiston julkaisuja C 379. Turku: Turun yliopisto.
- Kempa, Michael & Carolyn Strange 2003. Shades of Dark Tourism: Alcatraz and Robben Island. – *Annals of Tourism Research* 30 (2): 386–403.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1998. *Destination Culture: Tourism, Museums and Heritage*. Berkeley: University of California Press.
- Knuuttila, Seppo 2010. Tutkimusaineistojen muodostaminen. – Jyrki Pöysä, Helmi Järvi-luoma & Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit*. 19–42. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Kuula, Arja 2011. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Lahtinen, Rauno & Anu Salminen 2014. *Kakola. Vankilan tarina*. Turku: Saimakko.
- Lehtipuro, Outi 2003. Voiko perinnettä kerätä? – Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.), *Tutkijat kentällä*. Kalevalaseuran vuosikirja 82. 13–33. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtonen, Jussi 2016a. Vankimielisairaala Annes. – Harri Hakamäki (toim. Jussi Lehtonen), *Kakolan vankila 1853–2007*. 230–237. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto.
- 2016b. Lääninvankila. – Harri Hakamäki (toim. Jussi Lehtonen), *Kakolan vankila 1853–2007*. 238–245. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto.
- Lennon, John & Malcolm Foley 2000. *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster*. London: Thomson Learning.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2010. *Från kåk till kulturarv. En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trädadsområden i Karleby och Ekenäs*.
- Lowenthal, David 2007. Fabricating Heritage. – Laurajane Smith (ed.), *Cultural Heritage*, vol. 3. 109–124. London: Routledge.
- Lähdesmäki, Tuuli, Pertti Hurme, Raine Koskimaa, Leena Mikkola & Tommi Himberg 2009a [julkaistu; viimeisin muutos verkkosivulla 23.4.2015]. Tieteenfilosofiset suuntaukset: Hermeneutiikka. Osa kokonaisuutta Menetelmäpolkuja humanisteille [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. 5.5.2019. <<http://www.jyu.fi/mehu>>.
- 2009b [julkaistu; viimeisin muutos verkkosivulla 23.4.2015]. Tutkimusstrategiat: Diskursiitutkimus. Osa kokonaisuutta Menetelmäpolkuja humanisteille [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. 19.5.2019. <<http://www.jyu.fi/mehu>>
- Mattila, Vilho J., Matti I. Joukamaa, Hannu Holm, Raimo K. R. Salokangas, Vilho I. Jäppinen & Lauri Salmi 1978. *Turun Vankilatutkimus III. Vangit Vankimielisairaalassa*. Turku: Turun yliopiston kliininen laitos III / Psykiatria ja kansanterveystiede.
- McAtackney, Laura 2014. *An Archaeology of the Troubles: the Dark Heritage of Long Kesh/Maze Prison*. Oxford, New York: Oxford University Press.

- McDowell, Sara 2009. Negotiating places of pain in post-conflict Northern Ireland: debating the future of the Maze prison/Long Kesh. – William Logan & Keir Reeves (eds), *Places of Pain and Shame: Dealing with 'Difficult Heritage'*. 215-230. London: Routledge.
- Neill, William J. V. 2017. Representing the Maze/Long Kesh Prison in Northern Ireland: Conflict Resolution Centre and Tourism Draw or Trojan Horse in a Culture War? – Jacqueline Z. Wilson, Sarah Hodgkinson, Justin Pinché & Kevin Walby (eds), *The Palgrave Handbook of Prison Tourism*. 241-259. London: Palgrave Macmillan.
- Nieminen, Anne 2012. Turun Kakolanmäki 2025. Kakolanmäen historiallisen vankila-alueen jatkokäyttö ja sen erilaiset tulevaisuuskuvat ja -toiveet. Kansatieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.
<<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303052152>>
- 2016. Uusi aika, uusi Kakola. – Harri Hakamäki (toim. Jussi Lehtonen), *Kakolan vankila 1853-2007*. 212–229. Turku: Kansatiede, Turun yliopisto.
- Nyberg, Vihtori 1903. *Turun Kuritushuone, Kakola 1853-1903*. Turku: Åbo Tidningin Kirjapaino-osakeyhtiö.
- Onnela, Tapio 1992. *Kakola 1853-1879. Rangaistusjärjestelmän muutoksen ja Turun rangaistusvankilan arkkitehtuuri*. Turku: Turun maakuntamuseo.
- Palonen, Kari & Hilikka Summa 1996. Johdanto: Retorinen käänne? - Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. 7-19. Tampere: Vastapaino.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications. Käytetty v. 2012 painosta.
- Puuronen, Anne 2004. *Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 42. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ranta, Mauri 1979. *Vankimielisairaalan historiikki*. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.
- Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. – Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi*. 9-36. Tampere: Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka 2006a. Teemahaastattelu. Luku 6.3.2 kokonaisuudesta KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. 5.5.2019. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>
- 2006b. Teemoittelu. Luku 7.3.4 kokonaisuudesta KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. 19.5.2019. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>
- Sharpley, Richard 2009. Shedding Light on Dark Tourism: An Introduction. – Richard Sharpley & Philip R. Stone (eds) 2009. *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. 3–22. Bristol: Channel View Publications.
- Siikala, Anna-Leena, Barbo Klein & Stein R. Mathisen (eds) 2004. *Creating Diversities: Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Helsinki: Finnish Literature Society / SKS.
- Smith, Laurajane 2006. *Uses of Heritage*. New York: Routledge.

— 2012. Editorial. – *International Journal of Heritage Studies* 18 (6): 533–540.

<<http://dx.doi.org/10.1080/13527258.2012.720794>>

Steel, Tytti, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) 2014. *Muuttuva kulttuuriperintö = Det föränderliga kulturarvet*. Helsinki: Ethnos ry.

Stone, Philip R. 2006. A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. – *Tourism: An Interdisciplinary International Journal* 54 (2): 145–160.

Summa, Hilikka 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. - Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. 51-83. Tampere: Vastapaino.

Swensen, Grete 2012. Concealment or Spectacularisation: Analysing the Heritagisation Process of Old Prisons. – C. Clark & C.A. Brebbia (eds), *Defence Sites: Heritage and Future*. 231–243. WIT Transactions on the Built Environment Vol. 123. Southampton: WIT Press. <<http://dx.doi.org/10.2495/DSHF120191>>

— 2014. From Bastions of Justice to Sites of Adventure. – *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 57 (2). <<http://www.folklore.ee/folklore/vol57/swensen.pdf>>

Tieteen termipantti: Hermeneutiikka 2019. Filosofia: Hermeneutiikka. 17.5.2019. <<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:hermeneutiikka>>

Tieteen termipankki: Kulttuuriperintö 2019. Folkloristiikka: kulttuuriperintö. 29.04.2019. <<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:kulttuuriperintö>>

Tuomi-Nikula, Outi, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) 2013a. *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

— 2013b. Johdanto. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* 7–11. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

— 2013c. Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* 12–27. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vakimo, Sinikka 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen. Tutkimusetiikka kulttuurintutkimuksessa. – Jyski Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat menetit*. 79–113. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Vasenkari, Maria 1996. Mitä se sanoo? Mistä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätutkimusaineiston tuottamiseen. – Hovi, Tuija & Tarkka, Lotte (toim.), *Uskontotiede – Folkloristiikka. Kirjoituksia opinnäytteistä*. Etiäinen 3. 84–109. Turku: Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos.

Vasenkari, Maria & Armi Pekkala 2000. Dialogic methodology. – Lauri Honko (ed.), *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. 243–254. Helsinki: Finnish Literature Society.

Wilson, Jacqueline Z. 2008. *Prison. Cultural Memory and Dark Tourism*. New York: Peter Lang Publishing.

Wilson, Jacqueline Z., Sarah Hodgkinson, Justin Pinché & Kevin Walby (eds) 2017a. *The Palgrave Handbook of Prison Tourism*. London: Palgrave Macmillan.

— 2017b. Introduction: Prison Tourism in Context. – Jacqueline Z. Wilson, Sarah Hodgkinson, Justin Pinché & Kevin Walby (eds), *The Palgrave Handbook of Prison Tourism*. 1–10. London: Palgrave Macmillan.

Winter, Tim 2013. Clarifying the Critical in Critical Heritage Studies. – *International Journal of Heritage Studies* 19 (6). <<https://doi.org/10.1080/13527258.2012.720997>>

Kakolanmäen rakennuskanta vankilatoiminnan päättymishetkellä. Yhtenäisellä viivalla rajatulla alueella eli Kakolanmäestä järjestetyn arkkitehtikilpailun kilpailualueella sijaitsevat kaikki vankilatoimintaan liittyvät rakennukset (kohdat 1-33). Lähialueen kiinteistöt on nimetty katkoviivalla osoitetulla kilpailun tarkastelualueella (kohdat 34-49).

Kuva ja numeroinnin listaus: Aatekilpailun kilpailuohjelma 2004, 32-33. Lupa julkaisuun saatu Turun kaupungilta.

- 1 Vankilarakennus, Kakola
- 2 Yösellä
- 3 Päiväsellä
- 4 Itäsellä
- 5 Keittiö
- 6 Työhuonerakennus
- 7 Länsisellä
- 8 Lämpökeskus
- 9 Vankimielisairaala
- 10 Asuinrakennus
- 11 Puuvaja
- 12 Autotalli ja saunarakennus
- 13 Vankilanjohtajan asunto
- 14 Apulaisjohtajan asunto
- 15 Asuinrakennus
- 16 Asuinrakennus
- 17 Asuinrakennus
- 18 Asuinrakennus
- 19 Ulkokuonerakennus
- 20 Pyörävaja
- 21 Vankilanjohtajan asunto
- 22 Asuinrakennus
- 23 Vankilarakennus, Tutkintavankila
- 24 Työhuonerakennus
- 25 Sosiaalitulparakki
- 26 Autokatos
- 27 Varastoja
- 28 Entinen kivilouhimo
- 29 Autokatoksia
- 30 Työliikkeen myymälä
- 31 Varastoja
- 32 Asuinrakennus
- 33 Puuvaja
- 34 As Oy Minerva
- 35 Ipnos
- 36 As Oy Linnankatu 63
- 37 Asuinrakennus
- 38-40 Topeliuksen koulu
- 41 Juhana Herttuan koulu
- 42 Sjöfararinstitut
- 43 Jätevedenpuhdistamon hallintorakennus
- 44 As Oy Turun Kontu
- 45 As Oy Eerikin Portti
- 46 Turun oikeustalo
- 47 As Oy Linnankatu 45
- 48 As Oy Linnankatu 47
- 49 As Oy Linnarinne

Informanttien esittely

Anu Salminen (AS)

Toiminut pitkäaikaisena Kakola-oppaana Turun matkailupalveluille (Turku Touring / Visit Turku) ja vuodesta 2015 lähtien Kakola Yhtiöiden työntekijänä. On ollut monipuolisesti mukana Kakolanmäen matkailussa sen alusta asti. Teoksen *Kakola – vankilan tarina* (2014) toinen kirjoittaja.

Mikko Härö (MH)

Museoviraston kulttuuriympäristöpalveluiden osastonjohtaja. Museovirasto on ollut neuvotteleva viranomaistaho Kakolanmäen vanhojen vankilarakennusten muutoksissa. Härö on siten ollut tekemisissä Kakolanmäen muutoksen kanssa jo 1990–2000-luvun vaihteesta lähtien ja on itse toiminut neuvottelijana Kakolan keskusvankilan ja lääninvankilan tapauksissa.

Olli Ojala (OO)

Perheyrittäjä Kakola Yhtiöt Oy:n hallituksen puheenjohtaja. Yhtiö (aiemmalta nimeltään Verkaraanta Yhtiöt) osti ensin Kakolan keskusvankilan ja myöhemmin myös lääninvankilan ja omistaa siis eniten vanhoja vankilarakennuksia mällä. Yhtiö urakoi omistamansa kohteet.

Pia-Liisa Sankari ja Heikki Sankari (PS & HS)

Sankaritarina Oy:n eli Kakolan Kruunun, Cafe Kakolan ja Kakolanmäen museon omistajat. Ostivat vuonna 2013 suojellut, entiset vankilan johtajien asunnot pihapiireineen Kakolanmäen päältä. Pitäneet rakennuksissa kesäkahvilaa sekä museo-, kierros- ja tapahtumatoimintaa vuodesta 2015 lähtien.

Janne Martti (JM)

Rakennuspalvelu J. Martti & Co Oy:n hallituksen puheenjohtaja. Yritys osti ja saneerasi vankimielisairaalan yhdessä Hento Kiinteistöt Oy:n kanssa. Vuokrasivat kohteen sen valmistuttua majoituspalvelu Forenom Oy:lle. Myivät vankimielisairaalan uudelle omistajalle keväällä 2018.

Max Lindén (ML)

Majoituspalvelu Forenom Oy:n Turun aluejohtaja. Forenom on toiminut vankimielisairaalaan remontoituissa tiloissa sen valmistumisen jälkeisen ajan ja vuokrannut tiloja rakennuksen omistajalta. Yritys on päävuokralaisena tiloissa ja alivuokraa kirjoitushetkellä kahdessa kerroksessa sijaitsevia entisiä eristysosastoja ulkopuoliselle huonepakopeliyrittäjälle Live Exit Gamesille.

Tomi Peitsalo (TP)

Primehotels Oy:n CEO. Primehotels tulee toimijaksi Kakola Yhtiöiden omistamaan ja kirjoitushetkellä remontoitavana olevaan lääninvankilaan avattavaan vankilahotelliin. Primehotels omistaa jo Suomen ainoan ja ensimmäisen vankilahotellin Helsingissä Katajanokalla.

Kakolanmäen aikajana – vankilatoiminnan päätyminen ja sen jälkeinen aika

- 1853 Vankilatoiminta Kakolanmäellä alkaa.
- 1989 Oikeusministeriön asettaman Kakolanmäki-toimikunnan mietintö, jossa ehdotetaan vankilatoiminnan lopettamista Kakolanmäellä kokonaan, julkaistaan.¹
- 1999 Oikeusministeriö tekee marraskuussa päätöksen vankilatoiminnan lakkauttamisesta Kakolanmäellä ja korvaavan uuden vankilan rakentamisesta Turkuun tai lähialueelle.²
Uuden jätevedenpuhdistamon rakentamisen Kakolanmäen kallion sisään salliva ja puistoalueita mäen lounais- ja itäreunalle muodostanut asemakaavanmuutos ("Kakolanmäki" 36/1999) lähtee liikkeelle. Pitkien lupakäsittelyiden jälkeen se saa lainvoiman vuonna 2003 ja rakentaminen alkaa 2004. Puhdistamo valmistuu vuonna 2008, mutta vihitään käyttöön vasta tammikuussa 2010. Puhdistamoa laajennetaan myöhemmin kaavanmuutoksella, joka tulee voimaan vuonna 2018.³
- 2001 Senaatti-kiinteistöjen Kakolanmäen kehittämisselvitys valmistuu marraskuussa.⁴
- 2002 Koko Kakolanmäen kattava asemakaavanmuutos ("Kakola" 49/2002) lähtee liikkeelle maanomistajan eli valtiollisen Senaatti-kiinteistöjen aloitteesta. Se valmistuu kuusi vuotta myöhemmin ja saa lainvoiman vuonna 2010.⁵
- 2004 Kaavamuuotukseen liittyvä Turun Kakolanmäen yleinen kansainvälinen aatekilpailu järjestetään 26.5.-20.10. ja tulos julkistetaan 4.4. Parhaiten menestyneitä ehdotuksia käytetään asemakaavaehdotuksen muokkaamiseen.⁶
Uuden vankilan rakentaminen Saramäen kaupunginosaan kahdeksan kilometrin päähän kaupungin keskustasta aloitetaan helmikuussa. Se valmistuu kolmessa vuodessa.⁷
- 2007 Vankilatoiminta kaikissa Kakolanmäen kolmessa vankilassa päättyy viikonloppuna 14.-16.9. ja siirtyy Saramäkeen uuteen vankilaan⁸. Siellä toimii nykyiseltä nimeltään Turun vankila ja sen yhteydessä psykiatrinen vankisairaala.
- 2008 Kakolanmäen asemakaavanmuutos ("Kakola" 49/2002) hyväksytään Turun kaupunginvaltuustossa 28.8. Tämä tarkoittaa käytännössä, että maanomistaja eli valtiollinen Senaatti-kiinteistöt aloittaa alueen vankilarakennusten ja tonttien myymisen⁹.
Turku Touringin (myöh. *Visit Turku*) järjestämät Kakolakierrokset alkavat. Kesän odotetaan olevan viimeinen mahdollisuus kiertää vankiloissa, mutta myymättä jäämisen vuoksi kieroksia voidaan järjestää seuraavinakin kesinä.¹⁰
- 2010 Asemakaavanmuutos ("Kakola" 49/2002) saa lainvoiman tammikuussa, jonka jälkeen tontit alkavat vasta mennä kaupaksi. Kaavan alueelle on haettu tämän jälkeen useita poikkeuslupia ja haettu sekä lainvoimaisiksi tullut kaksi asemakaavanmuutosta ("Kakolankatu 3" 13.6.2015 ja "Kakolan torni" 30.6.2015 lainvoimaan tullut).
Funikulaarin eli rinnehisin varaus Linnankadun puoleiselle rinteelle löytyy jo vuonna 2010 lainvoiman saaneesta kaavasta, mitä ennen se on ollut esillä jo vuodesta 2007 saakka¹¹.

¹ KM 1989.

² Salminen & Lahtinen 2014, 190-191.

³ AK 2003; AK 2018a; Salminen & Lahtinen 2014, 191.

⁴ AKS 2008, 19.

⁵ AK 2010.

⁶ AKS 2008, 4.

⁷ Salminen & Lahtinen 2014, 191.

⁸ Ruuska 14.9.2017.

⁹ Heino 24.8.2008.

¹⁰ AS 3-4.

¹¹ Kokkonen 23.7.2018.

Monien muutosten ja lykkäytymisten päätteeksi sen rakentaminen alkaa vasta maaliskuussa 2018 ja käyttöönotto on vuonna 2019.

YIT Rakennus Oy ostaa Kakolanmäen luoteisreunalta uudisrakennusoikeustontin (5070 k-m² rakennusoikeutta). Tontilta puretaan vuonna 1957 rakennettu entinen vartijoiden asuintalo eli ns. Siittola. Sen tilalle rakennetaan vuodesta 2012 alkaen kaksi kerrostaloa: *Michailowinportti* (valm. 2013) ja *Michailowinlinna* (valm. 2015), joissa on yhteensä 97 asuntoa. Talojen viereen rakennetaan mäelle johtava, vankimielisairaalan muureja kiertävä uusi Michailowinkatu.¹²

Kakolan lautatarharakennus palaa näyttävässä tulipalossa 28.3. Mäellä on sattunut muitakin pienempiä tulipaloja vanhojen rakennusten tyhjillään olon aikana.¹³

- 2011 Kakolanmäellä aloitetaan kulkuväylien ja infrastruktuurin parantamiseksi tehtävät työt ja joitakin vanhoja rakennuksia ja varastoja puretaan. Rakennustyöt lopettavat opastetut Kakolakierrokset kesän 2011 jälkeen.¹⁴

Entiset vankilan johtajien asunnot pihapiireineen keskusvankilan muurien vierestä tulevat myyntiin ensimmäisinä vanhoista vankilarakennuksista Kakolanmäellä. Kaupassa ostotarjouksen tekijöiltä edellytetään julkisen käytön suunnitelman esittämistä, mutta Senaatti-kiinteistöt muuttaa myyntiä myöhemmin sisällyttäen kauppaan uudisrakennusoikeuksia.¹⁵

- 2012 Rakennusyhtiö *Hartela* ostaa alkuvuonna entiset vankilan johtajien asunnot tontteineen (yht. 1330 k-m²) sekä uudisrakennusoikeustontin Kakolanmäen Portsan puoleiselta pohjoisrinteeltä (ostohetken kaavassa 8970 k-m² rakennusoikeutta, v. 2015 muutetussa 9450 k-m²). Tontilta puretaan vuonna 1957 valmistunut ja 2010 autioksi jäänyt nelikerroksinen vankilan henkilökunnan asuintalo, jota kutsuttiin nimellä *Kivitalo*. Tilalle rakennetaan vuodesta 2013 lähtien kolme asuin kerrostaloa: *Turun Kakolankallio 1* (valm. 2015, 39 asuntoa), myyntikohde *Kakolankallio 3* (valm. 2018, 43 asuntoa) ja *OP Vuokratuotto*-sijoitusrahastolle *Kakolankallio 2* (valm. 2018, 63 asuntoa).¹⁶

- 2013 Pia-Liisa ja Heikki Sankari ostavat entiset vankilan johtajien asunnot pihapiireineen *Hartelalta*. He ovat ensimmäiset asukkaat Kakolanmäellä sitten vankilarakennusten tyhjenemisen.¹⁷

Ensimmäisenä kolmesta vankilasta vankimielisairaala ja sen viereinen uudisrakennusoikeustontti tulevat myyntiin. Tarjouskilpailun päätteeksi kaupat tehdään seuraavana keväänä.¹⁸

- 2014 Turkulainen *Rakennuspalvelu J. Martti & Co Oy* ja salolainen *Hento Kiinteistöt Oy* ostavat toukokuussa yhdessä vankimielisairaalan (n. 3040 k-m²) ja sen viereisen, Portsan puoleisella rinteellä sijaitsevan uudisrakennusoikeustontin (5600 k-m² rakennusoikeutta) kauppahintaan 2,8 milj. €. Vankimielisairaala suunnitellaan vanhusten palvelutalona, mutta sittemmin tilat päätetään muuntaa asunnoiksi huoneistohotellin käyttöön.¹⁹

Martti ja Hento myyvät hieman myöhemmin uudisrakennusoikeustontin rakennusliike *PEAB*:lle. Tämän vankilan kaatopaikkanakin aiemmin toimineen tontin pilaantunut maa pitää puhdistaa ennen uudisrakentamisen aloittamista. Siihen rakennetaan kaksi kerrostaloa: *Matildan Puisto* (valm. 2017) ja *Turun Korkeavuori* (valm. 2018), joissa on yhteensä 124 asuntoa.²⁰

¹² Kortela 9.4.2017; Heino 19.11.2010; Heino 24.10.2012; Lahtinen & Salminen 2014, 223.

¹³ Hakamäki 2016, 191; Lahtinen & Salminen 2014, 223.

¹⁴ AS 4; Lahtinen & Salminen 2014, 223, 226.

¹⁵ PS & HS 2.

¹⁶ Heino 24.10.2012; Ahtee 7.5.2013; Lahtinen & Salminen 2014, 187.

¹⁷ PS & HS 2.

¹⁸ Senaatti-kiinteistöt 2019.

¹⁹ JM 2; Senaatti-kiinteistöt 2019.

²⁰ Kortela 9.4.2017; JM 2.

- 2015 *Verkaranta Yhtiöt Oy* (muutti nimensä myöhemmin *Kakola Yhtiöiksi*) ostaa keväällä Kakolan keskusvankilan (bruttoala n. 29 000 m²) ja sen lännen ja lounaan puoleiset kolme uudisrakennusoikeustonttia (15 110 k-m²) kauppahintaan 6,4 milj. €. ²¹
- Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi* ostaa *Kakola Yhtiöiltä* kaksi uudisrakennusoikeustonttia (yht. 13 570 k-m²) sataman puoleiselta rinteeltä yht. 9,8 milj. € kauppahintaan. Kahdelle tontille rakennetaan yhteensä neljä asuntoyhtiötä kevästä 2016 alkaen: Michailowinkatu 9-11:ään rakentuvat kahdessa vaiheessa nelikulmaiseen umpikortteliin *Linnanpuisto* (valm. 2017, 127 asuntoa) ja *Linnanpiha* (valm. 2018, 59 asuntoa), sekä Michailowinkatu 3-5:een rakentuvat *Linnanhuippu* (valm. 2017, 10 asuntoa) ja *Linnanporras* (valm. 2019, 37 asuntoa). Kolmas tontti Graniittilinnankatu 1:ssä on *Pohjola Rakennukselle* urakointikohde, joka luovutetaan uuden asuntokohde *Linnalehdon* (26 asuntoa) valmistuttua 2018. ²²
- Kesäkahvila *Café Kakola* avataan entisessä vankilanjohtajan talossa. Pia-Liisa ja Heikki Sankari yhteistyössä Anu Salmisen kanssa järjestävät kesällä Kulttuurirahastolta saadun tuen turvin suosittuja Kakolakierroksia, joissa kierretään aluetta muurien ulkopuolella, vierailaan museossa ja kahvilassa. ²³
- Näköalatornin tai tornitalon suunnitteleminen keskusvankilan koilliskulmaan käynnistyy, kun *Kakola Yhtiöt* tekee elokuussa asemakaavamuutosanomuksen. Suunnitelmat vaihtelevat tulevina vuosina ja keskusteluissa aina 26-kerroksisesta asuin- ja liikerakennuksesta viisikerroksisen talon korkuiseen näköalatorniin. Hankkeesta luovutaan kuitenkin kokonaan monien kaupungin päätöksenteon vaiheiden jälkeen huhtikuussa 2017. ²⁴
- 2016 Majoituspalveluyritys *Forenom Oy* tekee tammikuussa 5-7 vuoden vuokrasopimuksen vankimielisairaala-rakennuksen vuokraamisesta käyttöönsä. Remontti valmistuu elokuussa, mistä saakka *Forenom* toimii rakennuksessa. Pian rakennuksen kahdessa kerroksessa säilytettyihin entisiin eristysselleihin avataan myös pakopeliyritys *Live Exit Gamesin* huonepakopelit. *Forenom* tulee toimimaan rakennuksessa kirjoitushetkellä vielä ainakin kahdeksan vuotta eli noin vuoteen 2026 saakka. ²⁵
- Kakola Yhtiöt* ja *Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi* ostavat syyskuussa yhdessä lääninvankilan ja siihen liittyvät uudisrakennustontit 10 milj. € kauppahintaan. Kaupan myötä Linnankadun suuntainen uudisrakennustontti (17 000 k-m²) siirtyy *Pohjola Rakennukselle*, kun taas lääninvankila ja sen idän, keskustan puoleinen uudisrakennustontti (ostohetken kaavassa 3400 k-m², v. 2018 muutetussa 3740 k-m²) siirtyvät *Kakola Yhtiöille*. ²⁶
- Pohjola Rakennus* on rakentanut vuodesta 2018 lähtien Linnankadun suuntaiselle tontilleen asuinkerrostaloa *Kakolan keidas I*, joka valmistuu 2020. Kirjoitushetkellä tontille suunnitellaan rakennettavaksi vielä kahta muuta asuntoyhtiötä, *Kakolan keidas II* ja *III*, jolloin tontille tulee yhteensä noin 300 asuntoa. ²⁷ *Kakola Yhtiöt* remontoi kirjoitushetkellä lääninvankilan tiloihin vankilahotellia, johon tulee toimijaksi *Primehotels Oy*. Hotellitoimijan vuokralle tulemisesta lääninvankilaan 25 vuodeksi uutisoitiin marraskuussa 2017. *Primehotelsilla* on jo Helsingin Katajanokan vanhassa vankilassa toimiva *hotelli Katajanokka*. Tämän lisäksi *Kakola Yhtiöt* rakentaa vielä asuin- ja liiketiloja vuonna 2018 lainvoimaan tulleen asemakaavanmuutoksen (AK 2018) sallimalla tavalla kahdelle omistamalleen uudisrakennusoikeustontille lääninvankilan keskustan puolelle sekä entisen Kakolan rivieran kohdalle. ²⁸

²¹ Tuloskiinteistöt 2015; Miettinen 10.05.2017.

²² Tuloskiinteistöt 2015; Miettinen 10.05.2017; Rakennuslehti 1.3.2016; Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi 1.9.2016; Realia Asuntovuokraus 2019; AK 2010; Suullinen tiedonanto Sami Valkama, Pohjola Rakennus 9.3.2019.

²³ AS 6; PS & HS 4.

²⁴ Heino 23.9.2016; Heino 3.12.2016a; Heino 4.4.2017.

²⁵ ML 2; Sarelius & Lehtinen 19.2.2017.

²⁶ Pohjola Rakennus Oy Länsi-Suomi 1.9.2016; AK 2010; AK 2018b.

²⁷ Pohjola Rakennus & YH Kodit 2018, 3.

²⁸ Törmänen 21.11.2017; AK 2018.

Kolme eri toimijaa jättää tavaramerkkihakemukset Kakola-nimestä: Pia-Liisa ja Heikki Sankarin *Café Kakola* leipomon toimintaa tukeviin tuotteisiin, *Kakola Yhtiöt* kymmenen eri tuoteryhmän tuotteisiin sekä *Panimoravintola Koulu* Kakolan kalpea -olutmerkilleen. Kakola Yhtiöt jättää Patentti- ja rekisterihallituksen Sankareille myöntämästä päätöksestä väitteen, mutta se hylätään.²⁹

Tekniikka&Talous-lehti julkaisee marraskuussa jutun, jossa väitetään *Kakola Yhtiöiden* käyttäneen kiristystä ja uhkailua saadakseen erilaiset toiveensa läpi Kakolanmäen rakentamisessa. Juttua siteerataan, se herättää paljon keskustelua ja *Yle MOT*:n jatkouutisen vielä seuraavana vuonna.³⁰

- 2018 Janne Martti ja Teemu Hento myyvät vankimielisairaala-rakennuksen keväällä OP Palvelukiinteistöille. Vuokralaisena säilyy majoituspalvelu *Forenom*.³¹
- 2019 Funikulaari herättää keskustelua helmikuussa, kun *Turun Sanomat* uutisoi aiemmin mäelle toimitetun kabiinin koeajojen alkamisesta³². Vuonna 2015 julkaistu havainnekuva kabiinista ei vastaa toimitettua todellista kabiinia, ja kuvien välisen suuren kontrastin herättämän hilpeyden lisäksi syntyy keskustelua myös funikulaarin nousseista kustannuksista.

---

²⁹ Yli-Parkas 20.5.2016; PS & HS 12.

³⁰ Törmänen 21.11.2016; Miettinen 10.05.2017.

³¹ ML 15; Newsec 2018, 28.

³² ks. Granlund 6.2.2019.